

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ

**Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών
Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

**Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς
Σχέσεις και Ασφάλεια**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

**Κυριάκος Μικέλης
Επίκουρος καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας / Τμήμα
Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Διεθνής Πολιτική: Σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ και Αιγύπτου

ΦΟΙΤΗΤΗΣ

Συνανίδης Διαμαντής

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, Νοέμβριος 2020

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι κατά την συγγραφή της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας, τηρήθηκαν οι αρχές και οι κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς επίσης και οι νόμοι που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΣΥΝΑΝΙΔΗΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική αποτελεί μία ανάλυση των σχέσεων Αιγύπτου και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, υπό το πρίσμα των διεθνών σχέσεων μέσα από μία κριτική ανασκόπηση πληθώρας πηγών στην αγγλική και την ελληνική γλώσσα. Στόχος της έρευνας είναι το να εξηγηθεί, πως από τη μία, οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής ως ηγεμονική δύναμη και από την άλλη, η Αίγυπτος ως περιφερειακή δύναμη, εξελίχθηκαν από αποικίες σε έθνη κράτη και κυρίως, το πως εξελίχθηκαν οι σχέσεις μεταξύ αυτών ανά τους αιώνες. Για το λόγο αυτό, μελετώνται τέσσερις διακριτές ιστορικές περιόδους: α) η περίοδος πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, β) η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου, γ) το διάστημα 1991 – 2011 και δ) η σημερινή περίοδος.

Από την ανάλυση προκύπτει, πως στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής, αναδείχθηκαν πολλά μικρότερα κράτη ως περιφερειακές δυνάμεις οι οποίες μάλιστα, βίωσαν ένα διάστημα φιλελευθεροποίησης μέχρι και το 1970. Έπειτα, σε ένα μεγάλο αριθμό αυτών, έλαβαν χώρα κρίσεις. Οι κρίσεις αυτές ήταν είτε περιφερειακές, όπως για παράδειγμα, η πετρελαϊκή κρίση της δεκαετίας του 1970, είτε εσωτερικές όπως η Ισλαμική Επανάσταση στο Ιράν το 1978. Παράλληλα, διαπιστώθηκε πως οι ανταγωνισμοί είναι διαρκείς, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτό της Αιγύπτου και του Ισραήλ, αφενός σε σχέση με την Παλαιστίνη και τον έλεγχο της Λωρίδας της Γάζας και αφετέρου, για τον έλεγχο της Διώρυγας του Σουέζ.

Οι ΗΠΑ ως δύναμη, φαίνεται να έχουν παρέμβει σε αρκετές περιπτώσεις στις εξωτερικές και εσωτερικές υποθέσεις της Αιγύπτου. Χαρακτηριστικά αναφέρεται, πως πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, προσέγγιζαν κυρίως τους Βρετανούς τόσο για να αποκτήσουν δικαιώματα οικονομικής, εμπορικής και στρατιωτικής εκμετάλλευσης των πλουτοπαραγωγικών πόρων και των συντελεστών ισχύος της Αιγύπτου, όσο και για να εξαπλωθούν εμπορικά και οικονομικά. Έπειτα οι ΗΠΑ, προκειμένου να κατορθώσουν να αποκτήσουν έλεγχο στο εν λόγω υποσύστημα, προσέγγισαν το Ισραήλ και την Αίγυπτο.

Όμως, παράγοντες όπως οι διαφορετικές στρατηγικές επιδιώξεις, η ανισορροπία ισχύος, οι πολιτισμικές και οικονομικές διαφορές καθώς και η τάση για ανάπτυξη μίας ισλαμοφοβικής συμπεριφοράς στις ΗΠΑ, οδήγησαν τις προσπάθειες αυτές σε τέλμα. Κατά τη δεκαετία του 1980 έως και τα μέσα του 2000, η κατάσταση βρισκόταν σε μία σχετική ισορροπία και η Αίγυπτος παρουσίασε μία οικονομική ανάπτυξη η οποία ήταν συγκρίσιμη με αυτή που παρουσίασαν τα όμορα κράτη της, τα οποία είχαν μεγαλύτερη πρόσβαση σε πλουτοπαραγωγικούς πόρους, κυρίως το πετρέλαιο.

Επιπλέον, παρά τις εντάσεις που υπήρχαν στην περιοχή, από το 2007 ξεκίνησε μία προσπάθεια της Αιγύπτου για γεφύρωση των εντάσεων ανάμεσα στις ισλαμιστικές εθνικιστικές ομάδες. Οι προσεγγίσεις όμως αυτές δεν στέφθηκαν με επιτυχία. Η άνοδος της Αραβικής Άνοιξης επέφερε σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στις οικονομίες και το εσωτερικό της πλειονότητας των κρατών της Βορείου Αφρικής και γενικά της Μέσης Ανατολής. Ταυτόχρονα, η Δύση βίωσε την μεγαλύτερη οικονομική κρίση μετά το κραχ του 1929 και ως αποτέλεσμα, απώλεσε σημαντικό μερίδιο ισχύος.

Οι παράγοντες αυτοί, συνδυαστικά με το ξέσπασμα περιφερειακών εντάσεων και την δραστηριοποίηση τρομοκρατικών ομάδων και παρακρατικών οργανώσεων στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναζωπύρωσε τις εντάσεις και επέφερε επιπλέον προβλήματα στις διεθνείς σχέσεις των κρατών. Σήμερα η Αίγυπτος έχει προσεγγίσει άλλα φιλελεύθερα κράτη της Μεσογείου, μεταξύ των οποίων η Ελλάδα και η Κύπρος, και φαίνεται να έχει αποκατασταθεί, σε ένα βαθμό το καθεστώς στο εσωτερικό της χώρας και να τηρούνται τα δικαιώματα των πολιτών. Η νέα αυτή τάση για προσέγγιση της Δύσης, γίνεται αντιληπτή ως θετική σε σχέση με την διαμόρφωση των διεθνών σχέσεων μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και της Αιγύπτου.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Αίγυπτος, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, διεθνείς σχέσεις, Αραβική Άνοιξη, Μουσουλμανική Αδερφότητα, Σουέζ, Αραβό-ισραηλινή διένεξη, Νάσερ, Μουμπάρακ, Χαμάς, ΗΠΑ, Ψυχρός Πόλεμος, διεθνής πολιτική.

ABSTRACT

This dissertation is an analysis of the relations between Egypt and the United States of America in the light of international relations through a critical review of a variety of sources in English and Greek. The aim of the research is to explain how, on the one hand, the United States of America as a sovereign power and, on the other hand, Egypt as a regional power, evolved from colonies to nation-states, of them over the centuries. For this reason, four distinct historical periods are studied: a) the period before World War II, b) the Cold War period, c) the period 1991-2011 and, d) the current period.

The analysis shows that, in the Middle East subsystem, many smaller states emerged as regional powers which, in fact, experienced a period of liberalization until 1970. Then, in a large number of them, crises took place. These crises were either regional, such as the oil crisis of the 1970s, or internal, such as the Islamic Revolution in Iran in 1978. At the same time, rivalries were found to be ongoing, most notably in Egypt and Israel, on the one hand, in relation to Palestine and the control of the Gaza Strip and, on the other hand, in relation to the control of the Suez Canal.

The United States, as a power, seems to have intervened on several occasions in Egypt's foreign and domestic affairs. Characteristically, it is stated that, before World War II, they approached the British mainly to acquire rights of economic, commercial and military exploitation of Egypt's wealth and power, as well as to expand commercially and economically. The United States then approached both Israel and Egypt in order to gain control of the subsystem.

But factors such as differing strategic aspirations, power imbalances, cultural and economic differences, and the tendency to develop Islamophobic behavior in the United States have stalled these efforts. Between the 1980s and the mid-2000s, the situation was relatively balanced and Egypt experienced economic growth comparable to that of neighboring Egypt with greater access to wealth, mainly oil.

Tensions, on the other hand, persisted and, in 2007, Egypt launched a new effort to bridge tensions between Islamist nationalist groups. These approaches were not successful this time either. The rise of the Arab Spring has had a significant negative impact on the economies and interior of most countries in North Africa and the Middle East in general. At the same time, the West experienced the greatest economic crisis since the 1929 crash and, as a result, lost a significant share of power.

These factors, combined with the outbreak of regional tensions and the activities of terrorist groups and paramilitary organizations in the United States and the Member States of the European Union, have rekindled tensions and caused problems in the international relations of states. Today, Egypt has approached other liberal Mediterranean states, including Greece and Cyprus, and the regime seems to have been restored to some extent and its civil rights respected. This new trend towards the West is perceived as positive in relation to the shaping of international relations between the United States of America and Egypt.

KEYWORDS

Egypt, United States of America, International Relations, Arab Spring, Muslim Brotherhood, Suez, Arab-Israeli Conflict, Nasser, Mubarak, Hamas, USA, Cold War, International Politics.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ	6
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	9
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	21
ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ – ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ, ΔΟΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	21
2.1. Ιστορική αναδρομή - Η περίοδος μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο	21
2.2. ΗΠΑ και διπλολισμός (Ψυχρός Πόλεμος)	25
2.3. Οι ΗΠΑ από το 1991 μέχρι και σήμερα.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	31
Η ΑΙΓΥΠΤΟΣ ΩΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ.....	31
3.1. Ιστορική αναδρομή.....	31
3.1.1. Η περίοδος της αποικιοκρατίας.....	31
3.1.2. Η περίοδος της ανεξαρτητοποίησης και το διάστημα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου	33
3.2. Αίγυπτος και ο Ψυχρός Πόλεμος	36
3.3. Αίγυπτος τη μετά-ψυχροπολεμική περίοδο	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	43
ΑΙΓΥΠΤΟΣ ΚΑΙ ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ – ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΡΑΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	43
4.1. Οι διεθνείς σχέσεις ΗΠΑ και Αιγύπτου	43
4.1.1. Διεθνείς σχέσεις ΗΠΑ και Αιγύπτου πριν και κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο	44
4.1.2. Η ψυχροπολεμική περίοδος.....	46
4.1.2.1. Η περίοδος 1950-1970.....	47
4.1.2.2. Η περίοδος 1970-1991.....	52
4.1.3. Η περίοδος 1991-2011.....	55
4.2. Διεθνείς σχέσεις ΗΠΑ και Αιγύπτου σήμερα	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	65
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ	65
5.1. Βασικά συμπεράσματα της έρευνας.....	65

5.2. Κριτική και επισημάνσεις στα συμπεράσματα της εργασίας	67
5.3. Συμβολή της έρευνας.....	71
5.4. Περιορισμοί της μελέτης	72
5.5. Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	75
ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ	82
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	83

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Figure 1, χάρτης της Αιγύπτου, πηγή CIA world factbook	83
Figure 2, περιφερειακός χάρτης της Μέσης Ανατολής, πηγή CIA World factbook	84
Figure 3, χάρτης της ΕΣΣΔ, πηγή Maps of U.S.S.R.	85
Figure 4, χάρτης των ΗΠΑ, πηγή CIA World Factbook.....	86

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

CoE	Council of Europe
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
EU	European Union
ISIS	Islamic State of Iraq and the Levant
UK	United Kingdom
UN	United Nations
USA	United States of America
ΗΑΕ	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα
ΗΒ	Ηνωμένο Βασίλειο
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
NATO	North Atlantic Council
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΜΔ	Μεγάλες Δυνάμεις
ΨΠ	Ψυχρός Πόλεμος
ΔΣ	Διεθνές Σύστημα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανθρώπινη κοινωνία αποτελεί ένα διαρκώς εξελισσόμενο σύστημα το οποίο μεταβάλλεται ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν στο περιβάλλον και την εξέλιξη των μελών της. Από την προϊστορική εποχή μέχρι και σήμερα, οι άνθρωποι τείνουν να δημιουργούν ομάδες / κοινωνικούς σχηματισμούς, προκειμένου να εξασφαλίσουν την προστασία τους από εξωτερικούς παράγοντες και κινδύνους. Οι κίνδυνοι αυτοί αφορούν τόσο τους περιβαλλοντικούς, όπως είναι ο καιρός, όσο και τις διάφορες απειλές πχ από ζώα και άλλους ανθρώπους.

Από την αρχαιότητα, οι σχηματισμοί αυτοί σταδιακά αποκτούν σαφή δομή και οργανώνονται προκειμένου να μπορέσουν να ανταγωνιστούν άλλες κοινωνικές ομάδες. Οι μετασχηματισμοί αυτοί επέτρεψαν τη δημιουργία των πόλεων – κρατών της Αθήνας, των αυτοκρατοριών του «Παλαιού Κόσμου» (Αφρική, Ασία, Ευρώπη) καθώς και διάφορων οργανωμένων κοινωνιών σε περιοχές που ανακαλύφθηκαν αργότερα. Η μελέτη της εξέλιξης αυτών των πολιτισμών αποτελεί και το αντικείμενο πολλών επιστημών οι οποίες σχετίζονται με τον τομέα των διεθνών σχέσεων.

Για την επιστήμη των διεθνών σχέσεων, η ύπαρξη κοινωνικών σχηματισμών και η μελέτη της εξέλιξής τους ενέχει μεγάλης σημασίας, καθώς τα κράτη νοούνται ως οι κύριοι δρώντες στο διεθνές σύστημα (ΔΣ) και αποτελούνται από τον πληθυσμό, το έδαφος και μία νομιμοποιημένη εξουσία. Τα κράτη νοούνται ως ορθολογικοί δρώντες, οι οποίοι έχουν ως στόχο τη μεγιστοποίηση των συμφερόντων τους, που αντανακλάται στις πολιτικές και τις δράσεις τους για τη μεγιστοποίηση της ισχύος τους. Η ισχύς, για τους επιστήμονες των διεθνών σχέσεων, δεν είναι ταυτόσημη της δύναμης αλλά αφορά κυρίως τη διαπραγματευτική ικανότητα, τις σχέσεις ισχύος μεταξύ κρατών, την κατοχή και κυριότητα των συντελεστών που την εξασφαλίζουν καθώς και το status ενός κράτους (Κουσκουβέλης, 2007).

Όπως επεξηγείται, εντός του ΔΣ εντάσσονται όλα τα έθνη – κράτη τα οποία ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την απόκτηση ενός μεριδίου από τη διαθέσιμη ισχύ. Η ιδιότητα του μέλους στο ΔΣ δεν ταυτίζεται με την ιδιότητα, λοιπόν, του μέλους σε ένα διεθνή οργανισμό. Επίσης, σημειώνεται πως εντός του ΔΣ, δεν έχουν όλοι οι δρώντες την ίδια ισχύ ή την ίδια διαπραγματευτική ικανότητα. Αντίθετα, κάποια έθνη – κράτη, συνήθως αυτά τα οποία έχουν μεγάλους συντελεστές ισχύος, δηλαδή μεγάλο πληθυσμό, μεγάλη γεωγραφική επικράτεια, πληθώρα διαθέσιμων πόρων και κατάλληλη γεωγραφική θέση, τείνουν να αποκτούν ένα πλεονέκτημα έναντι των άλλων κρατών και να εξελίσσονται ως Μεγάλες Δυνάμεις (ΜΔ) (Mearsheimer & Alterman, 2001).

Ιστορικά, ως ΜΔ ορίζονταν τα ισχυρά βασίλεια της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης μέχρι και το ξέσπασμα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου που ανέτρεψε τις συνθήκες εντός του διεθνούς συστήματος. Οι Δυνάμεις αυτές επέλεξαν «στρατόπεδα» και ανταγωνίστηκαν μεταξύ τους, στις δύο κρισιμότερες περιόδους του 20^{ου} αιώνα, κατά τη διάρκεια των δύο «Μεγάλων Πολέμων» (Great Wars). Άλλες Δυνάμεις αποκτούν τόσο μεγάλα αποθέματα ισχύος που αναδεικνύονται σε Ηγεμονικές Δυνάμεις. Οι Ηγεμονικές Δυνάμεις τείνουν να ακολουθούν μία συγκεκριμένη πορεία ραγδαίας ανάπτυξης των συντελεστών ισχύος τους και έπειτα βιώνουν κρίσεις, λόγω του ότι όλες οι άλλες δυνάμεις στο ΔΣ τις ανταγωνίζονται. Οι ΗΠΑ αποτελούν το πιο κλασικό παράδειγμα Ηγεμονικής Δύναμης καθώς, την περίοδο που ακολούθησε την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, αποτέλεσε τη μεγαλύτερη δύναμη στο ΔΣ και σχεδόν τον αποκλειστικό ρυθμιστή των διεθνών σχέσεων σε ένα μονοπολικό σύστημα (Hurrell, 2006).

Τα μονοπολικά διεθνή συστήματα δεν αποτελούν συχνό φαινόμενο στη σύγχρονη ιστορία παρότι, στην αρχαιότητα ειδικά, αποτελούσαν το βασικό μοντέλο του ΔΣ. Τέτοιο παράδειγμα είναι η *Respublica Christiana* (Ρώμη) που, σύμφωνα με τον Κουσκουβέλη κυριάρχησε στην Ευρώπη από τον 5^ο μέχρι και το 15^ο αιώνα μ.Χ. Ωστόσο, αργότερα, το σύστημα εξελίχθηκε σε πολυπολικό, αφού αναπτύχθηκε το βεσφαλιανό σύστημα οπότε αναδείχθηκαν ανταγωνίστριες ΜΔ οι οποίες ρύθμιζαν την τάξη των πραγμάτων στην Ευρώπη (Συνθήκη Ειρήνης της Βεσφαλίας, 1648, Βεσφαλία) (Κουσκουβέλης, 2007).

Ο έντονος ανταγωνισμός μεταξύ των ΜΔ διατηρήθηκε και μετά τους Ναπολεόντιους Πολέμους και το Συνέδριο της Βιέννης το 1815, έλαβαν χώρα περιφερειακοί πόλεμοι όπως ο Κριμαϊκός Πόλεμος, αν και αποφεύχθηκε μία μεγάλη σύγκρουση που θα ανέτρεπε εκ νέου τις ισορροπίες ισχύος στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Οι ανταγωνιστικές τάσεις ήταν μεγάλες αν και οι εθνικοαπελευθερωτικοί πόλεμοι στα Βαλκάνια εξυπηρέτησαν στην αποσυμφόρηση της έντασης και στην δημιουργία ενός μεγάλου κενού ισχύος λόγω της πτώσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σταδιακά από το 1820 (περίοδος πριν το ξέσπασμα των εθνικοαπελευθερωτικών αγώνων στα Βαλκάνια) έως και το 1917 (τέλος Βαλκανικών Πολέμων και Α' Παγκόσμιος Πόλεμος – Κίνημα Νεότουρκων) (Kent, 2005).

Το διάστημα μεταξύ Α' και Β' ΠΠ ονομάζεται μεσοπόλεμος και χαρακτηρίστηκε τόσο από την ακμή της βιομηχανίας όσο και από το κραχ του 1929. Με το τέλος του Β' ΠΠ το ΔΣ έγινε διπολικό. Αυτό σημαίνει πως δύο ισχυρές - ηγεμονικές δυνάμεις, οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ, ανταγωνιζόταν σε όλα τα επίπεδα (κυρίως ιδεολογικά και οικονομικά) πλην του στρατιωτικού, για την απόκτηση της απόλυτης κυριαρχίας στο ΔΣ (Mearsheimer, 2007). Την ίδια περίοδο, η ένταση εκδηλωνόταν περισσότερο στις πρώην αποικίες, με κύρια γεγονότα, τα οποία αποκτούν σημασία για τη μελέτη των Διεθνών Σχέσεων, να είναι η ανάδειξη της Μασοϊκής Κίνας, οι αποικιακοί πόλεμοι (1960-1970) καθώς και η πετρελαϊκή κρίση του 1970 στην Αραβική Χερσόνησο (Morris, 2006). Σε περιοχές της Μέσης Ανατολής όπως το Ιράν, έλαβαν χώρα εσωτερικές αναταραχές οι οποίες οδήγησαν στην συντηρητικοποίηση (Ισλαμική Επανάσταση) ενώ και η Αίγυπτος βίωσε μία περίοδο έντονων διαμαχών με το Ισραήλ (1969-1979) με στόχο την ανακατάληψη της Διώρυγας του Σουέζ και την ανάκτηση της κυριαρχίας τους στη Λωρίδα της Γάζας (Maos & Astorino, 1992).

Ωστόσο, αυτή η περίοδος που αποτέλεσε τον Ψυχρό Πόλεμο ήταν περιορισμένη, αφού στα τέλη του 1980, η Σοβιετική Ένωση κατέρρευσε εκ των έσω. Ακολούθησε μία βραχεία περίοδος κυριαρχίας των ΗΠΑ η οποία κράτησε δέκα χρόνια, από το 1991 μέχρι και το 2001 που κατέρρευσαν οι Δίδυμοι Πύργοι. Έκτοτε, το σύστημα χαρακτηρίζεται ως μόνο-πολυπολικό ή πολυπολικό, ανάλογα με το αν θεωρεί ο εκάστοτε ερευνητής ότι οι ΗΠΑ παραμένουν υπερδύναμη ή όχι (Mearsheimer, 2007).

Οι μελέτες οι οποίες αναφέρονται στις διεθνείς σχέσεις, αναπόφευκτα, αναφέρονται και στη δομή του ΔΣ ή τις σχέσεις ισχύος που δημιουργούνται εντός αυτού. Αυτό συμβαίνει διότι το ΔΣ είναι το «πεδίο» ή η «αρένα» εντός των οποίων δημιουργούνται τα φαινόμενα και γίνεται η διαχείριση αυτών. Ο όρος «αρένα», ή, ορθότερα, «διεθνής αρένα» (international arena) χρησιμοποιείται στη βιβλιογραφία για την περιγραφή του ΔΣ, ειδικά στην προσέγγιση του ρεαλισμού, ωστόσο, συνδέεται περισσότερο με την ανάλυση του Ψυχρού Πολέμου (ΨΠ) (Gratius, 2006).

Επιπλέον, η μελέτη των διεθνών σχέσεων οι οποίες αναπτύσσονται μεταξύ των κρατών, βασίζεται σε συγκεκριμένες μεθοδολογικές προσεγγίσεις. Η αξιοποίηση μεθοδολογικών εργαλείων και θεωρητικών υποθέσεων από μία συγκεκριμένη θεωρητική προσέγγιση και μία «σχολή» των διεθνών σχέσεων, είναι θεμελιώδους σημασίας, καθώς επιτρέπει να γίνει μία ακριβής ανάλυση η οποία δεν θα έχει «δημοσιογραφικό»/ενημερωτικό σκοπό αλλά θα οδηγεί στην εξαγωγή αντικειμενικών, επιστημονικών και καινοτόμων συμπερασμάτων. Μεθοδολογικά, στην εργασία αυτή, λοιπόν, επιλέγεται η εφαρμογή των εργαλείων και η αποδοχή των θεμελιωδών αρχών του ρεαλισμού, συγκεκριμένα, του νεορεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις. Συνεπώς, η ανάλυση γίνεται από τη συγκεκριμένη οπτική και θεωρούνται ως βασικές αρχές οι κάτωθι (Buzan, 1993, pp. 340-343; Mearsheimer, 2009, pp. 244-247; Κουσκουβέλης, 2007)

- Το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται από την αναρχία του, όχι με όρους πολιτικών επιστημών (έλλειψη τάξης σε ένα κράτος) αλλά λόγω της έλλειψης ύπαρξης ενός συγκεκριμένου φορέα / οργανισμού / ηγέτη που να ρυθμίζει τις διακρατικές σχέσεις και να ορίζει ποινές για τους παραβάτες των διατάξεων του διεθνούς δικαίου.

- Το ΔΣ είναι ανταγωνιστικό, άρα όλοι οι δρώντες (έθνη – κράτη) έχουν ως στόχο να κατακτήσουν το μέγιστο δυνατό επίπεδο ισχύος τους μέσω της συγκέντρωσης συντελεστών ισχύος και ισχύος ευρύτερα

- Η έλλειψη διεθνούς «αστυνόμευσης» καλύπτεται, έως ενός βαθμού, από την ύπαρξη διεθνών οργανισμών, οι οποίοι, όμως, αποτελούνται από ανταγωνιστικά έθνη – κράτη και, συνεπώς, αντανakλούν τα συμφέροντα αυτών

- Οι συμμαχίες αποτελούν «γάμους συμφέροντος» και δεν είναι μόνιμου χαρακτήρα, ούτε βασίζονται σε ιστορικούς παράγοντες (καλές σχέσεις)
- Η ισχύς στο ΔΣ είναι πεπερασμένη άρα η κατάκτηση ενός μεριδίου αυτής από ένα κράτος οδηγεί στον περιορισμό των αποθεμάτων ισχύος ενός άλλου
- Βασικός στόχος είναι η επιβίωση και η διατήρηση του status quo και τα συμφέροντα του κράτους θεωρούνται σημαντικότερα από αυτά των ηγετών, του ηγετικού κόμματος ή της κοινωνίας, αφού το ίδιο το κράτος στοχεύει στην προστασία των πολιτών και η επιβίωση αυτού θα επιτρέψει την προστασία του συνόλου των μελών της.

Ωστόσο, όπως εξηγεί και ο Mearsheimer (2009), καμία προσέγγιση των διεθνών σχέσεων δεν μπορεί να είναι πλήρως αποδεκτή από όλους τους ερευνητές. Αντίθετα, όπως ακριβώς και η επιστήμη της Ιστορίας μελετά διάφορες οπτικές για ένα «τμήμα», ένα «κομμάτι» της ιστορίας των ανθρώπων, έτσι και η επιστήμη των διεθνών σχέσεων αποσκοπεί στο να ερμηνεύσει τα φαινόμενα που λαμβάνουν χώρα στο ΔΣ χρησιμοποιώντας μία συγκεκριμένη οπτική και μεθοδολογία.

Η επιλογή αυτής της μεθοδολογίας είναι, λοιπόν, το εργαλείο που θα βοηθήσει τον ερευνητή ή την ερευνήτρια να οδηγηθεί σε συμπεράσματα τα οποία είναι, κατά το μέτρο του δυνατού, αντικειμενικά και δεν επηρεάζονται από προσωπικές αξίες, αντιλήψεις και γνώμες. Επίσης, συνιστά το εργαλείο για την επεξήγηση των δεδομένων τα οποία συλλέγονται και υφίστανται επεξεργασία. Για την εργασία αυτή, τα «δεδομένα» αποτελούν τα ευρήματα της κριτικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης καθώς και τα ιστορικά γεγονότα τα οποία ερμηνεύονται με βάση την προσέγγιση του νεορεαλισμού, εφαρμόζοντας τις αρχές που προαναφέρονται.

Έχοντας αναλύσει τα παραπάνω στο εισαγωγικό αυτό κεφάλαιο της μελέτης, τονίζεται πως η εργασία αυτή, δεν αποτελεί μία θεωρητική ανάλυση των βασικών σχολών των Διεθνών Σχέσεων αλλά, αντίθετα, επικεντρώνεται στην μελέτη των σχέσεων ισχύος και της διεθνούς πολιτικής για δύο συγκεκριμένα έθνη – κράτη- την Αίγυπτο και τις ΗΠΑ. Έτσι, εξετάζονται συγκεκριμένα γεγονότα και συγκεκριμένες

περίοδοι που επηρέασαν, αφενός, τα εν λόγω κράτη και, αφετέρου, τη διεθνή πολιτική. Έτσι, έμφαση δίδεται στα εξής:

- Στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου κατά την οποία οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ αποτέλεσαν τις δύο υπερδυνάμεις του ΔΣ και καθόριζαν τις διεθνείς σχέσεις όλων των κρατών δημιουργώντας δύο ισχυρούς πόλους (Δυτικό και Ανατολικό μπλοκ).

- Στην περίοδο ανάπτυξης των ανεξάρτητων κρατών όπου έγιναν εμφανή και τρίτα κράτη στη διεθνή αρένα τα οποία διεκδικούσαν μερίδιο ισχύος.

- Τις αλληπάλληλες κρίσεις της δεκαετίας του 1970 στην Αραβική Χερσόνησο.

- Την περίοδο κατά την οποία έλαβε χώρα η πτώση του Τείχους του Βερολίνου (1991) και την οποία διαδέχθηκε μία περίοδος αναταραχών στα Βαλκάνια (Εμφύλιος στη Γιουγκοσλαβία), όπου οι ΗΠΑ αποτέλεσαν τη μοναδική Υπερδύναμη του ΔΣ (μονοπολικότητα).

- Το χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους (11^η Σεπτεμβρίου 2001) όταν και κατέρρευσε το μονοπολικό σύστημα και επήλθαν σημαντικές αλλαγές στο ΔΣ (πολυπολικότητα, ανάπτυξη κρατών όπως η Βραζιλία, η Ρωσία, η Ινδία και η Κίνα – BRIC).

- Η άνοδος της Αραβικής Άνοιξης και η εμφάνιση του φαινομένου του θρησκευτικού φονταμενταλισμού στην Μέση Ανατολή.

Ο Εμφύλιος στη Συρία και τη Λιβύη και το φαινόμενο των failed states. Το εν λόγω ζήτημα μελετάται, γενικά, από τους θεωρητικούς των διεθνών σχέσεων και, μάλιστα, φαίνεται να λαμβάνει χώρα κυρίως τη μετά – Ψυχροπολεμική εποχή. Το φαινόμενο αυτό έχει εφαρμογή και στη μελέτη της ιστορίας των ΗΠΑ και των μικρότερων κρατών της Μέσης Ανατολής.

Τα βασικά ερωτήματα τα οποία αποσκοπεί να απαντήσει η μελέτη αυτή αφορούν τα εξής:

A) Πως μεταβλήθηκε, ιστορικά, ο ρόλος των ΗΠΑ στο ΔΣ και ποια η σημασία αυτής της μεταβολής του ρόλου της εν λόγω ηγεμονικής δύναμης στις σχέσεις τους με άλλα κράτη στο Διεθνές Σύστημα, και, ειδικά, την Αίγυπτο;

B) Ποιες αλλαγές υπέστη το καθεστώς στην Αίγυπτο και πως αντανακλώνται αυτές στη διεθνή πολιτική και τις διεθνείς σχέσεις του εν λόγω κράτους;

Γ) Ποιες οι σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ και Αιγύπτου (1) κατά τον Ψυχρό Πόλεμο, (2) την περίοδο που μεσολάβησε ανάμεσα στην κατάρρευση του Τείχους του Βερολίνου (1991) και το χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους (11^η Σεπτεμβρίου 2001), (3) την περίοδο μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 και την άνοδο της Αραβικής Άνοιξης (2011), (4) την περίοδο 2011 – 2020;

Για να απαντηθούν τα ερωτήματα αυτά, η μελέτη αυτή χωρίζεται νοηματικά σε πέντε διακριτές ενότητες.

- Η πρώτη εξ αυτών, αφορά το εισαγωγικό κεφάλαιο, δηλαδή, την παρούσα ενότητα. Σε αυτό το πρώτο κεφάλαιο εξετάζονται θεμελιώδεις έννοιες οι οποίες αφορούν τον τομέα των διεθνών σχέσεων και της διεθνούς πολιτικής. Επίσης, τίθενται τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης και επισημαίνονται οι βασικές αρχές σύμφωνα με τις οποίες πραγματοποιείται η ανάλυση.

- Η δεύτερη, εξειδικεύεται στην περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Πιο συγκεκριμένα, εστιάζει σε μία ανάλυση η οποία έχει τη μορφή ιστορικής αναδρομής καθώς και στο πως οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν κατορθώσει να αναδειχθούν σε ΜΔ στο ΔΣ. Παράλληλα, γίνεται μία ανάλυση με όρους σκληρής ισχύος αλλά και ήπιας.

- Το τρίτο κεφάλαιο εξετάζει το παράδειγμα της Αιγύπτου και αποτελεί, κυρίως, μία ιστορική αναδρομή. Ειδικότερα, μελετώνται τα ζητήματα που αφορούν την εξέλιξη των θεσμών, τα κοινωνικά και τα πολιτιστικά ζητήματα καθώς και τα προβλήματα τα οποία αφορούν τη στρατηγική και την ασφάλεια. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στον ανταγωνισμό για τον έλεγχο της διώρυγας του Σουέζ καθώς και τον ανταγωνισμό της Αιγύπτου με το Ισραήλ.

- Κατόπιν το τέταρτο κεφάλαιο αποτελεί το βασικό κεφάλαιο της μελέτης καθώς εξειδικεύεται στις διεθνείς σχέσεις της Αιγύπτου και τις σχέσεις του εν λόγω έθνους – κράτους με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μία κριτική ανάλυση με τη χρήση διάφορων ακαδημαϊκών πηγών προκειμένου να αναλυθούν οι σχέσεις αυτών ανά χρονική περίοδο και ανά τομέα. Για το λόγο αυτό εξετάζονται και ζητήματα τα οποία σχετίζονται με τη σκληρή ισχύ και αυτά τα οποία αφορούν την ήπια ισχύ.

- Η μελέτη ολοκληρώνεται με το κεφάλαιο των συμπερασμάτων. Στο ίδιο κεφάλαιο εξετάζονται οι περιορισμοί της μελέτης και τίθενται κριτικοί προβληματισμοί οι οποίοι αναπτύσσονται με βάση το σύνολο της θεωρητικής συζήτησης η οποία λαμβάνει χώρα στη μελέτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ – ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ, ΔΟΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής αποτελούν ένα από τα ισχυρότερα κράτη στο Δ.Σ., ιδίως από τον 20 αιώνα και μετά. Το κράτος αυτό είναι ομοσπονδιακό, και, ως εκ τούτου, το επίπεδο λήψης αποφάσεων είναι κεντρικό σε ό,τι αφορά τα εθνικά ζητήματα όπως ο στρατός, η ασφάλεια και η προστασία των εθνικών συμφερόντων και τοπικό (σε επίπεδο πολιτείας) για τα ζητήματα που αφορούν την οικονομία, την εκπαίδευση και τα νομικά ζητήματα (Vile, 2008).

Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ αφορά το ομοσπονδιακό επίπεδο (Mearsheimer & Alterman, 2001; Vile, 2008). Ήδη, από την ανεξαρτησία του εν λόγω κράτους, οι ΗΠΑ ακολουθούν μία πολιτική η οποία έχει ως απώτερο στόχο την εξασφάλιση της ισχύος, αρχικά και πριν τον Α' ΠΠ, στο οικείο τους υποσύστημα και, έπειτα, από το τέλος του Α' ΠΠ και μετά, σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο κύριος «ανταγωνιστής» των ΗΠΑ ήταν, ήδη από το τέλος του Β' ΠΠ η ΕΣΣΔ καθώς και η Ευρώπη η οποία, όμως, την εν λόγω περίοδο ήταν κατακερματισμένη και βίωνε αλληπάλληλες κρίσεις (Anderson, 2009).

Το κεφάλαιο αυτό ξεκινά από την περίοδο πριν τον Β' ΠΠ και στοχεύει σε μία ιστορική αναδρομή, καταρχήν, και, έπειτα, σε μία μελέτη των πολιτικών που ακολουθεί σε επίσημο επίπεδο η κυβέρνηση των ΗΠΑ.

2.1. Ιστορική αναδρομή - Η περίοδος μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής ανεξαρτητοποιήθηκαν ως κράτος το 1787 όταν και υπογράφηκε το πρώτο Σύνταγμα των ΗΠΑ. Ήδη από τον 15^ο αιώνα, οι

Ευρωπαίοι είχαν εγκατασταθεί στη Βόρεια και τη Νότια Αμερική και, σταδιακά, οι ΗΠΑ αποτέλεσαν πόλο έλξης των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων της Αγγλίας, της Ολλανδίας και της Ισπανίας, μεταξύ άλλων. Η κατάσταση, ωστόσο, δεν ήταν η ίδια στο Βορρά και στο Νότο και, ήδη από τους πρώτες αιώνες της αποίκησης της περιοχής των σημερινών Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, λάμβαναν χώρα ανταγωνισμοί και διαμάχες μεταξύ των αποίκων που αντανακλώνται ακόμη και στη σύγχρονη ιστορία των ΗΠΑ (Foster, 1992).

Μέχρι και το τέλος του 18^{ου} αιώνα, είχαν δημιουργηθεί αποικίες των Σκοτσέζων, των Γερμανών και λοιπών Ευρωπαίων στη Βόρεια Αμερική, αν και δεν είχε δημιουργηθεί, ακόμη, μία ενιαία αμερικανική ταυτότητα, αφού δεν υπήρχε κράτος των ΗΠΑ. Η εθνογένεση επήλθε αργότερα και αφού είχαν «κατοχυρωθεί» το έδαφος, ο πληθυσμός και τα κοινά στοιχεία των κατοίκων των ΗΠΑ. Επιπλέον, όμως, αναδείχθηκαν πολλά προβλήματα, κυρίως στις σχέσεις μεταξύ των πληθυσμών αφού από το 1773 έλαβαν χώρα εντάσεις με τους Άγγλους (Μητρόπολη) αφού οι άποικοι θεωρούσαν πως δεν λάμβαναν ίση μεταχείριση με τους Άγγλους πολίτες που κατοικούσαν στην Αγγλία (Boston Tea Party) (Petrovich, 2013).

Ο πόλεμος της ανεξαρτησίας των ΗΠΑ ξεκίνησε με αφορμή τις εντάσεις, τις συγκρούσεις και τις διαμάχες μεταξύ μητρόπολης και αποικίας. Ο Αμερικανικός πόλεμος της Ανεξαρτησίας έληξε το 1776 και, έντεκα (11) χρόνια μετά, υπογράφηκε Σύνταγμα (1787) το οποίο όριζε τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών των ΗΠΑ τα οποία ισχύουν ακόμη και σήμερα. Οι ΗΠΑ πρωτοστάτησαν καθώς, από τα τέλη του 18^{ου} ήδη αιώνα, κατοχύρωσαν τα ανθρώπινα δικαιώματα (θεμελιώδη), τα οποία, όμως, ήταν βασικά και αφορούσαν μόνο τους (λευκούς) Ευρωπαίους (Bonnett, 2018).

Τα προβλήματα αυτά εκδηλώθηκαν στον ακραίο τους βαθμό με το ξέσπασμα του Αμερικανικού Εμφυλίου στα τέλη του 19^{ου} αιώνα (1861-5), όταν και τα προβλήματα της άνισης μεταχείρισης των σκλάβων (κυρίως Αφρικανών εργατών σε φυτείες και εργοστάσια), κορυφώθηκαν. Η διαμάχη αφορούσε, όμως, και πολιτικά ζητήματα, κυρίως το ποια από τις «πλευρές», ο Βορράς ή ο Νότος, θα επικρατήσει. Τελικά, νικητές αναδείχθηκαν οι Βόρειοι. Η νίκη αυτή αποτέλεσε, για πολλούς

λόγους, το στοιχείο το οποίο θα καθόριζε την σύγχρονη αμερικανική ταυτότητα και τη θέση των ΗΠΑ στο Διεθνές Σύστημα (Kelley, 2018).

Συγκεκριμένα, οι ΗΠΑ αναπτύχθηκαν με βάση τις αρχές του ευρωπαϊκού διαφωτισμού και το Σύνταγμά τους ακολουθεί και πάλι αυτές τις αρχές. Πράγματι, παρότι οι ΗΠΑ διέθεταν συντελεστές ισχύος και πριν το 1900, δεν είχαν ακόμη οργανωθεί όλες οι υποδομές και δεν είχαν παγιωθεί οι θεσμοί τους για να κατορθώσει το κράτος να αποτελέσει έναν ισχυρό πόλο στο ΔΣ. Οι ΗΠΑ αντιμετώπισαν κυρίως εσωτερικά και λιγότερο εξωτερικά προβλήματα. Με βάση τις διεθνείς σχέσεις, άλλωστε, διαπιστώνεται πως το εν λόγω κράτος παρουσίαζε, πράγματι, ένα σημαντικό πλεονέκτημα έναντι άλλων – περικλείονταν από θάλασσα και, ως εκ τούτου, ήταν δύσκολη η κατάκτηση του εδάφους του από συμβατικές στρατιωτικές δυνάμεις. Αντίθετα, όμως, λόγω και του μεγέθους του κράτους (εδαφικά και πληθυσμιακά), αλλά και των διαθέσιμων πόρων του,¹ ήταν περιφερειακή δύναμη εξαρχής στο Γεωγραφικό τους Υποσύστημα (Mearsheimer & Alterman, 2001).²

Η συμμετοχή των ΗΠΑ στον Α' ΠΠ αποτέλεσε την πρώτη επίσημη ένταξη του κράτους σε διαμάχες που αφορούσαν το σύνολο των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής. Η συμμετοχή τους στον Μεγάλο Πόλεμο, στην αρχή, αντιμετωπίστηκε με επιφύλαξη καθώς α) δεν διέθεταν αντίστοιχη εμπειρία συμμετοχής σε μεγάλης εύρους διαμάχες, β) η επίσημη εξουσία των ΗΠΑ ακολουθούσε μια πολιτική ουδετερότητας και μη συμμετοχής στα ζητήματα που αφορούσαν κράτη εκτός του Γεωγραφικού τους Υποσυστήματος (Klein, 2020).

Ωστόσο, η επίθεση σε ένα αμερικανικό μεταφορικό (εμπορικό) πλοίο των ΗΠΑ από γερμανικές δυνάμεις και το «τηλεγράφημα Zimmerman» που αφορούσε τις βλέψεις των Γερμανών για συνεργασία με το Μεξικό και κατάκτηση των ΗΠΑ,

---

¹ Σε αυτούς περιλαμβάνονται η μεγάλη διαθεσιμότητα σε ορυκτά και υδρογονάνθρακες, ιδίως μετά το 19^ο – 20^ο αιώνα που ξεκίνησε η συστηματική ανάπτυξη της αμερικανικής βιομηχανίας και οικονομίας, καθώς και η στρατηγική θέση των ΗΠΑ που βρέχονται τόσο από τον Ατλαντικό όσο και από τον Ειρηνικό και διαθέτουν πρόσβαση τόσο στην Ανατολή όσο και τη Δύση δια θαλάσσης.

² Σημείωση: για τα γεωγραφικά υποσυστήματα βλ. (Μάζης, 2017).

οδήγησε το κράτος στην συνάσπιση με τις δυνάμεις που αντιτίθετο στην επέκταση των Γερμανών, δηλαδή, της Αντάντ. Γενικότερα, οι ΗΠΑ στράφηκαν υπέρ των Βρετανών, παρά τις προηγούμενες διαμάχες τους. Αυτό έγινε διότι, τόσο ιδεολογικά το επίσημο αμερικανικό κράτος και ο πληθυσμός τους ακολουθούσε πολύ περισσότερο τις φιλελεύθερες ιδέες των Βρετανών όσο και λόγω του ότι η κίνηση των Γερμανών να απειλήσουν το έδαφος των ΗΠΑ θεωρήθηκε *casus belli* για το εν λόγω έθνος κράτος. Η συμμετοχή των ΗΠΑ στον Α' ΠΠ χαρακτηρίστηκε ως ένα γεγονός καθοριστικής σημασίας και οδήγησε στην περαιτέρω αύξηση της ισχύος τους σε παγκόσμιο επίπεδο. Μετά το 1918, οι ΗΠΑ ήταν πλέον μία παγκόσμια δύναμη (Patterson, 2018).

Το διάστημα το οποίο ακολούθησε, δηλαδή ο μεσοπόλεμος, όπως αναφέρεται και στο πρώτο κεφάλαιο της μελέτης αυτής, ήταν μία σύντομη περίοδος ακμής για το δυτικό κόσμο. Το χρηματιστήριο των ΗΠΑ αναπτύχθηκε ραγδαία και μαζί και η βιομηχανία. Η ανάπτυξη των επιστημών, της έρευνας και της τεχνολογίας, επίσης συνέβαλαν στην ανάπτυξη των υποδομών των κρατών της Δύσης, ενώ, ακόμη, οι αποικιακές δυνάμεις διατηρούσαν την εξουσία στις υπερπόντιες κτίσεις. Ωστόσο, το κραχ του 1929 έφερε μία νέα κρίση στο παγκόσμιο γίνεσθαι, με τις οικονομίες των Δυτικών κρατών να καταρρέουν και, ως εκ τούτου, να λαμβάνει χώρα και μια πολιτική κρίση στο εσωτερικό τους.

Παραπάνω, αναφέρθηκε η βασική αρχή του ρεαλισμού σε σχέση με το ΔΣ με βάση το οποίο νοείται ως ένα ανταγωνιστικό, άναρχο «οικοδόμημα». Η αναρχία και η ανταγωνιστικότητα αυτές, όπως αναφέρεται και παραπάνω, συνδέονται άμεσα με την ύπαρξη εθνών – κρατών και την αναγνώριση της πρωτοκαθεδρίας αυτών στο ΔΣ (Κουσκουβέλης, 2007).

Το ξέσπασμα του Α' ΠΠ υπήρξε μία περίοδος ανακατανομής ισχύος στο ΔΣ με τις ΗΠΑ να αναδεικνύονται σταδιακά ως εξαιρετικά σημαντικός δρώντας στο διεθνές σύστημα. Επίσης, σηματοδοτήθηκε μία περίοδος ανάπτυξης των περιφερειακών δυνάμεων οι οποίες, σταδιακά, αποκτούσαν στρατιωτική και πολιτική ισχύ και ανταγωνίζονταν άλλες περιφερειακές δυνάμεις, διεκδικώντας δικαιώματα και μερίδιο ισχύος στο ΔΣ. Η εξέλιξη αυτή έλαβε χώρα λόγω και του ξεσπάσματος των Βαλκανικών Πολέμων οι οποίοι οδήγησαν στην οριστικοποίηση

των συνόρων μεταξύ των κρατών που υπήρξαν μέλος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας επί σειρά αιώνων (Hall, 2011).

Ο Β' ΠΠ ήταν επίσης μία σημαντική πρόκληση για τις ΗΠΑ οι οποίες επιθυμούσαν, εξίσου, τη μη παρέμβασή τους. Όμως, οι διεθνείς προκλήσεις, κυρίως το χτύπημα ενός αμερικανικού υποβρυχίου από τους Ναζί και η επίθεση των Ιαπώνων στο Pearl Harbor, ώθησαν την ηγεσία των ΗΠΑ στην άμεση παρέμβαση. Παράλληλα, οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής θα αποκτούσαν ένα τεράστιο στρατηγικό πλεονέκτημα με τη συμμετοχή τους στον πόλεμο καθώς θα ασκούσαν επιρροή σε διεθνές επίπεδο και θα αποκτούσαν σημαντικά στρατηγικά πλεονεκτήματα εάν κέρδιζαν τον πόλεμο (Gratius, 2006 ; Hurrell, 2006 ; Kitchen, 2009 ; Mearsheimer, 2007 ; Mearsheimer, 2009 ; Κουσκουβέλης, 2007).

Οι ΗΠΑ χαρακτηρίστηκαν ως μία υπερδύναμη αμέσως μετά τη λήξη του Β' ΠΠ, εν μέρει, διότι ήταν ένα έθνος κράτος το οποίο δεν επλήγη τόσο σημαντικά από τον πόλεμο όσο τα ευρωπαϊκά κράτη. Πράγματι, οι ΗΠΑ θεωρήθηκαν ως οι «απόλυτοι νικητές» του πολέμου, αφού οι φθορές που υπέστησαν ήταν ελάχιστες και κατόρθωσαν, πρακτικά, να εκμηδενίσουν τις άμυνες της Ιαπωνίας, που ήταν η μόνη χώρα που επιτέθηκε σε Αμερικανικό Έδαφος (Pearl Harbor). Από την άλλη, τα ευρωπαϊκά κράτη τα οποία βρισκόταν σε μεγάλη εγγύτητα το ένα με το άλλο, απαιτήθηκε να δαπανήσουν δισεκατομμύρια δολάρια για να καλύψουν το χρέος τους προς τις ΗΠΑ και να αποκαταστήσουν την οικονομία, την κοινωνική ισορροπία τους και τις υποδομές τους. (Mearsheimer, 2007).

2.2. ΗΠΑ και διπολισμός (Ψυχρός Πόλεμος)

Η περίοδος του μεσοπολέμου, έπειτα, σηματοδότησε την αλλαγή στα καθεστώτα της Δυτικής και Κεντρικής Ευρώπης. Ωστόσο, ήταν ένα γεγονός που έλαβε χώρα στις ΗΠΑ που οδήγησε σε γενική κρίση την Ευρώπη- το κραχ του Χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης το 1929. Τα έτη που ακολούθησαν (δεκαετία 1929-1939) αποτέλεσαν μία από τις πλέον έντονες περιόδους στην παγκόσμια Ιστορία με την ανάδειξη των φασιστικών και ναζιστικών καθεστώτων και δικτατορίες

στην Βόρεια Μεσόγειο να αναπτύσσονται και να καταλύουν την εξουσία (Dutt, 2009).

Οι αλλαγές αυτές οδήγησαν σε κρίση το ΔΣ και σχηματίστηκαν νέες συμμαχίες στις οποίες μετείχαν και Ασιατικά (πρώην αποικιακά) κράτη ενώ υπήρξε ώθηση για άμεση αποαποικιοποίηση των κρατών της Ασίας και της Αφρικής από τις ΜΔ της Ευρώπης. Η περίοδος αυτή ήταν, δε, μία φάση μετάβασης από το βεσπφαιανό σύστημα σε ένα νέο ΔΣ το οποίο χαρακτηρίστηκε από την αλλαγή του ορισμού των «ανθρωπίνων δικαιωμάτων» και την εξέλιξη των αγορών. Έτσι, μεταβλήθηκε και η σχέση αγοράς – κράτους και αγοράς – ατόμου, λόγω του ότι το ΔΣ εξελίχθηκε και τα εμφανίστηκε ο ανταγωνισμός μεταξύ της φιλελεύθερης ιδεολογίας και της σοσιαλιστικής, με το ΔΣ να οδεύει προς τον διπολισμό πριν καν να ξεσπάσει ο Β' ΠΠ (Fidler, 2001).

Το διάστημα το οποίο ακολούθησε, αυτό του Ψυχρού Πολέμου, χαρακτηρίστηκε από τον έντονο ανταγωνισμό μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ και την ανάδειξη ενός «τρίτου πόλου» που συμπεριλάμβανε τις πρώην αποικίες. Οι αποικίες που, πλέον, είχαν απελευθερωθεί από την κυριαρχία των ΜΔ, κατόρθωσαν, σταδιακά, να αποκτήσουν κυριότητα των συντελεστών ισχύος τους και να ασκήσουν εξωτερική πολιτική. Ωστόσο, οι εντάσεις και ο ανταγωνισμός μεταξύ των δύο ισχυρών πόλων του ΔΣ περιορίστηκε στην περιφέρεια (Κουσκουβέλης, 2000).

Ο ανταγωνισμός αυτός εκφράστηκε κυρίως με τον ανταγωνισμό των ΜΔ και το στόχο τους να αποκτήσουν πυρηνική υπεροπλία, κάτι το οποίο οδήγησε στην υπογραφή του Συμφώνου Αμοιβαίας Καταστροφής και τον περιορισμό των κινδύνων (MAD- Mutual Assured Destruction). Συγκεκριμένα, έλαβαν χώρα μικρότερου εύρους πολεμικές συρράξεις αλλά ποτέ δεν συγκρούστηκαν άμεσα οι ΗΠΑ με την ΕΣΣΔ, εξ ου και ο χαρακτηρισμός αυτής της περιόδου ως «Ψυχροπολεμική» (Mearsheimer, 2007; Κουσκουβέλης, 2000) .

Ωστόσο, η ένταση δεν κορυφώθηκε ποτέ, με τα δύο κράτη να βρίσκονται σε διαρκή ανταγωνισμό στο ιδεολογικό, πολιτικό και εξοπλιστικό επίπεδο μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 1980 που η ΕΣΣΔ κατέρρευσε εκ των έσω. Ως αποτέλεσμα,

τελικά, την περίοδο του 1989-1991 κατέρρευσαν οι τελευταίοι ισχυροί δορυφόροι της ΕΣΣΔ μαζί με αυτή και οι ΗΠΑ αναδείχθηκαν σε ηγεμονία (Mearsheimer, 2007).

2.3. Οι ΗΠΑ από το 1991 μέχρι και σήμερα

Όπως αναλύεται και παραπάνω, για τους διεθνολόγους, η περίοδος μετά το 1991 και μέχρι το τρομοκρατικό χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους θεωρείται ως η περίοδος απόλυτης κυριαρχίας των ΗΠΑ στο ΔΣ. Την περίοδο αυτή γράφτηκε το δημοφιλές έργο του Fukuyama “The End of History”, με την επιστημονική κοινότητα να θεωρεί πως, η ήττα της ΕΣΣΔ σήμανε το «τέλος της ιστορίας» και την απαρχή μίας περιόδου ηγεμονίας των ΗΠΑ (μονοπωλικό σύστημα) (Mearsheimer, 2007).

Όμως, την περίοδο αυτή έλαβαν χώρα και παράλληλες κρίσεις και εντάσεις στην περιφέρεια, οι οποίες, για πολλούς αναλυτές, αποδεικνύουν πως το διάστημα αυτό ήταν, τελικά, περισσότερο μεταβατικό και λιγότερο μια περίοδος σταθερότητας. Τα γεγονότα αυτά τα οποία οδηγούν σε αυτό το συμπέρασμα είναι τα κάτωθι (Gratius, 2006 ; Hurrell, 2006 ; Kitchen, 2009 ; Mearsheimer, 2007 ; Mearsheimer, 2009 ; Κουσκουβέλης, 2007 ; Μάζης, 2017):

- Οι εμφύλιοι πόλεμοι που έλαβαν χώρα στη Γιουγκοσλαβία τη δεκαετία του 1990
- Η άνοδος των τρομοκρατικών οργανώσεων στη Μέση Ανατολή και την Αφρική και η ανάπτυξη φονταμενταλιστικών τάσεων
- Η στρατιωτική επέμβαση των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή
- Η οικονομική κρίση στην Ασία στα τέλη της δεκαετίας του 1990.

Πράγματι, η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από μία αλλαγή και μία προσπάθεια για κάλυψη του κενού ισχύος που δημιουργήθηκε από την κατάρρευση της ΕΣΣΔ. Οι ΗΠΑ κατόρθωσαν να πετύχουν την ιδεολογική, πολιτιστική και πολιτική τους εξάπλωση με τη χρήση ήπιας ισχύος, ενώ, παράλληλα, η επίσημη

κυβέρνηση του εν λόγω έθνους – κράτους επένδυε στην ενίσχυση των δομών τους και την απόκτηση περαιτέρω στρατιωτικής ισχύος (σκληρή ισχύς). Αναλύοντας την τάση αυτή για στρατιωτική υπεροπλία από μέρους των ΗΠΑ, προκύπτει πως οι ΗΠΑ δεν εγκατέλειψαν τις ηγεμονικές τους τάσεις (Hurrell, 2006 ; Roberts, 2011).

Θα μπορούσε κανείς, ακόμη, να σχολιάσει πως οι ΗΠΑ αποτελούν ένα κλασικό παράδειγμα ηγεμονίας η οποία ολοκλήρωσε τον κύκλο της. Οι ΗΠΑ ως υπερδύναμη, συγκέντρωσαν σε μία βραχεία χρονική περίοδο μεγάλα αποθέματα ισχύος, κάτι το οποίο τις έθεσε στο επίκεντρο της προσοχής των άλλων κρατών τα οποία επιθυμούσαν, με βάση την κλασική θεωρία των ΔΣ, να αντλήσουν από τα αποθέματα αυτά της ισχύος τους. Όμως, η θέση τους αυτή συνεπαγόταν τον κίνδυνο αφού η υπερσυγκέντρωση ισχύος και πόρων τις καθιστούσε ως απειλή (Mearsheimer, 2007 ; Κουσκουβέλης, 2000 ; Λίτσας, 2010).

Σημειώνεται, δε, πως παρότι οι ΗΠΑ θεωρούνται μία ηγεμονία στο διάστημα του ΨΠ, στην πραγματικότητα, δεν ήταν απόλυτα ηγεμονικές. Αυτό συμβαίνει διότι, επί της ουσίας, για να καταστεί μία ΜΔ απόλυτη ηγεμονία θα πρέπει να έχει κατορθώσει να επεκτείνει στη σφαίρα επιρροής της σε όλες τις ηπείρους. Ενώ, λοιπόν, οι ΗΠΑ κατόρθωσαν να αποκτήσουν ένα σημαντικό πλεονέκτημα στη Βόρεια Αμερική (ΗΠΑ και Καναδάς) και στην Ευρώπη (πλην των κρατών που ανήκαν στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας) δεν συνέβαινε το ίδιο σε ένα σημαντικό αριθμό κρατών όπως αυτά της Ασίας, τη Νότια Αμερική και την Αφρική. Αργότερα, όμως, μετά το 1991 και πριν το χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους, το εν λόγω έθνος - κράτος είχε κατορθώσει να αποκτήσει τεράστια επιρροή σε παγκόσμιο επίπεδο και, για το λόγο αυτό, χαρακτηρίζεται και το ίδιο το σύστημα ως μονοπολικό (Mearsheimer, 2009 ; Κουσκουβέλης, 2007).

Ωστόσο, όπως και κάθε ηγεμονική δύναμη, έτσι και οι ΗΠΑ βίωσαν μία περίοδο ακμής, μία περίοδος απόλυτης κυριαρχίας και μία περίοδο πτώσης. Ο κύκλος της ηγεμονίας δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί, καθώς οι ΗΠΑ βρίσκονται, μεν, σε κρίση, αλλά δεν έχουν πάψει να αποτελούν μία υπερδύναμη στο Διεθνές Σύστημα. Σήμερα, οι ΗΠΑ, εντός του NATO και ως έθνος – κράτος, ηγούνται στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, και ασχολούνται, μεταξύ άλλων, με (Gardner, 2014 ; Haynes & Giblin, 2014 ; Kahan, 2015 ; Kitchen, 2009 ; Koulas, 2019 ; Vile, 2008):

- Τον περιορισμό της εξάπλωσης των παρακρατικών οργανώσεων οι οποίες έχουν ως στόχο την εξάπλωση του ISIS και την υπονόμευση των θεσμών (τρομοκρατία στον «φυσικό χώρο» και τον κυβερνοχώρο)

- Την εκπαίδευση των στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων για τον περιορισμό της απειλής της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος στο εσωτερικό των ΗΠΑ (homeland security) και σε διεθνές επίπεδο, παράλληλα με την ΕΕ και το ΝΑΤΟ.

- Την ενίσχυση των τρίτων κρατών για την στήριξη των προσπάθειών των ΗΠΑ.

Ως εκ τούτου, όταν κανείς επιχειρεί να ερμηνεύσει το δόγμα το οποίο ακολουθούν, σήμερα, οι ΗΠΑ στο Διεθνές Επίπεδο, τότε μπορεί να το περιγράψει ως αμυντικό, με τις παλαιότερες ανταγωνιστικές τάσεις κατά της Ρωσίας να έχουν μάλλον εγκαταλειφθεί. Πράγματι, την πρόσφατη περίοδο (2018-2020), η ηγεσία των ΗΠΑ έχει εκδώσει επίσημα διατάγματα και έχει προχωρήσει σε κοινές δηλώσεις με ηγέτες άλλων ΜΔ για να καταδικάσουν τις πράξεις και δράσεις άλλων κρατών. Η συνεργασία των εν λόγω κρατών σε διεθνές επίπεδο διαπιστώνεται και από τη δραστηριότητά τους στα πλαίσια των Διεθνών Οργανισμών (State, 2020). Επίσης, οι ΗΠΑ επηρεάστηκαν σημαντικά από τη διεθνή οικονομική κρίση του 2008 η οποία ξεκίνησε από τις Ηνωμένες Πολιτείες και εξαπλώθηκε στην Ευρωζώνη και τον υπόλοιπο πλανήτη με μεγάλη ταχύτητα (Faraguna, Fasone, & Tega, 2019).

Εξετάζοντας τα παραπάνω ζητήματα και με όρους ήπιας ισχύος, αξίζει να σημειωθεί πως, πέραν της οικονομικής εξάπλωσης, ο ρόλος των ΗΠΑ ως ο ισχυρός πόλος του Δυτικού Ημισφαιρίου, επέτρεψε και την ευρεία πολιτισμική τους εξάπλωση. Πιο συγκεκριμένα, οι ΗΠΑ εξαπλώθηκαν και πολιτισμικά, με την αμερικάνικη κουλτούρα να επηρεάζει τον πολιτισμό πολλών Δυτικών κρατών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εξάπλωση των αμερικανικών αλυσίδων παραγωγής τροφίμων και οι αμερικανικές αλυσίδες έτοιμων ενδυμάτων (Herminingrum, 2020).

Οι ΗΠΑ φαίνεται, δε, να μην έχουν καταρρεύσει αλλά να βιώνουν, σήμερα, μία ευρεία κρίση, ιδεολογική, πολιτική, οικονομική και ασφαλείας. Η κρίση αυτή

συνδέεται με το γεγονός πως, μετά από το 2001, έγινε εμφανές πως αποτελεί στόχο των μικρότερων παρακρατικών ομάδων οι οποίες συνδέονται με οργανωμένες εθνικιστικές ομάδες στα κράτη της Μέσης Ανατολής (Beydoun, 2016). Το γεγονός πως, στην κοινή γνώμη, οι μουσουλμάνοι προβάλλονται ως «εχθροί του αμερικανικού κράτους», όπως και το ότι η σημερινή ηγεσία των ΗΠΑ αναπαράγει αυτές τις αντιλήψεις, δεν είναι επωφελής για τη θέση του εν λόγω κράτος στο ΔΣ (Giroux, 2017). Επίσης, συντελεί στην αύξηση των εσωτερικών συγκρούσεων και την ανάπτυξη ξενοφοβικών τάσεων οι οποίες περιορίζουν τις ΗΠΑ στην προσπάθεια προβολής της ήπιας ισχύος τους, κάτι το οποίο αποτελούσε το μεγαλύτερο συγκριτικό τους πλεονέκτημα την Ψυχροπολεμική περίοδο (Eroukhmanoff, 2018).

Έχοντας μελετήσει, λοιπόν, στο σημείο αυτό εν συντομία τη θέση των ΗΠΑ στο ΔΣ διαχρονικά και έχοντας συζητήσει κριτικά τη σημερινή θέση αυτού του έθνους κράτους στο παγκόσμιο γίγνεσθαι, το επόμενο κεφάλαιο ασχολείται με μία ιστορική αναδρομή της πορείας της Αιγύπτου από την περίοδο του 19^{ου} αιώνα μέχρι και σήμερα. Στόχος είναι, σε μεταγενέστερο στάδιο, να καταστεί εφικτή μία σύγκριση μεταξύ των ΗΠΑ και της Αιγύπτου και μία ανάλυση των Διεθνών Σχέσεων μεταξύ των δύο εθνών κρατών, όπως και το να γίνει μία συγκριτική γεωπολιτική ανάλυση των δύο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΑΙΓΥΠΤΟΣ ΩΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Η Αίγυπτος αποτελεί ένα από τα κράτη της Μεσογείου με την πλουσιότερη ιστορία, η οποία ξεκινά από την αρχαιότητα. Η Αρχαία Αίγυπτος αποτέλεσε ένα κράτος με παράδοση στην επιστήμη, κυρίως την Άλγεβρα και την Γεωγραφία, και την Νομική και την Θεολογία. Η αρχαία αιγυπτιακή ιστορία και παράδοση έχουν επηρεάσει πολλούς πολιτισμούς όπως τον αρχαιοελληνικό και το ρωμαϊκό, ενώ αντίστοιχες ήταν και οι επιρροές των πολιτισμών των όμορων κρατών στους λαούς που κατοίκησαν στην περιοχή της σημερινής Αιγύπτου (Anakwue, 2017).

Ωστόσο, πέρα από την αρχαία ιστορία της Αιγύπτου, ιδιαίτερη σημασία έχει η θέση και η επιρροή του σύγχρονου Αιγυπτιακού κράτους στο ΔΣ. Στο παρόν κεφάλαιο αναλύεται διαχρονικά η πορεία της Αιγύπτου ως ανεξάρτητο κράτος, ενώ γίνεται και μία κριτική συζήτηση της περιόδου πριν την αποικιοκρατία για λόγους συνοχής και κατανόησης των σύγχρονων πολιτικών που ακολουθεί η Αίγυπτος. Έμφαση δίδεται στην περίοδο του 20^{ου} αιώνα όπως και στο φαινόμενο των failed states τον 21^ο αιώνα.

3.1. Ιστορική αναδρομή

3.1.1. Η περίοδος της αποικιοκρατίας

Η ιστορία της σύγχρονης Αιγύπτου, υπό την έννοια της διαμόρφωσης των σύγχρονων θεσμών και της διαμόρφωσης της ταυτότητας του «Αιγύπτιου Πολίτη», ξεκινά μάλλον στα μέσα του 16^{ου} αιώνα, παρότι το αιγυπτιακό κράτος ιδρύθηκε το

1953. Περί το 1517, η περιοχή που αποτελεί το σύγχρονο κράτος της Αιγύπτου κατακτήθηκε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Λίγες δεκαετίες πριν, το μεσαιωνικό αιγυπτιακό κράτος είχε, σχεδόν, καταρρεύσει λόγω της αυξημένης επιθετικότητας των Mamluk όπως και το ξέσπασμα μίας επιδημίας Μαύρης Πανούκλας, η οποία έφερε λιμό, φτώχεια και εξαθλίωση στον πληθυσμό και αποδυνάμωσε πλήρως το στράτευμα των Αιγυπτίων (Dols, 2019, pp. 79-81).

Για διάστημα περίπου δύο αιώνων, η Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν κατόρθωσε να επαναφέρει πλήρως την κατάσταση στην Αίγυπτο. Ο πληθυσμός, συνέχισε να μαστίζεται από την φτώχεια και την πείνα, ενώ η περιοχή αυτή αποτέλεσε σημείο αντιδικίας και πεδίο ανταγωνισμού μεταξύ των Βασιλείων της Δύσης και των Βασιλείων της Ανατολής. Ο ανταγωνισμός αυτός δεν λειτούργησε θετικά για τον πληθυσμό, οι οποίοι, μάλιστα, φαίνεται να γινόταν, συστηματικά, σκλάβοι οι οποίοι πωλούνταν στο σύνολο του εδάφους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Powell, 2012).

Κατόπιν, περί το 1867, και, αφού η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε ήδη απωλέσει ένα σημαντικό ποσοστό των εδαφών της, ιδρύθηκε στο εσωτερικό της το Χεδιβάτο της Αιγύπτου. Το Χεδιβάτο αποτέλεσε μία προσπάθεια των Οθωμανών να διατηρήσουν μία σχετική επιρροή στην Αίγυπτο και να εκσυγχρονίσουν το καθεστώς τους. Μία από τις σημαντικότερες επιπτώσεις της δημιουργίας του εν λόγω «κρατιδίου» ήταν το ότι οι Οθωμανοί, ουσιαστικά, παραμερίστηκαν από την εξουσία και οι Αιγύπτιοι απέκτησαν ισχύ και λόγο σε σχέση με την διαχείριση των πόρων τους (Deringil, 1988). Ως εκ τούτου, ξεκίνησε και επίσημα η εκμετάλλευση του Σουέζ και η συνεργασία με τη Δύση (κυρίως τους Γάλλους αλλά και τους Ιταλούς σε μικρότερο βαθμό, και, αργότερα, τους Άγγλους) (Bulfin, 2011).

Η ευρωπαϊκή ισχύς αυξανόταν σταδιακά μέχρι και τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, εξέλιξη η οποία αποδίδεται στην αύξηση της χρηματοδότησης από τις ΜΔ. Από την άλλη, όπως συνέβη αντίστοιχα και με τα Βαλκανικά κράτη, η στήριξη των ΜΔ επέφερε την αύξηση του δημοσίου χρέους για την Αίγυπτο και την αύξηση της εξάρτησης, οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής, από τους Γάλλους και τους Άγγλους. Ο λαός της Αιγύπτου αντιδρούσε με σκεπτικισμό στην εξάρτηση αυτή, κάτι το οποίο οδήγησε στην αύξηση του милитарισμού των ομάδων που δραστηριοποιούνταν, παρακρατικά, στο εσωτερικό του Χεδιβάτου. Ως αποτέλεσμα,

στις αρχές της δεκαετίας του 1880 (1882), οι Άγγλοι επιτέθηκαν στην Αίγυπτο και συνέτριψαν το στρατό της Αιγύπτου, με αποτέλεσμα, η Αίγυπτος να καταστεί Βρετανικό Προτεκτοράτο (ανεπίσημα) (Bulfin, 2011).

Μέχρι και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η κατάσταση παρέμεινε τεταμένη (Halvorson, 2010). Ο μιλιταρισμός των Αιγυπτίων διατηρήθηκε για όλη την περίοδο της αποικιοκρατίας και εκδηλώθηκε στο εσωτερικό του κράτους με διάφορες μικρότερου και μεγαλύτερου εύρους διαμάχες και κεντρικό σημείο ενδιαφέροντος την διαχείριση των δικαιωμάτων της διέλευσης στο Σουέζ (Bulfin, 2011; Halvorson, 2010).

3.1.2. Η περίοδος της ανεξαρτητοποίησης και το διάστημα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου

Η περίοδος η οποία ακολούθησε ήταν αυτή της ανεξαρτητοποίησης των εν λόγω δύο κρατών. Πιο συγκεκριμένα, η ανεξαρτητοποίηση της Αιγύπτου και η ανακήρυξή της σε αυτόνομο έθνος – κράτος έγινε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, σημαντικά νωρίτερα από ό,τι συνέβη σε άλλα κράτη της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής τα οποία ανεξαρτητοποιήθηκαν, σε μία μεγάλη πλειοψηφία, στα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Επίσημα, η ανεξαρτησία της Αιγύπτου κηρύχθηκε το 1922 (Botman, 1991).

Η επανάσταση της Αιγύπτου ξεκίνησε με το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου εν μέσω προσπαθειών φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος. Σημαντικό ρόλο, σύμφωνα με τον Botman (1991) διαδραμάτισε η δυτική επιρροή και, επιπλέον, αυτή των διάσημων Αιγυπτίων οι οποίοι σταδιοδρομούσαν στο εξωτερικό σε τομείς όπως η επιχειρήσεις και οι πανεπιστημιακές σπουδές (Botman, 1991, pp. 3-5). Επίσης, η περίοδος αυτή συνέπεσε με μία ευρύτερη προσπάθεια των Βρετανών να διατηρήσουν το status quo και τη θέση τους στο διεθνές σύστημα, η οποία, όμως, δεν ήταν επιτυχής σε ένα μεγάλο βαθμό. Από την άλλη, όμως, η κυριαρχία των Βρετανών και η επιρροή τους σε όλα τα επίπεδα, ιδίως το διοικητικό, παρέμεινε

εμφανής και καθοριστικής σημασίας για τη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας και του συστήματος στην Αίγυπτο (Hahn, 1991).

Το γεγονός αυτό αποκτά ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον αν αναλογιστεί κανείς πως, επί της ουσίας, η επανάσταση και η προσπάθεια για ανεξαρτητοποίηση συνδέθηκε άρρηκτα με τον στόχο της προβολής και της προώθησης της ταυτότητας των Αιγυπτίων. Έτσι, παρότι τα κινήματα ήταν, κατά βάση, εθνικιστικά, και υπήρχε ένα έντονο και διακριτό μίσος απέναντι στη Βρετανική κυριαρχία, στην πραγματικότητα, η βρετανική επιρροή και τα βρετανικά πρότυπα δεν ξεπεράστηκαν εν μία νυκτί (Hahn, 1991).

Σε σχέση, έπειτα, με την κοινωνική κατάσταση την εν λόγω περίοδο, ο Botman (1991) αναφέρει πως αυτή διέφερε σημαντικά από τα άλλα δυτικά κράτη. Ενώ στην Δυτική Ευρώπη και τις ΗΠΑ είχε ήδη δημιουργηθεί μία αστική καπιταλιστική τάξη, η κοινωνική διαστρωμάτωση ήταν λιγότερο εμφανής στη Μέση Ανατολή και, ειδικά στην Αίγυπτο (p. 6). Αναλυτικότερα, διαπιστώνεται πως στην Αίγυπτο η κοινωνική αλλαγή συνδέθηκε περισσότερο με την προσπάθεια για ανάπτυξη του εκπαιδευτικού συστήματος και λιγότερο με μία αλλαγή η οποία επήλθε μετά από κάποια βιομηχανική επανάσταση.

Πέραν αυτών, σύμφωνα με τον Bishku (1986), οι Βρετανοί επιθυμούσαν να αποσύρουν τα στρατεύματά τους από πολλές περιοχές της Μέσης Ανατολής και της Νοτιοανατολικής Ασίας. Συγκεκριμένα, στην Αίγυπτο, η βρετανική ηγεσία είχε περισσότερο τη μορφή του οικονομικού και πολιτικού ελέγχου και η κύρια επιδίωξη ήταν να διατηρηθεί για στρατηγικούς λόγους η διοικητική μέριμνα στο Ηνωμένο Βασίλειο. Σε αυτό συνέβαλε και η γεωγραφική θέση της Αιγύπτου.

Από την άλλη πλευρά, σημειώνεται πως, στην Αίγυπτο, η διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας έλαβε χώρα μετά την ανεξαρτητοποίηση και, ειδικότερα, την περίοδο 1922-1936. Η περίοδος αυτή του μεσοπολέμου, επέτρεψε στην ηγεσία της Αιγύπτου, δηλαδή τη βασιλική οικογένεια, και την κυβέρνηση του Αιγυπτιακού κράτους, να θεμελιώσουν το πολίτευμα. Όμως, παράλληλα, παρέμειναν πολλά από τα προβλήματα τα οποία είχε αφήσει πίσω της η βρετανική εξουσία και πολλά από τα διοικητικά προβλήματα τα οποία προέκυψαν από την ανεξαρτητοποίηση. Αντίστοιχα, η Αίγυπτος, δεδομένου του ότι δεν είχε αναπτύξει τη βιομηχανική της

δραστηριότητα, ήταν οικονομικά ασθενής, οι πολίτες στερούνταν βασικά αγαθά ενώ οι υποδομές του κράτους ήταν περιορισμένες (Maghraoui, 2006).

Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Αίγυπτος θεμελίωσε σε ένα μεγάλο βαθμό το σύστημα εξωτερικής πολιτικής της και το στρατό της. Επιπλέον, όμως, όπως και στο σύνολο, σχεδόν, των κρατών του πλανήτη, από τη μία το κραχ στις ΗΠΑ και, από την άλλη, τα αυξημένα επίπεδα δαπανών εν μέσω της ευρείας πολεμικής σύρραξης, οδήγησαν σε πολλαπλές οικονομικές κρίσεις το νεοϊδρυθέν κράτος. Αναλυτικά, η Αίγυπτος τέθηκε σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης διότι οι οικονομικές κρίσεις προκάλεσαν κοινωνικές κρίσεις και πολιτικές αναταραχές στο εσωτερικό του κράτους (Schewe, 2014).

Η ηγεσία έγινε ακόμη πιο αυταρχική ενώ το κράτος, επίσημα, δεν εφαρμόζε ένα κατοχυρωμένο Σύνταγμα το οποίο να προστάτευε τα θεμελιώδη πολιτικά και ατομικά δικαιώματα των πολιτών. Αυτό έγινε αργότερα, το 1945, όπου το σύστημα θεσμοποιήθηκε οριστικά με την εισαγωγή ενός γαλλικού προτύπου και με τους νέους νόμους να ορίζουν α) τη διάκριση των εξουσιών, β) το ρόλο των ενόπλων δυνάμεων και γ) ποινές για συγκεκριμένα αδικήματα. Παρόλα ταύτα, παρέμεινε ένα έντονα αυταρχικό σύστημα εποπτείας και εφαρμόστηκαν τρόποι επιτήρησης οι οποίοι εναντιωνόταν στις αρχές του φιλελευθερισμού (Lang Jr, 2013).

Από την άλλη, αυτό που διαπιστώνεται για την εν λόγω περίοδο είναι πως, επί της ουσίας, η Αίγυπτος βρισκόταν σε μία μεταβατική περίοδο και ο κύριος στόχος των πολιτικών εκπροσώπων της ήταν το να ξεπεραστούν τα προβλήματα τα οποία επέφερε η βρετανική στρατιωτική κατοχή και το να οριοθετηθεί το έδαφος της Αιγύπτου. Επίσης, κύρια επιδίωξη αυτών ήταν η μείωση των πολιτικών και κοινωνικών ανισοτήτων, η καθιέρωση ενός καθολικά αναγνωρισμένου συντάγματος, η οργάνωση της γραφειοκρατίας και ο καθορισμός των κριτηρίων για τη λήψη της υπηκοότητας του Αιγυπτίου για τους πολίτες (Schewe, 2014).

Ένα άλλο κομβικής σημασίας για την ανάλυση ζήτημα το οποίο εντοπίζεται στη διαθέσιμη ακαδημαϊκή βιβλιογραφία σε σχέση με την ιστορία και τις διεθνείς σχέσεις της Αιγύπτου, συνιστά το ζήτημα της οριοθέτησης των συνόρων με την Παλαιστίνη και το Ισραήλ. Κατά τον Cohen (2014), οι αρχικές προθέσεις των ΜΔ

ήταν η Παλαιστίνη να αποτελέσει ανεξάρτητο κράτος ακόμη και πριν το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, δηλαδή την περίοδο 1921 - 1936 (p. 4).

Ωστόσο, η κατάσταση παρέμενε τεταμένη στο κέντρο του Διεθνούς Συστήματος, δηλαδή στην Ευρώπη, ενώ, παράλληλα, υπήρχε έντονη τάση για κοινωνική, οικονομική και πολιτική απομόνωση των Εβραίων στη Δύση. Το 1921, εκπρόσωποι της Βρετανίας έθεσαν τον προβληματισμό σε σχέση με την εξέλιξη της κατάστασης στη Μέση Ανατολή θεωρώντας πως η ανεξαρτητοποίηση της Παλαιστίνης θα οδηγούσε σε πολεμικές συρράξεις στην περιοχή του Σουέζ. Επιπλέον, την ίδια περίοδο, έλαβαν χώρα η πρώτη και η δεύτερη Αραβική Επανάσταση, με την επανάσταση στην σημερινή περιοχή της Παλαιστίνης να διαρκεί από το 1936-1939 και να έχει ως στόχο την απόκτηση πολιτικής, κοινωνικής, στρατιωτικής και οικονομικής ανεξαρτησίας για τους Άραβες Παλαιστίνιους (Cohen, 2014).

Η πολιτική των Βρετανών την εν λόγω περίοδο μπορεί να χαρακτηριστεί ως ορθολογική, αφού πρότειναν την μετακίνηση και εβραϊκών πληθυσμών στην περιοχή της Παλαιστίνης και τη θέση ενός ορίου των εβδομήντα πέντε χιλιάδων (75.000) Εβραίων οι οποίοι θα μεταφέρονταν στην περιοχή αυτή, προκειμένου να διατηρηθεί μία σχετική ισορροπία. Ταυτόχρονα, με την Διακήρυξη του Μπαλφούρ, ορίζονταν συγκεκριμένα δικαιώματα για τους Άραβες και τους Εβραίους και, γενικά, τους Αραβικούς και Εβραϊκούς πληθυσμούς που βρισκόταν υπό βρετανική κατοχή. Οι προσπάθειες, όμως, αυτές, δεν στέφθηκαν με επιτυχία καθώς οι Άραβες απέρριψαν τη συμφωνία αυτή και είχαν αποκτήσει πολιτική συνοχή ως ομάδα (Cohen, 2014).

3.2. Αίγυπτος και ο Ψυχρός Πόλεμος

Ο Ψυχρός Πόλεμος τυπικά διήρκησε από το 1945 έως και το 1990. Οι επιστήμονες των διεθνών σχέσεων ορίζουν δύο Μεγάλες Δυνάμεις οι οποίες ανταγωνίστηκαν μεταξύ τους, τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ, χωρίς, ωστόσο, να

παραλείπεται ο ρόλος των μικρότερων δυνάμεων στην εν λόγω διαμάχη (Mearsheimer & Alterman, 2001).

Ένα τέτοιο παράδειγμα περιφερειακής δύναμης η οποία απέκτησε σημαντική επιρροή στις διεθνείς σχέσεις των κρατών ήταν αυτό της Αιγύπτου. Κατά την ψυχροπολεμική περίοδο, ένας αριθμός ανεξάρτητων κρατών αναδείχθηκαν ως ένας τρίτος πόλος. Τα κράτη αυτά ήταν τα κράτη τα οποία είχαν ανεξαρτητοποιηθεί από τις ΜΔ την περίοδο του 20^{ου} αιώνα και τα οποία ασκούσαν ισχύ μέσω της συμμετοχής τους ως «ουδέτεροι παίκτες» στη διεθνή αρένα ή και ως συντεταγμένες με μία από τις δύο υπερδυνάμεις. Η εξέλιξη αυτή ήταν ιδιαίτερα σημαντική, διότι επιτράπη η αποσυμφόρηση της κατάστασης μέσω του ξεσπάσματος μικρότερων περιφερειακών κρίσεων (Hahn, 1991). Θα μπορούσε, μάλιστα, κανείς να σχολιάσει πως, ένας από τους λόγους που θεωρήθηκαν ωφέλιμες αυτές οι περιορισμένες κρίσεις, είναι πως, με τον τρόπο αυτό, περιορίστηκε ο κίνδυνος του να ξεσπάσει ένας τρίτος παγκόσμιος ή να λάβει χώρα ένας πυρηνικός πόλεμος.

Πράγματι, με βάση τα ιστορικά δεδομένα, η Αίγυπτος και το Ισραήλ ενεπλάκησαν σε μία διαρκή διαμάχη μεταξύ τους η οποία είχε ως προφανές αίτιο της τους εδαφικούς ανταγωνισμούς, τον ανταγωνισμό για τον έλεγχο της διώρυγας του Σουέζ καθώς και ευρύτερες ιστορικές, στρατηγικές και οικονομικές διαμάχες μεταξύ των δύο κρατών (Kinsella, 1994). Το 1952, ο Nasser ηγήθηκε της προσπάθειας για την ανατροπή της βασιλείας στην Αίγυπτο ενώ ο ρόλος του εν λόγω πολιτικού υπήρξε σημαντικός και στα γεγονότα τα οποία ακολούθησαν. Ιδιαίτερη έμφαση, δε, δίδεται στον πόλεμο των Έξι Ημερών. Η διαμάχη αυτή κορυφώθηκε το 1967 (Tsourapas, 2016).

Με τη σειρά τους, οι ΜΔ, ειδικά η Βρετανία, αποσκοπούσαν στην διατήρηση, μάλλον, παρά την επίλυση των διαμαχών σε περιφερειακό επίπεδο. Ο βρετανικός στρατός, δε, έχει διαπιστωθεί πως, κατά τη διάρκεια της κρίσης του Σουέζ, χρησιμοποίησε ανορθόδοξες μεθόδους για να πυροδοτήσει την ένταση, κάτι το οποίο αποτελεί δείγμα της αντίστοιχης πρόθεσης του εν λόγω κράτους (French, 2012). Με αφετηρία αυτό το γεγονός, τονίζεται πως η Αίγυπτος του Nasser φαίνεται να ηγούνταν με αυταρχισμό, χωρίς να δίδεται μεγάλη βαρύτητα στην τήρηση του συντάγματος ή την αναγνώριση των πολιτικών δικαιωμάτων των πολιτών. Εξίσου αμφίβολος ήταν και ο βαθμός της διατήρησης του δικαιώματος στην ελευθερία

γνώμης, στην ελευθεροτυπία και ο βαθμός διαφάνειας του καθεστώτος και της γραφειοκρατίας. Παρόλα αυτά, ο Nasser αντιμετωπιζόταν με μία ευνοϊκή διάθεση από τους ηγέτες των φιλελεύθερων κρατών και τα μέλη του λεγόμενου «Δυτικού μπλοκ» (Tsourapas, 2016).³

3.3. Αίγυπτος τη μετά-ψυχροπολεμική περίοδο

Κατά την περίοδο μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, από την αρχή της δεκαετίας του 1980 και, πιο έντονα, την περίοδο της δεκαετίας του 1990, η Αίγυπτος διένυσε μία περίοδο φιλελευθεροποίησης. Πιο συγκεκριμένα, όπως αντίστοιχα συνέβη και σε κράτη της Νοτιοανατολικής Ασίας όπως η Ινδία, η Αίγυπτος, έχοντας ήδη ξεπεράσει κάποια από τα προβλήματα που επέφερε ο αυταρχισμός του καθεστώτος Νασερ,⁴ προχώρησε σε ένα νέο επίπεδο εξέλιξης του καθεστώτος (Kienle, 1998).

Αναλυτικότερα, ο Kienle (1998) εξηγεί πως, στην περίπτωση της Αιγύπτου, στα μέσα της δεκαετίας του 1980 λήφθηκαν μέτρα για την αντιμετώπιση των συνεπειών που είχαν προκαλέσει τα γεγονότα και οι κρίσεις των δεκαετιών του 1960-1970, δηλαδή, ο Πόλεμος του Κόλπου καθώς και η οικονομική κρίση που προκάλεσε η πετρελαϊκή κρίση στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Επιπλέον, η κυβέρνηση έλαβε μέτρα για την αντιμετώπιση της οικονομικής ύφεσης και έγιναν προσπάθειες για την διαμόρφωση και την εξέλιξη του κράτους δικαίου στην χώρα. Παράλληλα, διαπιστώνεται πως υπήρχαν και σημαντικά προβλήματα τα οποία, κατά τον Kienle (1998), αφορούσαν τον διχασμό και τις αποκλίνουσες τάσεις και απόψεις μεταξύ των ισλαμιστικών ομάδων και των φιλελεύθερων ομάδων. Από την

---

³ Οι σχέσεις του Nasser με τα κράτη της Δύσης αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την ανάλυση ευρύτερα και, για το λόγο αυτό, νοείται ως μέρος του τέταρτου κεφαλαίου το οποίο αφορά τις σχέσεις ΗΠΑ – Αιγύπτου.

⁴ Σημείωση: Πράγματι, η ηγεσία Nasser θεωρείται επωφελής σε ό,τι αφορά το επίπεδο της εξωτερικής πολιτικής. Ωστόσο, το σύνολο της διαθέσιμης ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας που μελετήθηκε συμφωνεί ως προς το ότι το καθεστώς αυτό είχε στοιχεία αυταρχισμού και οδήγησε σε πολλά προβλήματα τον πληθυσμό, ιδίως σε ό,τι αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα και την τήρηση αυτών.

μία, η θρησκεία συνδέεται άμεσα με τις κοινωνικές δομές και από τις αξίες και, από την άλλη, οι αρχές του φιλελευθερισμού αποτελούσαν, για τους Αιγυπτίους, μία διέξοδο από την κακή οικονομική και πολιτική κατάσταση την οποία και βίωναν.

Αντίστοιχα, η Pfeifer (1999) αναφέρεται και σε άλλα παραδείγματα κρατών της Μέσης Ανατολής ως “success stories”, δηλαδή πετυχημένα παραδείγματα, ιδίως σε ό,τι αφορά τον χρηματιστηριακό τομέα και τα δημόσια οικονομικά γενικότερα. Πιο συγκεκριμένα, η αναλύτρια θέτει τον προβληματισμό του γιατί κράτη όπως η Αίγυπτος, η Τυνησία και το Μαρόκο, αλλά και η Ιορδανία, κατόρθωσαν να πετύχουν στον τομέα της οικονομικής ανάπτυξης. Μάλιστα, σημειώνει πως, σε αντίθεση με άλλα κράτη στην ίδια περιοχή, ήδη από το 1986, τα εν λόγω κράτη είχαν κατορθώσει να πετύχουν την προσέλκυση διεθνών επενδύσεων από ιδιωτικά κεφάλαια και να αυξήσουν τα αποθεματικά τους.

Η εξέλιξη αυτή μπορεί να αποδοθεί σε μία σειρά παραγόντων, δίδοντας βάση, ειδικά, στην Αίγυπτο (Pfeifer, 1999):

(1) Είχαν λάβει χώρα σημαντικές μεταρρυθμίσεις οι οποίες και οδήγησαν στην δημιουργία ενός ευνοϊκού επενδυτικού περιβάλλοντος για τα εν λόγω κράτη.

(2) Επετεύχθη ο στόχος της μεταρρύθμισης των θεσμών και των υποδομών του κράτους προκειμένου να μπορέσουν οι επενδύσεις να οδηγήσουν σε οικονομικό πλεόνασμα και, αντίστοιχα, η μεταρρύθμιση του τραπεζικού συστήματος στη χώρα.

(3) Μειώθηκε το δημόσιο χρέος και, ως αποτέλεσμα, βελτιώθηκε η κατάσταση για τον πληθυσμό καθώς αυξήθηκε και η παραγωγή. Ως εκ τούτου, πλην της περιόδου του 1996 για την Αίγυπτο, από τη μία πλευρά, το δημόσιο χρέος μειωνόταν και, από την άλλη, αυξήθηκε δραματικά το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, άρα και το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων.

Από την άλλη, σύμφωνα με τον Wurtzel (2006), η κατάσταση ίσως να μην ήταν πλήρως ευνοϊκή για την Αίγυπτο την εν λόγω περίοδο. Ο αναλυτής επισημαίνει πως, ναι μεν τα δημόσια οικονομικά βελτιώθηκαν την περίοδο του 1990, όμως, τη δεκαετία του 1980, η Αίγυπτος βρισκόταν σε σημαντική ύφεση, κάτι το οποίο αποδίδεται στις κρίσεις οι οποίες και αναλύονται παραπάνω. Επιπλέον, θεωρεί πως

η ανάπτυξη τελικά δεν έφτασε στο επίπεδο των πολιτών αφού υπήρχαν χάσματα και, ειδικά, την δεκαετία του 1990, πάνω από το 75% των επιχειρήσεων ανήκαν σε μεγάλες επενδυτικές εταιρείες και, συνεπώς, η ανάπτυξη λάμβανε χώρα μόνο θεωρητικά.

Σε ό,τι αφορά, έπειτα, την δεκαετία του 2000, ξεκινώντας και πάλι από τον τομέα των οικονομικών, η Αίγυπτος φαίνεται πως παρουσίασε εξέλιξη στον τομέα της απασχόλησης. Ωστόσο, η απασχόληση φαίνεται να παρουσίασε ύφεση σε ό,τι αφορά α) τις εργασιακές συνθήκες, β) τα δικαιώματα των μελών του προσωπικού, και στον ιδιωτικό και στο δημόσιο τομέα. Ταυτόχρονα, αυξήθηκε η παράνομη απασχόληση και ο αριθμός των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, κάτι το οποίο σημαίνει πως τέθηκαν σε κίνδυνο τα ανθρώπινα δικαιώματα των πολιτών (Assaad & Krafft, 2015).

Έχοντας αναλύσει, στο σημείο αυτό, την ιστορική πορεία της Αιγύπτου ως κράτος από την προ-επαναστατική περίοδο μέχρι και αυτή της δεκαετίας του 2000, αποκτά σημασία η ανάλυση των δεδομένων για το κράτος αυτό την δεκαετία του 2010 όταν και έλαβαν χώρα καθοριστικής σημασίας εξελίξεις. Συγκεκριμένα, από τις αρχές της δεκαετίας του 2010 οι μειώσεις στα επίπεδα των μισθών, η παράνομη απασχόλησης και η ανεπάρκεια του καθεστώτος έφτασαν σε ένα οριακό επίπεδο. Μεταξύ πολλών αιτιών, η έλλειψη καταχωρημένων δικαιωμάτων για τους πολίτες, η έλλειψη οικονομικής ανεξαρτησίας των πολιτών καθώς και η περιορισμένη ισχύς της Αιγύπτου το εν λόγω διάστημα επέφεραν σημαντικά προβλήματα σε όλα τα επίπεδα για την ηγεσία του κράτους. Ως αποτέλεσμα, οι συνθήκες ήταν πρόσφορες για τον ξέσπασμα εσωτερικών διαμαχών (Assaad & Krafft, 2015).

Ταυτόχρονα, η κατάσταση ήταν έκρυθμη σε όλη τη Μέση Ανατολή, με πολλά από τα κράτη της περιοχής αυτής να εμφανίζουν προβλήματα και κρίσεις σε διάφορους τομείς. Η Λιβύη αποτελεί ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα έξαρσης προβλημάτων στον τομέα της εσωτερικής πολιτικής, λόγω των πρακτικών που εφήρμοξε η κυβέρνηση Καντάφι και των οικονομικών και πολιτικών ανισοτήτων και κοινωνικών χασμάτων ανάμεσα στους πολίτες (Ronen, 2017).

Σε γεωπολιτικό επίπεδο, η υψηλή στρατηγική της Αιγύπτου, σήμερα, ξεκινά από την εφαρμογή συγκεκριμένων στρατηγικών που βασίζονται στην εκμετάλλευση της ευνοϊκής γεωπολιτικής της θέσης. Λόγω του ότι η Αίγυπτος, κυρίως γεωγραφικά, βρίσκεται ανάμεσα σε δύο ηπείρους και η διώρυγα του Σουέζ αποτελεί γέφυρα ανάμεσα σε τρεις ηπείρους, η σημασία της εκμετάλλευσης αυτών των συγκριτικών πλεονεκτημάτων είναι μεγάλη. Επιπλέον, η δυναμική αυτή είναι μεγάλη και επιβάλλεται ο έλεγχος και των νοτίων συνόρων της, κυρίως για την διατήρηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων στην περιοχή του Νείλου, ιδίως στις πηγές του και λιγότερο στις εκβολές του, όπου η Αίγυπτος διατηρεί, ουσιαστικά, τον αποκλειστικό έλεγχο (Al-Mashat, 2016; Bahi, 2016; Stohl, 2017).

Οι πρόσφατες τοπικές διαμάχες που αφορούσαν την διχοτόμηση του Σουδάν αποτέλεσαν πηγή ανησυχίας για την Αίγυπτο καθώς, στα νότια σύνορά της, διαπιστώθηκε κίνδυνος αφού, στο Σουδάν, οι αποσχιστικές τάσεις ήταν επιτυχείς (Bahi, 2016; Stohl, 2017). Στο εσωτερικό της Αιγύπτου, στο οποίο ήδη λαμβάνουν χώρα διαμάχες από το διάστημα πριν την ανεξαρτητοποίηση του κράτους, μία ένταση και ένας ανταγωνισμός αντίστοιχος με αυτόν μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ, θα επέφερε σημαντικά προβλήματα. Με εξίσου μεγάλο ενδιαφέρον αντιμετώπισε η κυβέρνηση Mubarak και το στόχο της διατήρησης ειρηνικών σχέσεων με την Ουγκάντα. Ωστόσο, ο αυταρχισμός του Mubarak αποτέλεσε πρόβλημα και δυσχέρανε σε ένα μεγάλο βαθμό τις διεθνείς σχέσεις της Αιγύπτου και την πορεία της ως ένα ανεξάρτητο και αναπτυσσόμενο κράτος. Ως αποτέλεσμα, η Αίγυπτος βρέθηκε αντιμέτωπη με την κατάρρευση του καθεστώτος της και την πλήρη αποδυνάμωσή της (Khisa, 2019).

Επιπλέον, σύμφωνα με τους Kouskouvelis & Zarras (2019), ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1960, η Αίγυπτος είχε επιχειρήσει να αναδειχθεί σε περιφερειακή ηγεμονία. Παρόλα αυτά, τα γεγονότα τα οποία ακολούθησαν δυσχέραναν αυτό το στόχο. Σήμερα, όμως, φαίνεται να λαμβάνει χώρα μία αντίστοιχη προσπάθεια, η οποία μπορεί να γίνει διακριτή αν κανείς λάβει υπόψη την προσέγγιση της Αιγύπτου και της Σαουδικής Αραβίας και την προσπάθεια για βελτίωση των μεταξύ τους σχέσεων. Πράγματι, παρά την ύφεση η οποία διαπιστώθηκε στις αμοιβαίες προσπάθειες για τη δημιουργία μίας ισχυρής περιφερειακής συμμαχίας ανάμεσα στην Τουρκία, την Αίγυπτο και το Κατάρ το 2015 λόγω της τεταμένης κατάστασης

στο εσωτερικό του εν λόγω κράτους, σήμερα φαίνεται να υπάρχει μία σχετική αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ των κρατών της Μέσης Ανατολής (Kouskouvelis & Zarras, 2019). Ωστόσο, η ένταση μεταξύ της Αιγύπτου και του Ισραήλ παραμένει, με το Κατάρ να διατηρεί μία στάση επιτήρησης. Οι σχέσεις των περιφερειακών δυνάμεων της Μέσης Ανατολής, όμως, είναι πολύ πιθανό να αποτελέσουν αντικείμενο ενδιαφέροντος των ΗΠΑ στο άμεσο μέλλον καθώς βελτιώνονται διαρκώς.

Πέραν τούτων, στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και σε επίπεδο διεθνούς συστήματος, εμφανίστηκαν προβλήματα τα οποία σχετίζονται με την ύπαρξη κενών ισχύος στο διεθνές σύστημα τα οποία αποκτούν περαιτέρω σημασία για την ανάλυση αυτή και αναπτύσσονται στο τέταρτο κεφάλαιο της μελέτης. Τα ζητήματα αυτά αποτελούν και το επίκεντρο της παρούσας ανάλυσης και, για το λόγο αυτό, ανήκουν νοηματικά στο κεφάλαιο που αφορά τη διεθνή πολιτική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΙΓΥΠΤΟΣ ΚΑΙ ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ – ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΡΑΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Στα προηγούμενα κεφάλαια έλαβε χώρα μία ιστορική αναδρομή και για τις ΗΠΑ και για την Αίγυπτο. Στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι η ανάλυση των διεθνών σχέσεων μεταξύ των δύο κρατών σε διακριτές ιστορικές περιόδους. Συγκεκριμένα, η μελέτη χωρίζεται σε τέσσερα μέρη – την ψυχροπολεμική περίοδο, την περίοδο 1991 – 2001, τη δεκαετία του 2010 και τη σημερινή περίοδο. Ο λόγος είναι πως, κατά τα χρονικά διαστήματα αυτά, παρατηρήθηκαν οι σημαντικότερες αλλαγές στο ΔΣ και, επομένως, είναι περισσότερο πιθανό η ανάλυση και η σύγκριση των δεδομένων να αναδείξει χρήσιμα συμπεράσματα για τις σχέσεις των δύο κρατών.

4.1. Οι διεθνείς σχέσεις ΗΠΑ και Αιγύπτου

Η Αίγυπτος, φαινομενικά και θεωρητικά, διαφέρει σε ένα σημαντικό βαθμό από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής τόσο πολιτισμικά και κοινωνικά, όσο και πολιτικά και οικονομικά. Ωστόσο, όπως είναι γνωστό και οι ΗΠΑ και η Αίγυπτος παρέμειναν, για ένα διάστημα, υπό βρετανική κατοχή. Η διαφορά στις δύο περιπτώσεις είναι πως, στην Αίγυπτο, ο τοπικός πληθυσμός, δηλαδή οι γηγενείς, δεν υποκαταστάθηκαν από νέους αποίκους και επεβλήθη μία πολιτική και διοικητική κυριαρχία των Βρετανών που στόχο είχε τον έλεγχο των πόρων, των εμπορικών δρόμων και την ευρύτερη εκμετάλλευση των γεωπολιτικών συντελεστών της Αιγύπτου (Bishku, 1986; Bulfin, 2011).

Από την άλλη, οι ΗΠΑ αποτέλεσαν τον «Νέο Κόσμο», δηλαδή μία νέα ήπειρο στην οποία οι Ευρωπαίοι, από το σύνολο των ΜΔ, μετέβησαν για να αναζητήσουν νέες ευκαιρίες. Οι γηγενείς εκτοπίστηκαν ή / και αφανίστηκαν σε πολλές περιοχές και η εξάπλωση επήλθε σε όλα τα επίπεδα. Όπως αναλύεται και στο δεύτερο κεφάλαιο, όμως, ο ανταγωνισμός των ντόπιων με τους Βρετανούς «διοικητές» ήταν τόσο έντονος που εξελίχθηκε σε ευρείες διαμάχες, πολεμικές συρράξεις και, τελικά, την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας των ΗΠΑ ήδη από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα (Watson, 2016).

Έχοντας διαμορφώσει, λοιπόν, το ευρύ πλαίσιο το οποίο καλύπτει τις σχέσεις των ΗΠΑ και της Αιγύπτου με τις μητροπόλεις τους και, σε ένα βαθμό, με άλλες περιφερειακές και μεγάλες δυνάμεις στο ΔΣ, στο σημείο αυτό, αναλύονται διεξοδικά οι σχέσεις μεταξύ Αιγύπτου και ΗΠΑ διαχρονικά. Η ανάλυση, έτσι, ξεκινά από την περίοδο πριν τον Β΄ ΠΠ και προχωρά στις άλλες διακριτές ιστορικές περιόδους στις οποίες εστίασαν και τα προηγούμενα δύο κεφάλαια της έρευνας.

4.1.1. Διεθνείς σχέσεις ΗΠΑ και Αιγύπτου πριν και κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Όπως αναλύθηκε και παραπάνω, οι ΗΠΑ, το διάστημα αυτό που προηγήθηκε του Β΄ ΠΠ είχαν συγκεντρώσει επαρκή ισχύ για να ανταγωνιστούν τις ΜΔ στην Ευρώπη και να αναδειχθούν σε υπερδύναμη. Αυτή η πορεία ήταν σταδιακή και απαιτήθηκαν δεκαετίες, αν όχι αιώνες προσπαθειών για να επιτευχθεί η εν λόγω εξέλιξη. Παράλληλα, σε ό,τι αφορά τις σχέσεις της Αιγύπτου με τις ΗΠΑ, αυτές ξεκινούν μάλλον να υφίστανται μετά την ανεξαρτητοποίηση, αν και οι ΗΠΑ, όπως και άλλες ΜΔ της εποχής, είχαν προσδοκίες για την εκμετάλλευση των γεωπολιτικών πόρων στην περιοχή της Μέσης Ανατολής από νωρίτερα.

Συγκεκριμένα, υπάρχουν καταγραφές σε σχέση με τις επιδιώξεις της Βρετανίας και της Γαλλίας για τη διαχείριση πόρων όπως το νερό αλλά και της διώρυγας του Σουέζ από τον 19^ο αιώνα (Mazanec, 2019). Οι ΗΠΑ, όμως, το εν λόγω

διάστημα, δεν διέθεταν τους απαιτούμενους πόρους ή αποθέματα ισχύος για να παρέμβουν στις εσωτερικές ή εξωτερικές υποθέσεις άλλων κρατών. Παράλληλα, όπως αναπτύσσεται και στο κεφάλαιο 3, ο ανταγωνισμός των ΜΔ για τον έλεγχο της Αιγύπτου και των πόρων της, αφορά, κυρίως, την Οθωμανική Αυτοκρατορία, τη Βρετανία και την Γαλλία (Bishku, 1986).

Οι πρώτες προσεγγίσεις των ΗΠΑ στην Αίγυπτο μπορούν να εντοπιστούν την περίοδο του 20^{ου} αιώνα. Μέχρι το διάστημα αυτό, ήταν οι Βρετανοί αυτοί που κατείχαν τα κυριαρχικά δικαιώματα της περιοχής και, επομένως, οι προσεγγίσεις αφορούσαν κυρίως την εν λόγω ΜΔ και όχι το υπό κατασκευή κράτος της Αιγύπτου (Elkady, 2020). Ταυτόχρονα, το ενδιαφέρον ήταν κυρίως ακαδημαϊκό την πρώιμη περίοδο της προσέγγισης και αφορούσε τον πολιτισμό της Αρχαίας Αιγύπτου και τη μυθική διάσταση που περικλείει το εν λόγω κράτος και, λιγότερο, το σύγχρονο καθεστώς (McGinnis, 2020).

Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί και για την πολιτισμική εξάπλωση των Δυτικών κρατών στην Αίγυπτο. Ορισμένες προσπάθειες προσηλυτισμού και εξάπλωσης οι οποίες εντοπίζονται έχουν, κυρίως, ιδιωτικό και όχι δημόσιο χαρακτήρα το διάστημα 1900-1940 ή και 1956 κατά τις διαθέσιμες αναφορές (Bourmaud, 2020). Από την άλλη, όμως, υπήρξε έντονο ενδιαφέρον για φιλελευθεροποίηση του κράτους της Αιγύπτου μετά την ίδρυσή του, τόσο από τους Βρετανούς όσο και τους Γάλλους, κάτι το οποίο θα μπορούσε να είχε λειτουργήσει θετικά για τις ΗΠΑ, ιδίως την ψυχροπολεμική περίοδο, όταν και, θεωρητικά, έλαβε χώρα η μεγαλύτερη ιδεολογική σύγκρουση ανάμεσα στο σοσιαλισμό και το φιλελευθερισμό.

Όμως, η Βρετανία διατήρησε ένα σχετικό έλεγχο στην Αίγυπτο μέχρι και το Β' ΠΠ αφού, το 1936, υπογράφηκε η Αγγλό-Αιγυπτιακή Συνθήκη για τον Έλεγχο της Διώρυγας του Σουέζ και οι Αιγύπτιοι, ουσιαστικά, υποστήριζαν τις διεκδικήσεις του εν λόγω κράτους. Δεν πρέπει να ξεχνά άλλωστε κανείς πως, τεχνικά, η Αίγυπτος διατηρούσε ακόμη τον έλεγχο των υπό αμφισβήτηση περιοχών της σημερινής Παλαιστίνης. Οι Βρετανοί είχαν ως στόχο το να περιορίσουν σε ένα μεγάλο βαθμό τις εθνικιστικές τάσεις και να μειώσουν τις εντάσεις προκειμένου να διατηρούν τον έλεγχο. Ως αποτέλεσμα, η ουσιαστική προσέγγιση των ΗΠΑ στην Αίγυπτο έγινε μετά το ξέσπασμα του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου (Smith, 2017). Μέχρι το σημείο εκείνο, οι σχέσεις των δύο κρατών αφορούσαν, κυρίως αν όχι μόνον, τις εμπορικές

συναλλαγές, αφού πολλές ιδιωτικές αμερικανικές επιχειρήσεις είχαν επεκτείνει τη βιομηχανική τους δραστηριότητα στη Μέση Ανατολή (Hahn, 1991).

Ωστόσο, ο πρόεδρος Roosevelt έδειξε έντονο ενδιαφέρον για τη Μέση Ανατολή και την Αίγυπτο την περίοδο του 1939-1942. Συγκεκριμένα, το 1942, η Ουάσιγκτον υποστήριξε θερμά την Βρετανική παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις της Αιγύπτου, με τη λογική της μείωσης των αντιπαραθέσεων και της βελτίωσης της κατάστασης, ιδίως με τα γειτονικά της κράτη στην περιοχή της Ερυθράς Θάλασσας. Το ίδιο διάστημα η Αμερικανική ηγεσία θεωρούσε πως η Αίγυπτος βρισκόταν «σαφώς εντός της σφαίρας επιρροής των Βρετανών» και για το λόγο αυτό, δεν υπήρξε προσέγγιση της Αιγύπτου από τις ΗΠΑ το διάστημα του Β' ΠΠ (Hahn, 1991, pp. 15-16).

4.1.2. Η ψυχροπολεμική περίοδος

Παραπάνω αναλύθηκε η περίοδος πριν τον Β' ΠΠ κατά την οποία, πράγματι, οι διεθνείς σχέσεις της Αιγύπτου και των ΗΠΑ ήταν πρακτικά ανύπαρκτες. Ωστόσο, δεν ισχύει το ίδιο για την περίοδο μετά τον Β' ΠΠ όταν, αφενός, η Αίγυπτος έγινε ένα ανεξάρτητο κράτος και, αφετέρου, οι ΗΠΑ εκκίνησαν τις προσπάθειες για την πολιτισμική, πολιτική, οικονομική και στρατιωτική τους εξάπλωση και ξεκίνησε ο Ψυχρός Πόλεμος.

Ο πολιτισμός φαίνεται, γενικά, να αποκτά ιδιαίτερη σημασία στις διεθνείς σχέσεις, ωστόσο, αξίζει κανείς να αναλογιστεί και το γεγονός πως, τυπικά, στη λεγόμενη «Δύση» ο πολιτισμός ίσως να συνδέεται περισσότερο με τον πολιτισμό και την ιστορία των Ευρωπαϊκών κρατών. Παρόλα ταύτα, ως έννοια, ο πολιτισμός είναι πολυσήμαντος και αφορά και τα υπό ανάπτυξη κράτη. Γενικά, αυτή η λογική της υπεροχής των πολιτισμών των ευρωπαϊκών κρατών που είναι σχεδόν απόλυτη (Mikelis, 2019), θα πρέπει να εγκαταλειφθεί προκειμένου να καταστεί εφικτή η ισορροπία στο ΔΣ.

Έχοντας αυτό υπόψη, αναφέρεται η άποψη του Smith (2017) ο οποίος στη διδακτορική του διατριβή για την προσέγγιση των Μουσουλμάνων Αιγυπτίων την περίοδο μετά το Β΄ ΠΠ διαπιστώνει τα κάτωθι (Smith, 2017):

(α) η προσέγγιση των ΗΠΑ αφορούσε στρατηγικούς λόγους και λιγότερο την προστασία του πληθυσμού της Αιγύπτου. Στόχος ήταν ο περιορισμός των εθνικιστικών τάσεων της Αιγύπτου και ο έλεγχος του εν λόγω γεωπολιτικού υποσυστήματος.

(β) η προσέγγιση των Μουσουλμάνων Αιγυπτίων κρίθηκε επιτακτικής σημασίας λόγω της αποτυχίας των Βρετανών να διαμορφώσουν συνθήκες ασφάλειας στην περιοχή.

(γ) πολλοί από τους, μετέπειτα, ηγέτες του Αιγυπτιακού κράτους, τους νομοθέτες και τους λόγιους, είχαν σπουδάσει είτε στις ΗΠΑ είτε στη Βρετανία και, γενικά, στο εξωτερικό και τη Δύση

(δ) το Ισλάμ, ακόμη και από τις αρχές του 1940-1950 θεωρήθηκε ως μία «ανατολική» θρησκεία η οποία συνδέθηκε με την έλλειψη δικαιωμάτων για τους πολίτες και την απόστασή της από τα φιλελεύθερα ιδεώδη. Για το λόγο αυτό, μέρος των προσπαθειών των ηγετών των Δυτικών κρατών όπως η ΗΠΑ ήταν η προσέγγιση των ηγετών του Ισλάμ και η φιλελευθεροποίηση αυτών των ομάδων προκειμένου να προωθηθούν τα αμερικάνικα συμφέροντα.

4.1.2.1. Η περίοδος 1950-1970

Παραπάνω, έγινε αναφορά στην προσπάθεια των ΗΠΑ για ανάπτυξη της θέσης τους και την άσκηση επιρροής στο γεωπολιτικό υποσύστημα της Μέσης Ανατολής με έμφαση στην οικονομική εξάπλωση. Η τάση για άσκηση διπλωματικής πολιτικής με έμφαση στην οικονομία συνεχίστηκε και μετά το 1945. Συγκεκριμένα, οι ΗΠΑ παρείχαν οικονομική υποστήριξη στην Αίγυπτο με στόχο το να περιοριστεί η Σοβιετική επιρροή στην περιοχή και να ταχθεί η Αίγυπτος υπέρ των Αμερικανών και του Δυτικού μπλοκ. Το μεγάλο πρόβλημα με αυτή τη στρατηγική ήταν πως οι

ΗΠΑ θεώρησαν δεδομένο πως η οικονομική υποστήριξη που παρείχαν θα ήταν επαρκής προκειμένου να στραφεί υπέρ τους η Αίγυπτος, κάτι το οποίο, όμως, δεν συνέβη. Αντίθετα, μάλιστα, οι γηγενείς πληθυσμοί διατηρούσαν μία εχθρική στάση απέναντι στους Δυτικούς, τα φιλελεύθερα ιδεώδη και, ειδικά, τις ΗΠΑ. Ως αποτέλεσμα, η Αίγυπτος και άλλα μικρότερα κράτη της Μέσης Ανατολής (μεταξύ των οποίων και η Κύπρος), δημιούργησαν έναν τρίτο, ανταγωνιστικό πόλο, και ενεπλάκησαν σε προσπάθειες διεκδίκησης μεριδίου των διαθέσιμων αποθεμάτων ισχύος και αναδείχθηκαν σε περιφερειακές δυνάμεις (Berti, 2012 ; El-Hussini, 2016 ; Elkady, 2020 ; Kinsella, 1994 ; Schewe, 2014 ; Smith, 2017 ; Tsourapas, 2016).⁵

Το διάστημα 1950-1970, η Αίγυπτος βρέθηκε αντιμέτωπη με εσωτερικές και εξωτερικές προκλήσεις οι οποίες αφορούσαν την εκπαίδευση, τις νομικές μεταρρυθμίσεις, την δημιουργία υποδομών καθώς και εντάσεις και εδαφικές διεκδικήσεις από το όμορο κράτος του Ισραήλ (Botman, 1991; Bulfin, 2011; Elkady, 2020; Hahn, 1991). Η περίοδος, επίσης, αυτή, χαρακτηρίστηκε από την τάση των Αμερικανών να παρέμβουν για την επίλυση των διαφορών της Αιγύπτου με το Ισραήλ, κάτι το οποίο δεν παρατηρείται επίσης από τη Βρετανία η οποία φαίνεται να είχε συμφέρον από τη διατήρηση των εντάσεων όπως, άλλωστε, αναλύθηκε και παραπάνω (Hahn, 1991).

Σημαντική υπήρξε και η τάση για έρευνα και ανάπτυξη των υποδομών στην Αίγυπτο, με πολλούς ερευνητές να εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στην αρχαιολογία και τις ανασκαφές στο εν λόγω κράτος κατά τη δεκαετία του 1950. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Carruthers, (2019), οι Αμερικανοί επέδειξαν ενδιαφέρον για τις συνήθειες των σύγχρονών (τους) Αιγυπτίων σε σύγκριση με αυτές τις αρχαιότητας.

---

⁵ Σημείωση: Το ενδιαφέρον με το παράδειγμα της Κύπρου είναι πως, όπως και την περίοδο του ΨΠ, έτσι και σήμερα, τείνει να συνεργάζεται με την Αίγυπτο και τα κράτη της Μέσης Ανατολής για να αυξήσει το κύρος και να βελτιώσει τη θέση της στο ΔΣ. Παρότι μικρό κράτος συγκριτικά με την Αίγυπτο, προβάλλει την ισχύ της μέσω της διακρατικής συνεργασίας, κάτι το οποίο είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα της εφαρμογής που έχει ο ρεαλισμός στις Διεθνείς Σχέσεις. Πράγματι, αν κανείς θεωρήσει πως η Κύπρος είναι ένα μικρό κράτος, τότε θα έπρεπε, θεωρητικά, λόγω του ότι διαθέτει περιορισμένη οικονομική ισχύ και περιορισμένη προβολή του πολιτισμού της, να παρουσιάζει προβλήματα στην προσπάθεια για ανάδειξη της ως δύναμη. Όμως, ακριβώς λόγω του ότι διαθέτει γεωπολιτική ισχύ και επειδή τα έθνη κράτη λειτουργούν ορθολογικά, το εν λόγω κράτος φαίνεται να αποτελεί ένα σημαντικό παίκτη στο εν λόγω γεωπολιτικό υποσύστημα (Pedi & Kouskouvelis, 2019).

Το ενδιαφέρον αυτό, δημιούργησε, μεταξύ άλλων, ένα πρόσφορο έδαφος για την μελέτη των πολιτιστικών, οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών στην Αίγυπτο και διαπιστώθηκαν τα εσωτερικά προβλήματα τα οποία βίωνε το εν λόγω κράτος. Αναφέρεται, δε, και η πρόθεση της Αιγυπτιακής κυβέρνησης να συνεργαστεί με αμερικανικά ινστιτούτα και ερευνητικά κέντρα (Carruthers, 2019). Αυτή η πρόθεση μπορεί να μεταφραστεί σε μία προσπάθεια της Αιγύπτου για προβολή πέραν των συνόρων μέσω της άσκησης πολιτιστικής διπλωματίας.

Τα πρώτα έτη του Ψυχρού Πολέμου, η Αίγυπτος και οι ΗΠΑ επέδειξαν ανοχή στις στρατηγικές επιδιώξεις και τις πολιτικές που εφήρμοσαν τα δύο μέρη. Πιο συγκεκριμένα, οι ΗΠΑ ασχολήθηκαν με τη διεύρυνση της ζώνης επιρροής τους και την υποστήριξη των πλέον αδύναμων κρατών της περιοχής της Ευρώπης και της Βορείου Αφρικής και η Αίγυπτος με την επίλυση των εσωτερικών τους προβλημάτων. Ταυτοχρόνως, οι ΗΠΑ δεν προσπάθησαν εξ αρχής να αποκτήσουν στρατηγικό ρόλο στη Μέση Ανατολή και επενέβησαν στην περιοχή μετά από την προσπάθεια των Σοβιετικών να στρέψουν υπέρ τους άλλα κράτη στη Βόρειο Αφρική (Lefebvre, 1993).

Την δεκαετία του 1950, δε, οι ΗΠΑ πρόσφεραν σημαντική οικονομική υποστήριξη στην Αίγυπτο. Αναλυτικά, όπως συνέβη και σε άλλες περιπτώσεις κρατών μεταπολεμικά, η κυβέρνηση των ΗΠΑ πρόσφερε οικονομική και όχι μόνο υποστήριξη προκειμένου να ανταπεξέλθουν στα αυξημένα κόστη που συνεπαγόταν η συμμετοχή στον Β' ΠΠ και να κατορθώσουν να μεταρρυθμίσουν τις υποδομές τους. Στην Αίγυπτο, η κυβέρνηση Eisenhower πρόσφερε οικονομική βοήθεια καθώς και τεχνογνωσία στο Υπουργείο Εξωτερικών, ενώ επιχείρησε να περιορίσει τον κίνδυνο ξεσπάσματος μίας νέας επανάστασης. Επίσης, έλαβε χώρα μία νέα προσπάθεια προσέγγισης και υιοθετήθηκαν στρατηγικές που είχαν στόχο την εξομάλυνση των σχέσεων της Αιγύπτου με τη Δύση, γενικά, και τον περιορισμό της τάσης για ανάπτυξη εθνικιστικών τάσεων στο εσωτερικό του έθνους κράτους (Alterman, 1998).

Παρότι, όμως, ο Eisenhower είχε πρόθεση να προσεγγίσει την κυβέρνηση Nasser με διπλωματικά μέσα, αμέσως μετά την επανάσταση του 1951, οι σχέσεις των δύο κρατών επιδεινώθηκαν. Το παράδοξο είναι πως οι επαναστάσεις χρηματοδοτήθηκαν, σε ένα μεγάλο βαθμό, από βρετανικά και αμερικά διπλωματικά

κονδύλια. Ταυτόχρονα, όπως διαπιστώνει ο Alterman (1998), η αιγυπτιακή κυβέρνηση προσέγγισε εκ νέου τις ΗΠΑ για να αιτηθεί υποστήριξης οικονομικής και στρατιωτικής φύσεων. Παρόλα ταύτα, η άρνηση των ΗΠΑ επέφερε προβλήματα στις μεταξύ τους σχέσεις. Η εμφανής, δε, υποστήριξη που παρείχαν οι ΗΠΑ στο Ισραήλ οδήγησε την αιγυπτιακή κοινή γνώμη και ηγεσία στην ανάπτυξη ανταγωνιστικών τάσεων και εχθρότητας απέναντι στους αμερικανούς και τις ΗΠΑ. Απόδειξη για την τάση αυτή αποτελούν τα έγγραφα τα οποία συνοδεύουν την επιχείρηση “OMEGA”, τα οποία κάνουν αναφορές στο ρόλο και τη στάση των Αιγυπτίων απέναντι στον Eisenhower, αρχικά, ως υποστηρικτή της Αιγύπτου και μετά ως εχθρό, λόγω της στήριξης των Αμερικάνων στο Ισραήλ με το οποίο η Αίγυπτος διατηρούσε εχθρικές σχέσεις (Alterman, 1998).

Επίσης, σύμφωνα με τον Hughes (2020), από τη δεκαετία του 1960 και, ειδικά, τη δεκαετία του 1970, τα Δυτικά κράτη, ιδίως οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο, στόχευσαν στο να προσεγγίσουν την Αίγυπτο και να προσφέρουν τεχνολογία και εξοπλισμό για να καλύψουν ανάγκες όπως αυτές του τομέα της υγείας. Συγκεκριμένα, με βάση την εν λόγω έρευνα, διαπιστώνεται πως η επένδυση αφορούσε κυρίως τον τομέα της υγείας. Μέσω αυτών των προσπαθειών, και την προβολή της ήπιας ισχύς τους, τα κράτη αυτά στόχευαν, μεταξύ άλλων, στην εφαρμογή και την προώθηση των εθνικών τους στόχων όπως και την διαμόρφωση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για την προώθηση των στρατηγικών τους και την καθιέρωση του «δυτικού μπλοκ». Επιπλέον, όμως, διαπιστώνεται πως, σε ένα μεγάλο βαθμό, και η ΕΣΣΔ επιχειρούσε να παρέμβει στις εσωτερικές υποθέσεις της Αιγύπτου. Αυτό γινόταν μέσω της υποστήριξης παρακρατικών οργανώσεων, κυρίως για την πώληση εξοπλισμών και την ενίσχυση των κυκλωμάτων εμπορίας όπλων στην Αίγυπτο.

Ως εκ τούτου, με βάση την έρευνα του Hughes (2020) μπορεί να υποστηριχθεί το επιχείρημα πως, σε πολλά κράτη που ανήκαν στον λεγόμενο «τρίτο πόλο» του ΔΣ, γινόταν αντιληπτές οι διαφορετικές εκφάνσεις του ανταγωνισμού μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, δηλαδή των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ. Η παρατήρηση αυτή αποκτά σημασία για την εν λόγω ανάλυση καθώς αναδεικνύει τη διαφορά στη δυναμική ανάμεσα στις περιφερειακές, μικρές δυνάμεις, και τις υπερδυνάμεις ή ηγεμονίες εντός του ΔΣ. Ταυτόχρονα, από την ίδια έρευνα, απορρέει και το

συμπέρασμα πως οι Βρετανοί ανησυχούσαν έντονα για το ξέσπασμα μίας νέας σύρραξης και διαμάχης ανάμεσα στους Άραβες και τους Ισραηλινούς.

Αυτό μπορεί να ερμηνευθεί με διαφορετικούς τρόπους. Αν κανείς αντιληφθεί γενικά την πολιτική των ΜΔ, τόσο του Ηνωμένου Βασιλείου όπως και των ΗΠΑ, αυτή αφορά το “divide et impera”, δηλαδή το διαίρει και βασίλευε. Σε ένα πρώτο στάδιο, η διατήρηση εχθικών τάσεων ανάμεσα στις πρώην αποικίες, ευνοούσε τις ΜΔ καθώς αυτές, όντας σε ανταγωνισμό μεταξύ τους, αποδυναμώνονταν (O’Reilly, 2001). Αργότερα, όμως, με την ΕΣΣΔ να εκμεταλλεύεται αυτές τις πολιτικές και στρατηγικές αποφάσεις και να πωλεί οπλικά συστήματα σε τρίτα κράτη, η στρατηγική αυτή μπορούσε να αποβεί ιδιαίτερα επιβλαβείς για τις ΜΔ.

Στο παράδειγμα της Αιγύπτου, λοιπόν, οι ΗΠΑ φαίνεται να εκμεταλλεύτηκαν αυτήν την κατάσταση αφενός για να προσεγγίσουν τους Βρετανούς και αφετέρου για να εκμεταλλευτούν τους πόρους που διέθετε η Αίγυπτος. Κατά τα φαινόμενα, οι Σοβιετικοί πωλούσαν όπλα και παρείχαν υποστήριξη σε ορισμένες ομάδες εντός της Αιγύπτου ενώ οι Αμερικανοί ενίσχυαν τους αμυντικούς εξοπλισμούς του κράτους. Έτσι, η Αίγυπτος βρέθηκε σε σημαντικά επισφαλή, μεν, θέση, απέκτησε, δε, ένα στρατηγικό πλεονέκτημα καθώς μπορούσε να προβάλλει την ισχύ της για να αποκομίσει κέρδη και οφέλη από τον εν λόγω ανταγωνισμό (Hughes, 2020).

Σε αντίστοιχα συμπεράσματα καταλήγει και η μελέτη του Burns (1985), ο οποίος στο σύγγραμμά του το οποίο πραγματεύεται τις Αμερικανο-αιγυπτιακές σχέσεις την εν λόγω χρονική περίοδο, διαπιστώνει πως η πρόθεση του Nasser να πωλήσει το αιγυπτιακό βαμβάκι στην ΕΣΣΔ και να ενισχύσει την εμπορία όπλων της Σοβιετικής Ένωσης θεωρήθηκε απειλή για τους Αμερικανούς. Συγκεκριμένα, ο συγγραφέας εξετάζει τις σχέσεις ΗΠΑ και Αιγύπτου στο ψυχροπολεμικό σκηνικό για να αναζητήσει τους λόγους για τους οποίους οι Αμερικανοί έδειξαν τόσο μεγάλο ενδιαφέρον για τη Μέση Ανατολή. Μεταξύ άλλων, ο Burns (1985) καταλήγει στα κάτωθι σημαντικά συμπεράσματα (p. xix):

- Οι Σοβιετικοί εκμεταλλεύτηκαν την ισχυρή γεωπολιτική θέση της Αιγύπτου για να προωθήσουν τους στρατηγικούς τους στόχους και παρείχαν στρατηγικά κίνητρα. Αφορμή ήταν η συμφωνία μεταξύ Τσεχίας και Αιγύπτου για την συνεργασία τους στον τομέα των όπλων.

- Για την Αίγυπτο, η θέση του έθνους κράτους ως ενδιαμέσου παράγοντα ήταν συμφέρουσα. Από τη μία πλευρά, διεκδικούσαν οικονομική βοήθεια και υποστήριξη από τις ΗΠΑ και, από την άλλη, εκμεταλλευόταν την πρόθεση της ΕΣΣΔ για υποστήριξη στους εθνικούς στόχους τους για να έλξουν ακόμη περισσότερα κεφάλαια από την πλευρά των ΗΠΑ.

- Οι Αμερικανοί θεωρούσαν πως η Αίγυπτος είναι εξαρτημένη από τη Δύση και ότι θα μπορούσαν να αποκτήσουν πλήρη έλεγχο στις εσωτερικές της υποθέσεις αν παρείχαν οικονομική υποστήριξη.

Μέχρι και το 1956, η στρατηγική αυτή φαίνεται να επέφερε σχετικά θετικά αποτελέσματα για τις ΗΠΑ. Αναλυτικότερα, το πρόγραμμα “Food Aid” απέδωσε και υπήρξε ενίσχυση της παραγωγικότητας της Αιγύπτου με αποτέλεσμα το κράτος αυτό να αποτελεί τον κύριο εταίρο των ΗΠΑ για την παραγωγή και την εισαγωγή τροφίμων. Όμως, με το πέρασμα των ετών, και όσο η δυνατότητα των ΗΠΑ για την παροχή κονδυλίων σε τακτική βάση περιορίστηκε, οι σχέσεις των δύο κρατών ασθένησαν (Burns, 1985). Γενικότερα, διαπιστώνεται από το σύνολο των ερευνών οι οποίες συμπεριλήφθηκαν σε αυτή τη μελέτη πως, για το διάστημα 1945-1970, οι σχέσεις των ΗΠΑ με την ΕΣΣΔ αντανάκλωνταν και στις σχέσεις Αιγύπτου και ΗΠΑ. Η προσέγγιση της ΕΣΣΔ στην Αίγυπτο αφορούσε περισσότερο την υποστήριξη στις στρατιωτικές και στρατηγικές υποθέσεις της Αιγύπτου, ενώ οι ΗΠΑ ασκούσαν διπλωματική πολιτική με έμφαση στην οικονομία (El-Hussini, 2016).

4.1.2.2. Η περίοδος 1970-1991

Το διάστημα 1967-1973 ήταν ιδιαίτερα τεταμένο για την ιστορία της Μέσης Ανατολής και της Αιγύπτου. Όπως αναφέρεται και στο τρίτο κεφάλαιο αυτής της μελέτης, ήταν το 1967 που οι εχθροπραξίες και οι ανταγωνιστικές τάσεις μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ κορυφώθηκαν. Αυτό οδήγησε σε εντάσεις μεταξύ των Αράβων γενικότερα με όμορα κράτη αλλά και περιορισμό των προσεγγίσεων των Δυτικών προς την Αίγυπτο. Παράλληλα, όμως, έλαβε το διάστημα 1971-1973 χώρα μία νέα πετρελαϊκή κρίση, που επέφερε σημαντικό περιορισμό της οικονομικής, πολιτικής

και στρατιωτικής ισχύος των κρατών της Μέσης Ανατολής. Ο Sharp (2009) εξηγεί πως, μέχρι το 1979, οι ΗΠΑ παρείχαν υποστήριξη ύψους 2 δις ευρώ στην Αίγυπτο με στόχο την αύξηση της επιρροής τους στη Μέση Ανατολή και την απόκτηση ενός ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος έχοντας την Αίγυπτο ως σύμμαχό τους. Επίσης, τονίζει πως, μετά το θάνατο του Nasser το 1970, ο αντιπρόεδρος Sadat φάνηκε να διατηρεί μία πιο ευνοϊκή στάση απέναντι στις ΗΠΑ. Για τον Sharp (2009) τα γεγονότα που ευνόησαν την βελτίωση των σχέσεων των δύο κρατών ήταν τα εξής (p. 10):

- Η ταπεινωτική ήττα της Αιγύπτου στον Πόλεμο του 1967.
- Η απορρόφηση πάνω από το 25% του ΑΕΠ της Αιγύπτου στις στρατιωτικές δαπάνες για την αντιμετώπιση των απειλών στα σύνορά της.
- Η ανάγκη του Sadat να ανακτήσει το κύρος της Αιγύπτου και να κατορθώσει να αποκτήσει τη διεθνή επιρροή που είχε ο προκάτοχός του, Nassser.
- Ο πόλεμος του 1973 που αιφνιδίασε το Ισραήλ αλλά κόστισε σημαντικά στις δύο χώρες είχε φέρει τον Sadat σε μία θέση ισχύος και υπήρξε σοβαρός κίνδυνος προσέγγισης από την ΕΣΣΔ προκειμένου να ενταχθούν στο Ανατολικό μπλοκ.

Το 1973, η Αίγυπτος και οι ΗΠΑ αποκατέστησαν τις διπλωματικές τους σχέσεις. Ο Kissinger προσέγγισε την Αίγυπτο και τη Συρία και ενθάρρυνε την Αίγυπτο να συμμετάσχει σε ένα δεύτερο κύκλο διαπραγματεύσεων με το Ισραήλ προκειμένου να επιτευχθεί η σταθεροποίηση των σχέσεων και η ειρήνη μεταξύ των δύο κρατών. Επίσης, έγιναν ένθερμες προσπάθειες η Αίγυπτος να προσεγγίσει τη Δύση και το αντίστροφο και οι ΗΠΑ παρείχαν, ξανά, οικονομική υποστήριξη στην Αίγυπτο για την επανόρθωση της οικονομίας μετά τη λήξη του πολέμου. Κατόπιν, πιο έντονα το 1978, οι ΗΠΑ επιχείρησαν να προσεγγίσουν ξανά τόσο την Αίγυπτο όσο και το Ισραήλ για να πετύχουν την παύση των εχθροπραξιών οριστικά. Το 1979, ως αποτέλεσμα ευρέων προσπαθειών (όχι μόνο από την Αμερικανική πλευρά αλλά και από τους διεθνείς οργανισμούς και άλλα κράτη της Ευρώπης), υπεγράφη η συνθήκη μεταξύ Αιγύπτου και η Ισραήλ η οποία θα έληγε τον πόλεμο οριστικά (Sharp, 2009).

Κατόπιν, τα επόμενα έτη και, ειδικά στο διάστημα 1978-1979, οι σχέσεις Αιγύπτου και ΗΠΑ επιδεινώθηκαν περαιτέρω. Μεγάλη σημασία για την ανάλυση αυτή έχει η πετρελαϊκή κρίση η οποία έλαβε χώρα και ο φόβος των Αμερικανών για εξτρεμισμό των Ισλαμιστών. Συγκεκριμένα, η κρίση αυτή οδήγησε σε εμπάργκο τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, τα οποία μείωσαν σημαντικά, ούτως ή άλλως, τις εξαγωγές υδρογονανθράκων στα άλλα κράτη με τα οποία διατηρούσαν εταιρικές σχέσεις και εμπορικές σχέσεις. Για τις ΗΠΑ, η πίεση η οποία ασκήθηκε στο εν λόγω κράτος εξαιτίας της αυξημένης εμπορικής δραστηριότητάς τους καθώς και της μεγάλης εξάρτησής τους από τους πόρους των ΗΑΕ ήταν τεράστια. Παράλληλα, η επίσημη ηγεσία των ΗΠΑ άσκησε έντονη κριτική στον εξτρεμισμό ευρύτερα και επενέβη σε περιοχές της Μέσης Ανατολής διπλωματικά, ώστε να περιοριστεί η προσπάθεια ορισμένων ομάδων να αναζωπυρώσουν τα εθνικιστικά κινήματα (Gerges, 2003).

Ωστόσο, την ίδια περίοδο έλαβαν χώρα κρίσεις οι οποίες θα μεταρρύθμιζαν σε μόνιμη βάση τα καθεστώτα και τις διεθνείς σχέσεις στη Μέση Ανατολή. Το πλέον ακραίο, ίσως, παράδειγμα, είναι η Ισλαμική Επανάσταση που έλαβε χώρα στο Ιράν το διάστημα 1978-1979 και επέφερε οριστική εγκαθίδρυση της ισλαμικής δημοκρατίας στο εν λόγω κράτος. Για τις ΗΠΑ και τα λοιπά Δυτικά κράτη, η Ισλαμική Επανάσταση ήταν ένα, σχεδόν, σοκαριστικό γεγονός καθώς έλαβε χώρα με μεγάλη ταχύτητα και μετέβαλε τη δυναμική ανάμεσα στα κράτη της Μέσης Ανατολής σε διάστημα λίγων μηνών. Επίσης, η επιβολή στρατιωτικού νόμου το 1978 αύξησε τις ανησυχίες των δυτικών για την ανάπτυξη εξτρεμιστικών τάσεων και για το ξέσπασμα ενός περιφερειακού πολέμου σε μία ζώνη στην οποία παραγόταν η πλειονότητα των υδρογονανθράκων και λάμβανε χώρα το μεγαλύτερο εμπόριο πετρελαίου. Έκτοτε, οι σχέσεις Ιράν και ΗΠΑ περιορίστηκαν και, ως αποτέλεσμα, μειώθηκαν και οι προσπάθειες για διπλωματική προσέγγιση των ισλαμικών κρατών, με το Ισλάμ να συνδέεται με το φόβο και τον εξτρεμισμό στα μάτια της κοινής γνώμης (Wise, 2011).

Η αντιμετώπιση των Αράβων ήταν αντίστοιχη. Περνώντας στη δεκαετία του 1980, διακρίνεται μια τάση για αποκατάσταση των διεθνών σχέσεων. Όμως, οι ΗΠΑ είχαν ήδη εκφράσει την υποστήριξή τους σε άλλα κράτη της περιοχής όπως το Ισραήλ και η υποστήριξη αυτή, όπως αναφέρθηκε ήδη, είχε νοηθεί ως ένα αίτιο απομάκρυνσης από τις ΗΠΑ σε πολιτικό, οικονομικό και διπλωματικό επίπεδο.

Ταυτόχρονα, οι Αιγύπτιοι είχαν να διαχειριστούν και άλλα συναφή ζητήματα όπως την κατάσταση στην Παλαιστίνη, τον έλεγχο του Σουέζ καθώς και την πυρηνική απειλή. Όλα αυτά τα ζητήματα συντελούσαν στο να διατηρηθεί ο διχασμός στο εσωτερικό του κράτους (Eilam, 2012).

Ταυτόχρονα, η οικονομία της Αιγύπτου παρουσίασε, μεν, μία ανάκαμψη σε σχέση με τη δεκαετία του 1970, συγκεκριμένα, την περίοδο 1968-1979 όταν και λάμβαναν χώρα παράλληλες κρίσεις, όμως, το κράτος αυτό δεν διέθετε την διαθεσιμότητα πλουτοπαραγωγικών πόρων που διέθεταν άλλα όμορα κράτη, ούτε και τα αποθέματα ισχύος αυτών. Επίσης, η οικονομική και εμπορική δραστηριότητα των μεγάλων ιδιωτικών εταιρειών, σε ένα μεγάλο βαθμό συμφερόντων των ΗΠΑ, παρέμεινε η κύρια πηγή ανάπτυξης του ΑΕΠ (Assaad & Krafft, 2015; Kienle, 1998). Συνολικά, λοιπόν, σε όλη τη δεκαετία του 1980, η Αίγυπτος παρέμεινε ένα μάλλον φτωχό κράτος με μεγάλες ανισότητες και σημαντικά εσωτερικά προβλήματα τα οποία δεν επέτρεψαν την περαιτέρω ανάπτυξη της σε ισχυρή οικονομία ή ισχυρό πόλο στο ΔΣ.

4.1.3. Η περίοδος 1991-2011

Αργότερα, στα μέσα της δεκαετίας του 2000, παρατηρήθηκε μία ανάπτυξη ακραίων εθνικιστικών τάσεων στην Αίγυπτο. Περί το ένα έτος πριν το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, το καλοκαίρι του 2007, έλαβε χώρα μία προσπάθεια των γηγενών για αντίσταση στον επεκτατισμό της Χαμάς. Η κυβέρνηση η οποία διαδέχθηκε την κυβέρνηση Μουμπάρακ, έκανε προσπάθειες υποστήριξης της Παλαιστίνης και της ανεξαρτητοποίησης του εν λόγω κράτους καθώς και επανάκτησης του ελέγχου των Παλαιστινίων στη Λωρίδα της Γάζας. Επίσης, οι ΗΠΑ ενθάρρυναν τόσο την Παλαιστινιακή Αρχή όσο και το Ισραήλ να διατηρήσουν την ειρήνη και να παύσουν τις εχθροπραξίες. Η αμερικανική παρέμβαση, όμως, ήταν ενάντια στα αιγυπτιακά συμφέροντα. Ο έλεγχος της λωρίδας της Γάζας θα επέτρεπε στην Αίγυπτο το να ελέγξουν την περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, στόχο

που η Χαμάς προέβαλε σε όλη τη Μέση Ανατολή και θα επέφερε προβλήματα στο Ιράν (Eilam, 2012).

Η εν λόγω οργάνωση, δε, αποτελούνται από Άραβες και Σουνίτες, και οι Σίίτες στο Ιράν δεν αντιμετώπιζαν τις τάσεις αυτές με ευνοϊκή διάθεση. Αντίστοιχα, η Hamas είχε δημιουργήσει δεσμούς κατανόησης με άλλες ομάδες Σουνιτών και ενώθηκε η Ισλαμική Αδερφότητα η οποία είχε ως στόχο την υποστήριξη του αγώνα των Αιγυπτίων κατά των αποικιοκρατών (1928) και, έπειτα, την υποστήριξη των στόχων των Αράβων σε όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Η Μουσουλμανική Αδερφότητα μπορεί να θεωρηθεί ως μία από εκείνες τις οργανώσεις που βοήθησαν στην διατήρηση των εντάσεων μεταξύ των εθνικιστικών ομάδων και των φιλελεύθερων στην Αίγυπτο και επέτρεψαν την αναζωπύρωση του εξτρεμισμού και την άνοδο της Αραβικής Άνοιξης (Berti, 2012).

Η Αίγυπτος, δε, είχε ήδη αποδυναμωθεί από την περίοδο 2008 και έπειτα. Η κυβέρνηση Mubarak, σε αντίθεση με αυτή του Nasser, δεν είχε κατορθώσει να επιτύχει την βελτίωση του κύρους του αιγυπτιακού κράτους και την στήριξη των ΜΔ. Αντίθετα, η Αίγυπτος είχε απωλέσει μεγάλα μερίδια ισχύος και νοούνταν, καθόλοτο διάστημα το οποίο μελετάται στην ενότητα αυτή, ως ένα κράτος το οποίο ήταν μερικώς φιλελευθεροποιημένο, οικονομικά εξαρτημένο από τη Δύση και διχασμένο. Ως αποτέλεσμα, ο πυλώνας πολιτική εξαρτώνταν από τη ρύθμιση των Αραβο-ισραηλινών σχέσεων και την εύρεση μίας ισορροπίας στο εσωτερικό του κράτους. Η εθνική ταυτότητα της Αιγύπτου δεν διαφοροποιούνταν και ούτε διαφοροποιείται από αυτή των Αράβων και νοείται ως μάλλον «Αραβο-ισλαμική». Πράγματι, η Αίγυπτος παραμένει ακόμη και σήμερα η μεγαλύτερη χώρα που έχει ως βασική της γλώσσα τα Αραβικά και νοείται ως ένα πολιτιστικό κέντρο για την ανάπτυξη της ισλαμικής και αραβικής γλώσσας και γραμματείας και του αραβικού πολιτισμού. Όμως, η ισλαμοφοβία στη Δύση έχει καταστήσει την Αίγυπτο ένα κράτος που αντιμετωπίζεται με δισταγμό λόγω της πολιτικοποίησης του Ισλάμ (Al-Mashat, 2016; Bahi, 2016; Eilam, 2012; Stohl, 2017).

Αξίζει, όμως, να ληφθεί υπόψη γεγονός πως, το 2011, η Αίγυπτος προσπάθησε να επιλύσει σε ένα βαθμό τα προβλήματα προσπαθώντας να λειτουργήσει ως ενδιάμεσος δρών και να ωθήσει την Χαμάς και τη Φατάχ να υπογράψουν μία συμφωνία με στόχο το συμβιβασμό. Η πράξη αυτή επέδειξε την

πρόθεση της Χαμάς να αποδεχθεί την Αίγυπτο ως διαμεσολαβητή. Συνεπώς, το κύρος του εν λόγω κράτους αυξήθηκε. Επίσης, η κατάσταση ομοιάζει σε ένα μεγάλο βαθμό με την περίοδο του 1970 που η Αίγυπτος προσέγγισε το Ισραήλ για την κατάπαυση των πυρών. Για το λόγο αυτό, ο Eilam (2012) σημειώνει πως δεν είναι απίθανο η κίνηση αυτή να ήταν καθαρά συμβολική.

Παρόλα ταύτα, όπως σημειώνει και ο Eilam (2012), από το 1979 και έπειτα και, μετά τις προσπάθειες της Αιγύπτου για αποκατάσταση της ειρήνης και των σχέσεων της με το Ισραήλ όπως και την κατάπαυση του πυρός, οι σχέσεις ΗΠΑ και Αιγύπτου βελτιώθηκαν σε ένα σημαντικό βαθμό. Δείγματα αυτής της βελτίωσης αποτελούν οι ανταλλαγές τεχνολογίας με το ΝΑΤΟ οι οποίες λαμβάνουν χώρα σε τακτική βάση, η στρατιωτική συνεργασία ΗΠΑ και Αιγύπτου, καθώς και η διατήρηση καλών διπλωματικών σχέσεων μεταξύ των δύο κρατών. Σε αυτό, ο Eilam (2012) προσθέτει πως, παρότι η Αίγυπτος δεν επιτρέπει τη διέλευση πλοίων τα οποία κινούνται κάνοντας χρήση πυρηνικής ενέργειας από τη Διώρυγα του Σουέζ, από αυτή την απαγόρευση εξαιρούνται πλοία τα οποία βρίσκονται υπό αμερικάνικη κυριότητα (αμερικανική σημαία).

Το χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους, το οποίο επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την αμερικανική εξωτερική πολιτική, δεν άφησε ανεπηρέαστες τις σχέσεις των αμερικανών με τα ισλαμικά / αραβικά κράτη. Όπως αναφέρεται, η Αίγυπτος αποτελεί το μεγαλύτερο αραβόφωνο κράτος στον κόσμο (The CIA World Factbook, 2020). Έτσι, εύλογα αντιλαμβάνεται κανείς πως οι σχέσεις των δύο κρατών επηρεάστηκαν έντονα από την στάση την οποία διατηρούν, από τη μία, οι Άραβες και, ειδικά, οι Αιγύπτιοι απέναντι στη Δύση και, από την άλλη, από την ύπαρξη ισλαμοφοβικών τάσεων στις ΗΠΑ (Gerges, 2003).

Ανάλογες εχθρικές τάσεις εντοπιζόταν και κατά τη δεκαετία του 1980. Όμως, στην σύγχρονη περίοδο, οι τάσεις αυτές φαίνονται να γενικεύονται, αφού, και στην ΕΕ και στις ΗΠΑ, υπάρχει ένας έντονος αντί – ισλαμισμός και μία φονταμενταλιστική τάση. Την τάση αυτή για φονταμενταλισμό, όμως, την ασπάζονται, κατά τα φαινόμενα, και οι μουσουλμάνοι της Μέσης Ανατολής. Γενικότερα, αυτό το οποίο διαπιστώνεται είναι πως δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος αφού, επί της ουσίας, η δράση δημιουργεί αντίδραση και η διαρκής διάκριση την οποία υφίστανται οι Άραβες στη Δύση προκαλεί έξαρση των αντί – αμερικανικών ρητορικών στη Μέση Ανατολή.

Παράλληλα, στην Αίγυπτο αναπτύσσεται μία νέα αντί-ιμπεριαλιστική ρητορική, η οποία έχει ως το επίκεντρό της την ανάδειξη της εθνικής ταυτότητας των Αιγυπτίων και την επιστροφή στην παράδοση, εφαρμόζοντας, όμως, συχνά, ακραία μέτρα (Kosba, 2019).

4.2. Διεθνείς σχέσεις ΗΠΑ και Αιγύπτου σήμερα

Παραπάνω, στο κεφάλαιο 3, συζητήθηκαν τα προβλήματα τα οποία αντιμετώπισε η Αίγυπτος λόγω της στάσης της κυβέρνησης Mubarak απέναντι στα εσωτερικά και εξωτερικά ζητήματα τα οποία αντιμετώπιζε η Αίγυπτος. Πράγματι, οι περιορισμοί της ελευθερίας, ο εξτρεμισμός, η απαγόρευση των θεμελιωδών ελευθεριών και η ανάδειξη εθνικιστικών τάσεων και ομάδων στο εσωτερικό της Αιγύπτου έχουν δυσχεράνει τις σχέσεις Αιγύπτου και ΕΕ, όπως και Αιγύπτου – ΗΠΑ. Παρόλα ταύτα, το εν λόγω κράτος διατηρεί τη γεωπολιτική του θέση και την επιρροή του σε τοπικό επίπεδο (Khisa, 2019).

Η μελέτη δεν ξεκινά τυχαία σε αυτή την υποενότητα από το 2011. Κατά το 2011, έλαβε χώρα μία επίθεση ενάντια σε ένα αγόρι δέκα εννέα ετών (19) από μέρους της Αιγυπτιακής αστυνομίας. Το κράτος, το οποίο βρισκόταν ήδη σε ένταση και βίωνε εσωτερικά και εξωτερικά προβλήματα τον τελευταίο, σχεδόν, αιώνα, με εξαίρεση βραχείες περιόδους ανάκαμψης, βίωσε μία έντονη εσωτερική αντιπαράθεση η οποία οδήγησε την κοινωνία σε κρίση και το καθεστώς σε κατάρρευση με αφορμή αυτό το γεγονός και πολύπλοκα αίτια. Αναλυτικότερα, για το ξέσπασμα της επανάστασης το 2011, ο Ketchley (2017) (reviewed by Clarke, 2017) σημειώνει τα εξής:

- Η Επανάσταση στην Αίγυπτο ήταν αποτέλεσμα των καταστάσεων που επικρατούσαν στο εν λόγω κράτος τις τελευταίες δεκαετίες και ήταν, κατά βάση, κοινωνική (μάλιστα οι πολίτες φώναζαν «Ειρήνη»).

- Η κυβέρνηση Mubarak ήταν ανεπαρκής και αδυνατούσε να προωθήσει τα εθνικά συμφέροντα των Αιγυπτίων.

- Η τάση για «Αδερφοποίηση» ωφέλησε την άνοδο της Αραβικής Άνοιξης.

Επίσης, για την εν λόγω χρονική και ιστορική περίοδο, κρίνεται ευκολότερο να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με τη δράση των παρακρατικών ομάδων και τη διαμόρφωση των σύγχρονων τάσεων της επίσημης κυβέρνησης διότι υπάρχουν σαφείς αποκλίσεις ανάμεσα στις απόψεις των επαναστατών και την στάση της ηγεσίας. Όμως, από την άλλη, για την προσέγγιση των Αιγυπτίων απέναντι σε άλλες δυνάμεις, είναι ιδιαίτερα δύσκολο να καταλήξει κανείς ως προς τις επιδιώξεις αυτών (Piazza, 2019).

Επίσης, η Piazza (2019) υποστηρίζει πως, την μεταβατική περίοδο ανάμεσα στην κατάρρευση του καθεστώτος Mubarak και την ανάληψη της εξουσίας από τον A. F. Al – Sisi, η κυβέρνηση Morsi προσπάθησε να θέσει προβληματισμούς σε σχέση με την οικονομική εξάρτηση της Αιγύπτου από τη Δύση. Όμως, η νέα κυβέρνηση Al – Sisi φαίνεται να είναι περισσότερο εστιασμένη στην ατζέντα και τους στρατηγικούς στόχους της εξωτερικής πολιτικής παρά στην αποκατάσταση της οικονομίας. Επομένως, η συνεργασία Αιγύπτου και Σαουδικής Αραβίας φαίνεται να κινείται σε αντίστοιχους άξονες και να ακολουθεί αυτές τις επιδιώξεις για άνοιγμα σε νέες συμμαχίες και επίτευξη των στόχων της πολιτικής γειτονίας της Αιγύπτου.

Επιπλέον, οι Taghad, Ahmad & Alami (2020) υποστηρίζουν στη μελέτη τους πως, οι νέες εξελίξεις στην Αίγυπτο τη μετά 2011 περίοδο έχουν επηρεάσει και την ηγεμονική θέση των ΗΠΑ και τη στάση των Ηνωμένων Πολιτειών απέναντι στην κυβέρνηση της Αιγύπτου. Για να υποστηρίξουν αυτό το επιχείρημα, οι ερευνητές εξηγούν πως, για να μπορέσουν οι ΗΠΑ να ανταπεξέλθουν στις νέες απαιτήσεις των κρατών του ΔΣ και να διατηρήσουν τη θέση τους, θα πρέπει να κατορθώσουν να ανταποκριθούν και στις προκλήσεις της εποχής, κάτι το οποίο φαίνεται πως αδυνατούν να πράξουν.

Αναλυτικότερα, οι ερευνητές τονίζουν πως η συμμαχία των ΗΠΑ με την Αίγυπτο έχει παύσει να υπάρχει από το 2011 και έπειτα. Αυτή η αντίληψη τονίζεται ακόμη περισσότερο αν λάβει κανείς υπόψη το γεγονός πως, από το 2015 και έπειτα, η υποστήριξη των Αμερικανών στο Ισραήλ είναι ακόμη μεγαλύτερη. Για να κατορθώσει, έτσι, να αποκατασταθεί η ισορροπία μεταξύ των κρατών θα πρέπει οι

ΗΠΑ να φέρουν εις πέρας τους στρατηγικούς τους στόχους, να περιορίσουν τις παρεμβατικές τους τάσεις και να παύσουν να παρεμβαίνουν στα εσωτερικά ζητήματα τα οποία αφορούν την Αίγυπτο. Οι επισημάνσεις αυτές, όμως, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη παράλληλα με το γεγονός πως, επιπλέον, η ηγεσία της Αιγύπτου είναι σημαντικό να λάβει μέτρα για τον περιορισμό των μη δημοκρατικών πολιτικών και στρατηγικών που εφαρμόζει, και να παραχωρήσει εκ νέου τα βασικά δικαιώματα (κοινωνικά και πολιτικά) στους πολίτες της Αιγύπτου (Taghdar, Ahmad, & Alami, 2020).

Για το γεωπολιτικό υποσύστημα της Μέσης Ανατολής, ο Tziampiris (2019) αναφέρει πως αυτό αποκτά σημασία στην ανάλυση των Διεθνών Σχέσεων διότι αποδεικνύεται πως οι περιφερειακές δυνάμεις ασκούν έντονη επιρροή σε περιφερειακό επίπεδο και πως διαμορφώνουν, μεταξύ άλλων, την κατανομή της ισχύος σε αυτά τα υποσυστήματα. Η Αίγυπτος μπορεί να θεωρηθεί ένα τέτοιο κράτος, ιδιαίτερα, μάλιστα, δεδομένου πως αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα (πληθυσμιακά) κράτη της περιοχής της Βορείου Αφρικής και ένα από τα ισχυρότερα σε ό,τι αφορά τον στρατό και την κατοχή πόρων. Επίσης, ο Tziampiris (2019) αναφέρεται στην ηγεσία του Trump ως χαρακτηριστικό παράδειγμα ηγεσίας η οποία ωθεί στην δημιουργία μικρότερων περιφερειακών «συμμαχιών».⁶

Όπως αναλύει ο Mearsheimer (2007) οι υπερδυνάμεις δεν αναδεικνύονται ως ΜΔ διότι είναι δημοκρατικές και, επίσης, οι δημοκρατίες δεν είναι λιγότερο πιθανό να πολεμήσουν μεταξύ τους. Επίσης, για τους ρεαλιστές, η προσπάθεια των ΜΔ να επιβάλουν την ιδεολογία τους στα μικρότερα κράτη στο ΔΣ δεν έχει χαρακτήρα ιεραποστολικό, αλλά αποτελεί μέρος της στρατηγικής τους για την απόκτηση

---

⁶ Σημείωση: Ερμηνεύοντας το παραπάνω συμπέρασμα με βάση τη θεωρία των διεθνών σχέσεων, θα ήταν εύλογο να σημειώσει κανείς πως, τα λάθη στην ηγεσία των ΗΠΑ και η «επιθετική» προσέγγιση την οποία ακολουθεί το εν λόγω κράτος, φαίνεται να αυξάνουν την ανασφάλεια στα μικρότερα κράτη τα οποία συνασπίζονται για την διατήρηση των αποθεμάτων ισχύος τους ως αντίδραση στα κενά ισχύος τα οποία δημιουργούνται στην περιοχή λόγω του περιορισμού του ρόλου των ΜΔ ως σταθεροποιητικές δυνάμεις στην περιοχή.

περισσότερων αποθεμάτων ισχύος. Επιπλέον, στο ίδιο έργο, τονίζεται ότι, μοιραία, αυτή η στρατηγική των ηγεμονιών θα επιφέρει την σύγκρουση.

Τα κυρίαρχα έθνη κράτη φαίνεται να είναι, σύμφωνα με τον Mearsheimer (2007) λιγότερο «ικανά» να διατηρήσουν ομαλές σχέσεις με τα μη φιλελεύθερα κράτη. Αυτή η τάση φαίνεται να συντελεί στην εμφάνιση συμμαχιών ανάμεσα στα μικρότερα έθνη κράτη τα οποία βιώνουν εσωτερικές κρίσεις. Πράγματι, οι ΗΠΑ φαίνεται να επενδύουν σε μία προσπάθεια εκδημοκρατισμού των κρατών της Μέσης Ανατολής τα οποία βίωσαν προβλήματα στον τομέα της εσωτερικής τους πολιτικής, παρά να προσπαθούν να τα αντιμετωπίσουν ως εταίρους. Χαρακτηριστικά, διαπιστώνεται η ύπαρξη προγραμμάτων παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας και στήριξης της προσπάθειας φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος στο Μαρόκο και την Αίγυπτο. Ωστόσο, οι προσπάθειες αυτές κρίνεται πως είναι πιθανότερο να δυσχεραίνουν παρά να βελτιώνουν τις σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών και αντιμετωπίζονται με επιφυλακτικότητα τόσο από την επίσημη αιγυπτιακή ηγεσία όσο και από τους πολίτες (Snider, 2018).

Ιδιαίτερη σημασία αποκτά για την μελέτη και η εξέλιξη των συμμαχιών των εν λόγω κρατών καθώς και το φαινόμενο της αποτυχίας των κρατών (failed states) που λαμβάνει χώρα κυρίως στη Μέση Ανατολή και την Αφρική (Lynch, 2016).

Τα failed states, δηλαδή «αποτυχημένα κράτη» είναι τα κράτη τα οποία δεν διατηρούν, πλέον, την νομιμοποιημένη τους εξουσία, δηλαδή, η κυβέρνησή τους (τυπικά η εκλεγμένη) έχει απωλέσει τον έλεγχο των εσωτερικών υποθέσεων στα εν λόγω κράτη (Clapham, 1996, σσ. 38-39). Επιπλέον, τα κράτη αυτά θεωρούνται ως «αποτυχημένα» διότι δεν υπάρχει νομιμοποιημένη εξουσία η οποία να μπορεί να ελέγχει τον πληθυσμό, να εκπροσωπεί το έθνος σε διεθνές επίπεδο και, γενικά, δεν πληρούνται, πλέον, τα κριτήρια του χαρακτηρισμού μίας κοινωνικής δομής ως «έθνος κράτος». Δεδομένης της μεγάλης σημασίας τα οποία έχουν τα έθνη κράτη στην θεωρία των διεθνών σχέσεων, αυτό το φαινόμενο αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα στην μελέτη της θέσης και της ισχύος των κρατών αυτών (Krasner, 2004).

Η Λιβύη και η Συρία αποτελούν τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα failed states, καθώς η κατάσταση δεν έχει επανορθωθεί ακόμη και σήμερα. Μάλιστα, ως μία κριτική, η σημερινή κατάσταση στην Αίγυπτο, η έλλειψη

νομιμότητας και η ελλιπής αποκατάσταση του status quo της εν λόγω περιφερειακής δύναμης, μπορεί να αποδοθεί και στην έλλειψη ικανότητας της Αιγύπτου να εξελιχθεί ως διαμορφωτής των πραγμάτων. Σημειώνεται, δε, πως δεδομένου πως η Αίγυπτος αποσκοπεί στο να αναλάβει ρυθμιστικό ρόλο στην περιοχή, η άσκηση διπλωματίας για την προσέγγιση άλλων περιφερειακών δυνάμεων αποτελεί μία κίνηση η οποία μπορεί να καταστήσει την Αίγυπτο τη μεγαλύτερη δύναμη στο εν λόγω γεωπολιτικό υποσύστημα (Kouskouvelis & Zarras, 2019).

Για την Αίγυπτο κατά τη μετά- Μουμπάρακ περίοδο, η Piazza (2019) επισημαίνει, παράλληλα, την τάση για προσέγγιση άλλων περιφερειακών δυνάμεων στο γεωπολιτικό υποσύστημα της Μέσης Ανατολής. Έτσι, προκύπτει πως, η Αίγυπτος, μετά το 2011, και, ειδικά, μετά το 2015, έχει κάνει προσπάθειες για την προσέγγιση κρατών όπως είναι η Σαουδική Αραβία με την οποία, διαχρονικά, βρισκόταν σε ανταγωνισμό. Η εξέλιξη αυτή είναι σημαντική για τις ΗΠΑ, διότι δείχνει πως το κράτος της Αιγύπτου προτίθεται να μεταρρυθμίσει το καθεστώς του και να μεταβάλει την εξωτερική του πολιτική και τους στρατηγικούς του στόχους. Όμως, υπάρχουν και δυνητικά αρνητικά αποτελέσματα. Πιο συγκεκριμένα, αυτό το οποίο παρατηρείται είναι η τάση για υπογραφή διμερών συμφωνιών, συμφωνίες οι οποίες θα προσδώσουν ένα σημαντικό στρατηγικό πλεονέκτημα σε δύο κράτη τα οποία ήδη διαθέτουν επαρκείς συντελεστές ισχύος για να διατηρήσουν το status τους ως περιφερειακές δυνάμεις (Piazza, 2019).

Γενικότερα, αυτό το οποίο διαπιστώνεται σε σχέση με τις ΗΠΑ είναι πως η ευρύτερη προσπάθεια για παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις της Αιγύπτου δεν στέφεται με επιτυχία διαχρονικά. Αυτό μπορεί να υποστηριχθεί από το γεγονός πως, επί της ουσίας, σε αντίθεση με τις ΗΠΑ, τα Μεσογειακά κράτη όπως είναι η Ελλάδα και η Κύπρος, κατορθώνουν μέχρι στιγμής να πετύχουν το στόχο της συνεργασίας με την Αίγυπτο. Για παράδειγμα, τα τελευταία τρία έτη, η Ελλάδα και η Κύπρος (μαζί με την Ιταλία) έχουν προσεγγίσει την Αίγυπτο για τη δημιουργία μιας «συμμαχίας» με τη μορφή «τριάδων στη Μεσόγειο». Αυτή η προσπάθεια είναι επιτυχής και εξυπηρετεί από κοινού τα συμφέροντα της ΕΕ και των κρατών τα οποία μετέχουν σε αυτές τις τριάδες. Επίσης, επιτρέπει το να ανταγωνιστούν από κοινού τα κράτη αυτά μεγαλύτερες περιφερειακές δυνάμεις όπως η Τουρκία και να ανακτήσουν τον

έλεγχο της ζώνης της Ανατολικής Μεσογείου σε ό,τι αφορά τους υδρογονάνθρακες (αέριο και πετρέλαιο) (Aoudé, 2019).

Παράλληλα, η εξέλιξη αυτή, δηλαδή η δημιουργία μίας «συμμαχίας» μεταξύ των εν λόγω κρατών, θα μπορούσε να ερμηνευθεί και ως αποτέλεσμα του περιορισμού της ισχύος των μεγαλύτερων περιφερειακών δυνάμεων όπως η Τουρκία. Το ενδιαφέρον στην εν λόγω περίπτωση έγκειται στο ότι οι ευρωπαϊκές δυνάμεις τείνουν να συνεργάζονται με την Αίγυπτο παρά τα καταστροφικά αποτελέσματα που είχε η δραστηριότητα της μουσουλμανικής αδελφότητας στην περιοχή (Litsas & Tziampiris, 2018). Όμως, τονίζεται ταυτόχρονα πως τα ζητήματα αυτά και η προσπάθεια για συνεργασία συνδέονται με τις ενεργειακές πολιτικές των εν λόγω κρατών και την προσπάθεια για διεκδίκηση των εθνικών τους συμφερόντων (Bouchagiar, 2019).⁷

Οι διεθνείς σχέσεις της Αιγύπτου, της Συρίας, του Ιράν και άλλων κρατών της Μέσης Ανατολής με τις ΗΠΑ, μέχρι στιγμής, φαίνεται να επαληθεύουν αυτές τις αντιλήψεις. Άλλωστε, όπως διαπιστώνεται και από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, οι περισσότερες από τις συμμαχίες που δημιουργούνται αποτελούν προσωρινές προσπάθειες ανακωχής και συνεργασίας για την εξυπηρέτηση αμοιβαίων συμφερόντων (Λίτσας, 2010). Έτσι, και στην περίπτωση της Αιγύπτου και των ΗΠΑ, αλλά και της Συρίας, της Λιβύης και του Μαρόκο, οι σχέσεις τους παρέμειναν σχετικά ομαλές όσο οι ΗΠΑ ήταν μια υπερδύναμη και μπορούσαν να απολάβουν από την δημιουργία μίας «συμμαχίας» μεταξύ τους, ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες εκμεταλλεύονταν τους φυσικούς πόρους των εν λόγω κρατών.

Αφού αναλύθηκαν οι διαφορετικές περίοδοι της ιστορίας των δύο κρατών και έγινε μία ανάλυση των διεθνών σχέσεων τους, στο σημείο αυτό, μπορούν να

---

⁷ Σημείωση: Αντίστοιχα και οι Αμερικανοί φαίνεται να είχαν επιχειρήσει στην Ψυχροπολεμική περίοδο να προσεγγίσουν την Αίγυπτο για στρατηγικούς λόγους και με στόχο την επίτευξη της ενεργειακής τους αυτονομίας. Αντίστοιχα, οι ανταγωνιστικές τάσεις της Αιγύπτου με άλλα κράτη όπως τα ΗΑΕ και τη Σαουδική Αραβία, αφορούσαν την επικράτησή τους στην αγορά ενέργειας τόσο κατά τη διάρκεια του ΨΠ όσο και αργότερα. Συνεπώς, διαπιστώνεται και η μεγάλη σημασία που ενέχει η ενέργεια στις διεθνείς σχέσεις της Αιγύπτου και των ΗΠΑ όπως και των κρατών της Μέσης Ανατολής με τη «Δύση» ευρύτερα.

εξαχθούν τελικά συμπεράσματα για τη μελέτη. Αυτό γίνεται στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας το οποίο και ακολουθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί μία εκτενή προσπάθεια για τη μελέτη των σχέσεων μεταξύ της Αιγύπτου και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Για να υλοποιηθεί ο στόχος της μελέτης, αναλύθηκε μία πληθώρα πηγών στην αγγλική και την ελληνική γλώσσα οι οποίες καλύπτουν ευρείς τομείς και χρονικές περιόδους. Πιο αναλυτικά, μελετήθηκαν με την μορφή της ιστορικής αναδρομής τα κύρια γεγονότα που αφορούν την εξέλιξη των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής σε Μεγάλη Δύναμη και της Αιγύπτου σε περιφερειακή δύναμη.

5.1. Βασικά συμπεράσματα της έρευνας

Στο γεωπολιτικό υποσύστημα της Μέσης Ανατολής, πράγματι, παρότι πολλά από τα μικρότερα κράτη αποτελούσαν αποικίες ή προτεκτοράτα των Μεγάλων Δυνάμεων, από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα έλαβαν χώρα προσπάθειες ανεξαρτητοποίησης και φιλελευθεροποίησης. Η Αίγυπτος αποτελεί ένα από εκείνα τα παραδείγματα κρατών που εξελίχθηκαν σε όλα τα επίπεδα αλλά, παρόλα ταύτα, δεν κατόρθωσαν να δημιουργήσουν τις βάσεις για την εφαρμογή των αρχών του διεθνούς δικαίου. Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκαν καθόλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα παραβιάσεις των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των πολιτών, όσο και προβλήματα σε ό,τι αφορά την ισότητα και τη διατήρηση ενός υψηλού βιοτικού επιπέδου για τους πολίτες (Botman, 1991 ; Bulfin, 2011 ; Hahn, 1991 ; Kienle, 1998 ; Morris, 2006 ; Powell, 2012 ; Wurzel, 2004).

Ταυτόχρονα, σε ό,τι αφορά τη Μέση Ανατολή και, πιο συγκεκριμένα, την Αίγυπτο, παρότι αναδείχθηκαν πολλές από τις μικρότερες δυνάμεις σε μέλη ενός

«τρίτου πόλου», στην πραγματικότητα, φαίνεται πως ακολουθούσαν μία συγκεκριμένη γραμμή η οποία συνέπεπε σε ένα μεγάλο βαθμό με τις επιδιώξεις μίας εκ των δύο μεγάλων δυνάμεων. Έτσι, για το παράδειγμα της Αιγύπτου, διαπιστώνεται πως η κυβέρνηση Nasser επιχείρησε το να ασκήσει μία ακραία, σε πολλά σημεία, πολιτική η οποία θα προσέδιδε ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στο κράτος της Αιγύπτου όμως, παρόλα ταύτα, οι προσπάθειες αυτές συνοδεύτηκαν από παραβιάσεις των αρχών του δικαίου και του συντάγματος και από προσέγγιση άλλων δυτικών κρατών (Hahn, 1991 ; Lang Jr, 2013).

Από την άλλη, οι ΗΠΑ αποτελούν ένα πολύ διαφορετικό παράδειγμα. Ως κράτος, ιδρύθηκαν από μετανάστες από την Ευρώπη ενώ, σε σύντομο χρονικό διάστημα, μετακινήθηκαν και άλλοι πληθυσμοί από τον υπόλοιπο πλανήτη. Οι σκλάβοι από την Αφρική και τα νησιά του Ειρηνικού, αποτέλεσαν, για ένα μακρό χρονικό διάστημα, πολίτες «δεύτερης κατηγορίας» και στερούνταν της πλειονότητας των δικαιωμάτων που κατείχαν οι «λευκοί» πολίτες. Το πρόβλημα της διάκρισης ανάμεσα στους πολίτες με βάση τη φυλετική διάκριση αποτελεί ακόμη και σήμερα ένα σημαντικό πρόβλημα στις ΗΠΑ (Bonnett, 2018 ; Haynes & Giblin, 2014 ; Kelley, 2018).

Παρόλα ταύτα, ως δύναμη, οι ΗΠΑ διαθέτουν ισχυρά πλεονεκτήματα και επαρκείς συντελεστές ισχύος ούτως ώστε να διεκδικήσουν το ρόλο της ηγεμονικής δύναμης. Για παράδειγμα, οι ΗΠΑ διαθέτουν μεγάλο έδαφος, πρόσβαση σε συντελεστές ισχύος όπως οι υδρογονάνθρακες, περιβάλλονται από θάλασσα και έχουν πραγματοποιήσει με επιτυχία μεταρρυθμίσεις οι οποίες οδηγούν σε μία σταθερότητα σε κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό επίπεδο (Anderson, 2009 ; Gratius, 2006 ; Hurrell, 2006 ; Herminingrum, 2020).

Εξίσου μεγάλη είναι και η πολιτισμική εξάπλωση των ΗΠΑ, κάτι το οποίο έχει γίνει ακόμη πιο έντονο μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου. Το σύστημα των ΗΠΑ έχει αποτελέσει πρότυπο για πολλά κράτη ανά τον πλανήτη, ενώ η αμερικανική κουλτούρα είναι επίσης ιδιαίτερα προσφιλής στο μέσο άνθρωπο (Herminingrum, 2020). Ως εκ τούτου, τόσο σε ό,τι αφορά την ήπια όσο και τη σκληρή ισχύ τους, οι ΗΠΑ επηρεάζουν σε ένα μεγάλο βαθμό τη διεθνή πολιτική και την παγκόσμια ιστορία.

5.2. Κριτική και επισημάνσεις στα συμπεράσματα της εργασίας

Έχοντας αναλύσει τα παραπάνω, μπορεί κανείς, όμως, να θέσει ορισμένους προβληματισμούς σε σχέση με το ρόλο των Μεγάλων Δυνάμεων στο Διεθνές Σύστημα και τη Διεθνή Πολιτική γενικότερα. Πιο αναλυτικά, οι προβληματισμοί αυτοί που τίθενται είναι οι κάτωθι:

A. σε ένα πολύ μεγάλο βαθμό, οι ΜΔ, κυρίως η Γαλλία και η Βρετανία, είχαν επιβάλλει ένα καθεστώς κυριαρχίας σε όλες τις περιοχές στις οποίες είχαν εξαπλωθεί, είτε ως μητροπόλεις είτε ως «προστάτιδες» (τα λεγόμενα προτεκτοράτα). Οι ΗΠΑ αποτελούν επίσης αποικία των Ευρωπαίων, αν και δεν «κατακτήθηκαν» από μία συγκεκριμένη δύναμη. Ωστόσο, παραμένει έντονη η επιρροή του βρετανικού συστήματος παρόλο που οι ΗΠΑ ήταν, σε μεγάλο βαθμό, ανεξάρτητες από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα, τουλάχιστον διοικητικά (Bonnett, 2018 ; Fidler, 2001 ; Hahn, 1991 ; Hurrell, 2006 ; Petrovich, 2013).

B. οι ΗΠΑ διαφέρουν από όλες τις άλλες αποικίες, διότι αναδείχθηκαν σε ισχυρή δύναμη. Όμως, αυτό αποδίδεται στην ύπαρξη μεγάλων πλεονεκτημάτων για το εν λόγω κράτος όπως και στην δυσκολία του ελέγχου της από τους Ευρωπαίους διότι οι πολίτες της δεν ανήκαν σε άλλους λαούς αλλά παρέμεναν Ευρωπαίοι. Έτσι, αποδίδεται στην ιμπεριαλιστική λογική το γεγονός πως, για τους λαούς της Νοτιοανατολικής Ασίας, της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, οι αποικιοκράτες χρησιμοποίησαν περισσότερο ακραία μέσα και βία για την επιβολή, ενώ στην, κατοικημένη από Ευρωπαίους Αμερικανική ήπειρο, υπήρξε μεγαλύτερη ανοχή και τάση για ελαχιστοποίηση του ελέγχου (Bishku, 1986 ; Foster, 1992 ; Gratius, 2006).

Γ. η Αίγυπτος, παρά το πλούσιο ιστορικό της παρελθόν, την ύπαρξη γεωπολιτικών πλεονεκτημάτων λόγω της σημαντικής της θέσης και της πρόσβασης που διαθέτει σε σημαντικά εμπορικά σταυροδρόμια καθώς και την πρόσβασή της σε υδρογονάνθρακες, παρέμεινε σε όλο το Μεσαίωνα, την περίοδο της Οθωμανικής εξάπλωσης και, αργότερα, την περίοδο των επαναστάσεων στην Μεσόγειο (19^{ος} αιώνας) υπό ξένη κατοχή. Επίσης, όμως, οι υποδομές της ήταν περιορισμένες,

υπήρχε περιορισμένη φιλελευθεροποίηση του καθεστώτος και, παράλληλα, διατηρήθηκαν τα χάσματα ανάμεσα στους πολίτες (Alterman, 1998 ; Anakwue, 2017 ; Assaad & Krafft, 2015 ; Bishku, 1986 ; Botman, 1991 ; Bourmaud, 2020 ; Bulfin, 2011 ; Carruthers, 2019 ; Deringil, 1988 ; Elkady, 2020 ; Foster, 1992 ; Lefebvre, 1993 ; McGinnis, 2020 ; Powell, 2012)

Για τους λόγους αυτούς, δεν επήλθε η αναμενόμενη ανάπτυξη και το εν λόγω κράτος παραμένει, όπως και τα όμορα κράτη, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τη Λιβύη, ένα ασθενές οικονομικά κράτος του οποίου, όμως, ο έλεγχος αποτελεί σημαντικό στόχο για τις ΜΔ εξαιτίας και της γεωπολιτικής του σημασίας (Alterman, 1998 ; Assaad & Krafft, 2015 ; Botman, 1991 ; Elkady, 2020 ; Hughes, 2020 ; Pfeifer, 1999).

Αναφορικά, έπειτα, με τις σχέσεις Αιγύπτου και ΗΠΑ, η ανάλυση έδειξε πως μπορεί κανείς να τις προσεγγίσει αναφερόμενος σε τρεις διακριτές χρονικές περιόδους: την περίοδο πριν τον Β' ΠΠ, την Ψυχροπολεμική περίοδο, και το διάστημα από το 2000 και έπειτα. Για κάθε μια από αυτές τις περιόδους εξάγονται διακριτά συμπεράσματα:

Η περίοδος πριν και κατά τη διάρκεια του Β' ΠΠ αποτελεί ένα χρονικό διάστημα κατά το οποίο οι ΗΠΑ προσέγγισαν περισσότερο το Ηνωμένο Βασίλειο και λιγότερο τις αποικίες και τα προτεκτοράτα του εν λόγω κράτους. Συνεπώς, παρότι υπήρχε ενδιαφέρον για τον έλεγχο του Σουέζ ή των πλουτοπαραγωγικών πόρων και την εκμετάλλευση της στρατηγικής θέσης της Αιγύπτου, δεν ήταν, ακόμη, εφικτή μία άμεση προσέγγιση αυτού του κράτους. Αντ' αυτού, η αμερικανική δραστηριότητα στην περιοχή ήταν κυρίως εμπορική, με μεγάλες επενδυτικές εταιρείες και μεταφορικές / βιομηχανικές μονάδες, να επεκτείνουν την δραστηριότητά τους στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και, συνεπώς, και την Αίγυπτο (Alterman, 1998 ; Botman, 1991 ; Bourmaud, 2020 ; El-Hussini, 2016 ; Elkady, 2020 ; Hahn, 1991 ; Schewe, 2014 ; Smith, 2017).

Έπειτα, μεγάλη σημασία αποκτά το διάστημα του ΨΠ και ο ανταγωνισμός μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ για τον έλεγχο της Διώρυγας του Σουέζ. Το στρατηγικό ενδιαφέρον για την Αίγυπτο για τον έλεγχο του περάσματος αυτού ήταν και παραμένει μεγάλο, αφού επιτρέπει την ουσιαστική κατοχή του δικαιώματος της

διέλευσης στη Μεσόγειο από την Ανατολή. Επίσης, σημειώνεται πως, την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, η Αίγυπτος βρέθηκε αντιμέτωπη με αλληπάλληλες κρίσεις. Οι κρίσεις αυτές εκδηλώθηκαν σε όλα τα επίπεδα – στρατιωτικό, οικονομικό και πολιτικό. Επιπλέον, παρατηρήθηκε μία έξαρση των ισλαμιστικών και εθνικιστικών τάσεων και της δραστηριότητας των εξτρεμιστικών ομάδων. Τη δεκαετία του 1970, λοιπόν, πέραν από την υπογραφή της Ειρήνης μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ και το θάνατο του Προέδρου Nasser, έλαβαν χώρα και η πετρελαϊκή κρίση και η ισλαμική επανάσταση. Οι ακρότητες αυτές αποδίδονται, όμως, και στην μειωμένη ισχύ την οποία διατηρούσαν τα εν λόγω κράτη και στην ευρύτερη κατάσταση η οποία επικρατούσε στο ΔΣ (Berti, 2012 ; Hughes, 2020 ; Gerges, 2003 ; Lang Jr, 2013 ; Sharp, 2009 ; Smith, 2017).

Η κατάσταση παρέμεινε τεταμένη σε όλο το λοιπό διάστημα που διήρκεσε ο Ψυχρός Πόλεμος. Στο εσωτερικό της Αιγύπτου διατηρήθηκαν οι ανισότητες ενώ υπήρξε και άνοδος του εθνικισμού, ενώ η νέα κυβέρνηση του κράτους δεν ήταν σε θέση να ανταπεξέλθει στις πιέσεις στο ΔΣ με τον τρόπο που το έπραττε η κυβέρνηση Nasser.

Για την περίοδο την οποία ακολουθεί, μπορούν να εξαχθούν διαφορετικά συμπεράσματα. Αρχικά, διαπιστώνεται μία τάση για οικονομική ανάκαμψη της Αιγύπτου η οποία είναι εμφανής κυρίως στον τομέα της απασχόλησης και με τη χρήση οικονομικών δεικτών όπως το ΑΕΠ (Bahí, 2016; Pfeifer, 1999). Επίσης, η Αίγυπτος αποκατέστησε, σε ένα μεγάλο βαθμό, το χαμένο κύρος της, κάτι το οποίο φαίνεται να οδήγησε σε μία σχετική ομαλοποίηση της κατάστασης στο εσωτερικό της. Ωστόσο, οι κυβερνήσεις της διατήρησαν την ίδια στάση σε ό,τι αφορά το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών και υπήρξαν σοβαρά προβλήματα στο εσωτερικό του κράτους. Τα προβλήματα αυτά διατηρούνται ακόμη και σήμερα και, παρότι η Αίγυπτος διαθέτει μία ισχυρή γεωπολιτική θέση, δεν μπορεί κανείς να αγνοήσει το γεγονός πως, το κράτος βρέθηκε στα όρια της κατάρρευσης τη δεκαετία του 2010 φτάνοντας σχεδόν σε αντίστοιχα επίπεδα ανομίας και εντάσεων με τη γειτονική Λιβύη (Al-Mashat, 2016 ; Assaad & Krafft, 2015 ; Eilam, 2012 ; Ronen, 2017).

Σήμερα, οι σχέσεις της Αιγύπτου με τις ΗΠΑ παραμένουν σχετικά τεταμένες, κάτι το οποίο μπορεί να αποδοθεί τόσο στην ισλαμοφοβία της αμερικανικής κοινής

γνώμης όσο και στον αντί – αμερικανισμό της αιγυπτιακής κοινωνίας. Ωστόσο, σε επίσημο διπλωματικό επίπεδο, διατηρούνται και σημειώνεται μία προσπάθεια επαναπροσέγγισης. Ο ρόλος της ΕΕ φαίνεται να είναι σημαντικός, αφού η Ένωση ωθεί στην συνεργασία με τρίτες χώρες, ενώ αντίστοιχες προσπάθειες λαμβάνουν χώρα και εντός του ΝΑΤΟ. Γενικότερα, η Αίγυπτος, επειδή αποτελεί ένα ισχυρό γεωπολιτικά κράτος με πλούσια ιστορία, δεν φαίνεται να υπάρχει περίπτωση να μην θεωρείται ως σημαντικό στη διεθνή πολιτική.

Αυτό επιβεβαιώνεται από την σημερινή στάση της Αιγύπτου απέναντι στα άλλα κράτη τα οποία μοιράζονται τους ίδιους στόχους. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα είναι, από τη μία, η προσέγγιση της Σαουδικής Αραβίας και, από την άλλη, η προσέγγιση των κρατών της Νοτιοανατολικής Μεσογείου και, συνεπαγωγικά, της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Al-Mashat, 2016; Bahi, 2016; Kouskouvelis & Zarras, 2019; Litsas & Tziampiris, 2018). Με τον τρόπο αυτό, η Αίγυπτος φαίνεται να αναδεικνύεται ως μία σημαντική δύναμη στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Μεσογείου.

Από την άλλη, όμως, αντλούνται, σε σχέση με τη σημερινή εποχή του πολυπολιτισμού, τα εξής συμπεράσματα τα οποία αφορούν τόσο την Αίγυπτο και τις ΗΠΑ όσο και τις σχέσεις των δύο κρατών και τα ζητήματα της διεθνούς πολιτικής τα οποία μελετώνται:

Η ενέργεια αποτελεί τον κύριο παράγοντα και τον συντελεστή ισχύος στον οποίο επικεντρώνονται σήμερα τα περισσότερα έθνη κράτη. Όπως διαπιστώνεται, τόσο οι ΗΠΑ όσο και η Αίγυπτος δίδουν έμφαση, από τη μία, στον έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πόρων στη Μεσόγειο, όσο και στην άσκηση επιρροής στα κράτη τα οποία ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την απόκτηση πλεονεκτήματος. Όμως, αυτό το οποίο προκύπτει είναι πως, λόγω του ότι η Αίγυπτος αποτελεί μία ισχυρή περιφερειακή δύναμη ενώ οι ΗΠΑ έχουν χάσει το status της ηγεμονίας, η Αίγυπτος πιθανώς να ασκεί μεγαλύτερη επιρροή σε περιφερειακό επίπεδο από ότι οι ΗΠΑ οι οποίες, μάλιστα, έχουν υποστεί περιορισμό της ισχύος τους λόγω της αδυναμίας τους να διαχειριστούν τις εξωτερικές και εσωτερικές απειλές που αντιμετωπίζουν.

Η Αίγυπτος δεν αποτελεί πλέον προτεκτοράτο κάποιας ΜΔ και ούτε κράτος υπό ανάπτυξη. Παρά τα εσωτερικά της προβλήματα, σε διεθνές επίπεδο, αποτελεί ένα κράτος με μεγάλα αποθέματα ισχύος. Η νέα συνεργασία τους με τα κράτη της Νοτιοανατολικής Μεσογείου (τριάδες στη Μεσόγειο) έχει προσδώσει στο εν λόγω κράτος σημαντικό πλεονέκτημα. Επίσης, με αφορμή την εν λόγω παρατήρηση, μπορεί κανείς να σημειώσει πως η θέση πως τα δημοκρατικά κράτη κατορθώνουν να συνεργαστούν ευκολότερα από ότι τα κράτη με διαφορετικές ιδεολογίες, πράγματι, καταρρίπτεται (βλ. Mearsheimer, 2007).

Οι ΗΠΑ, παρά τα λάθη της ηγεσίας Trump δεν παύουν να αποτελούν μία ΜΔ στο διεθνές σύστημα. Η ιστορία έχει δείξει πως, παρότι οι ηγεμονίες κάνουν τον «κύκλο τους» και υπάρχουν αλλαγές στο ΔΣ, παραμένουν μεγάλες δυνάμεις. Για το λόγο αυτό, η μελέτη των πολιτικών, της στρατηγικής και των στόχων των ΗΠΑ παραμένουν σημαντικές σε μία ανάλυση με έμφαση σε τομείς της διεθνούς πολιτικής.

Ερμηνεύοντας, τέλος, τα ευρήματα συνολικά, θα μπορούσε κανείς να αποδώσει την εμφάνιση του φαινομένου των failed states στη δημιουργία ενός κενού ισχύος την περίοδο 2001 – 2011 και την κατάρρευση του μονοπολικού συστήματος. Έτσι, η σημασία της μελέτης των σχέσεων Αιγύπτου και ΗΠΑ, διαχρονικά και συγκριτικά, αποκτά ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον και αποκαλύπτει διαφορετικά ζητήματα που εμπίπτουν στον τομέα των διεθνών σχέσεων συνολικά.

5.3. Συμβολή της έρευνας

Από το σύνολο της παρούσας εργασίας, λοιπόν, έχοντας λάβει υπόψη όλα τα παραπάνω συμπεράσματα, μπορεί κανείς να καταλήξει πως, στη διεθνή πολιτική, τα ζητούμενα τα οποία μελετώνται είναι ευρεία. Επίσης, διαπιστώνεται πως η ρεαλιστική προσέγγιση έχει εφαρμογή, αφού γίνεται αντιληπτό πως τα ζητήματα τα οποία τίθενται αφορούν, πρώτα από όλα, την διατήρηση του status quo των κρατών τα οποία συμμετέχουν στο ΔΣ και, σε δεύτερη βάση, τυχόν εσωτερικά ζητήματα τα οποία ανακύπτουν.

Από την άλλη, στις διεθνείς σχέσεις κρίνεται αδύνατο να κάνει κανείς ασφαλείς προβλέψεις για το μέλλον. Έτσι, το πως θα διαμορφωθούν οι σχέσεις της Αιγύπτου με τις ΗΠΑ στο μέλλον εξαρτάται από ένα σύνολο παραγόντων, πολλοί εκ των οποίων μελετώνται διεξοδικά σε αυτή την εργασία. Ως αποτέλεσμα, σημειώνεται στο σημείο αυτό πως η βασική συμβολή αυτής της διατριβής στον τομέα των διεθνών σχέσεων αφορά την μελέτη της ιστορίας της Αιγύπτου και των ΗΠΑ και των διεθνών σχέσεων μεταξύ αυτών όπως διαμορφώθηκαν ιστορικά και την κριτική αυτών, ούτως ώστε να μπορεί ο σύγχρονος διεθνολόγος, επιστήμονας και αναλυτής, να αξιοποιήσει αυτά τα δεδομένα για να εξάγει επίκαιρα συμπεράσματα.

5.4. Περιορισμοί της μελέτης

Όπως κάθε μελέτη, όμως, έτσι και η παρούσα υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς οι οποίοι είναι αντιληπτοί. Αυτοί είναι οι εξής:

- Το κεφάλαιο το οποίο αφορά την ιστορία και την πορεία των ΗΠΑ στο ΔΣ είναι λιγότερο αναπτυγμένο από τα λοιπά κεφάλαια της μελέτης. Αυτό συμβαίνει για δύο λόγους. Πρώτον, επειδή η ιστορία των ΗΠΑ αφορά σε μικρό βαθμό την εξέλιξη των κρατών της Μέσης Ανατολής από ότι, αντίστοιχα, η δραστηριότητα και οι στρατηγικές των ΜΔ διαμορφώνουν την πολιτική των περιφερειακών δυνάμεων. Δεύτερον, επειδή η ιστορία των ΗΠΑ είναι, κατά βάση, περισσότερο οικεία στους σύγχρονους ερευνητές και δεν χρήζει εξίσου μεγάλης ανάλυσης η πορεία τους στο ΔΣ.

- Το κεφάλαιο που αφορά τις σύγχρονες τάσεις της Αιγύπτου και, ειδικά, την Αίγυπτο στην μετά-ψυχροπολεμική περίοδο, είναι επίσης σύντομης έκτασης. Αυτό αποδίδεται, όπως εξηγείται και στην αντίστοιχη ενότητα, στο γεγονός πως η εν λόγω χρονική περίοδος μελετάται εκτενέστερα στο τέταρτο κεφάλαιο της μελέτης.

- Όπως και κάθε ανάλυση στον τομέα της διεθνούς πολιτικής, έτσι και η παρούσα χρησιμοποιεί πηγές οι οποίες προέρχονται από διαφορετικά ακαδημαϊκά

περιοδικά και συγγράμματα. Οι συγγραφείς των εν λόγω μελετών, πιθανότατα, συγγράφουν τα εν λόγω έργα όντας επηρεασμένοι από τις καταστάσεις της εποχής τους, τα προσωπικά τους βιώματα και τις απόψεις τους στα ζητήματα τα οποία μελετούν. Η πρόκληση στην παρούσα εργασία αφορούσε την διατήρηση μίας αντικειμενικής στάσης και την μελέτη των σχέσεων των δύο κρατών χωρίς, ωστόσο, να λαμβάνεται μία συγκεκριμένη άποψη η οποία είναι υπέρ ή κατά κάποιου συγκεκριμένου κράτους ή ομάδας.

5.5. Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Έχοντας λάβει τα παραπάνω στοιχεία υπόψη, στο σημείο αυτό, κρίνεται σημαντικό να διατυπωθούν ορισμένες προτάσεις για μελλοντική έρευνα. Αυτές αφορούν:

- Την εκπόνηση μίας έρευνας η οποία να συνδυάζει ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα προκειμένου να συγκριθούν τα δύο κράτη αξιοποιώντας συγκεκριμένους δείκτες.
- Τη σύγκριση των κρατών στο γεωπολιτικό υποσύστημα της Μέσης Ανατολής σε σχέση με τις ΗΠΑ προκειμένου να γίνουν περισσότερο αντιληπτές οι συνθήκες που διαμόρφωσαν και συνεχίζουν να διαμορφώνουν τις σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών.
- Η εκπόνηση μίας έρευνας η οποία θα κάνει χρήση πηγών οι οποίες προέρχονται από τα ΜΜΕ για να αναλυθεί το πως τα μέσα μαζικής επικοινωνίας παρουσιάζουν τις σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Al-Mashat, A. M. (2016). Egypt: New Developments Amidst Challenges. *Doctoral dissertation*.
2. Alterman, J. B. (1998). American aid to Egypt in the 1950s: from hope to hostility. *The Middle East Journal*, σσ. 51-69.
3. Anakwue, N. C. (2017). The African origins of Greek philosophy: Ancient Egypt in retrospect. *Phronimon*, 18(1), σσ. 167-180.
4. Anderson, R. (2009). USA/USSR: architecture and war. *Grey Room*, σσ. 80-103.
5. Aoudé, I. G. (2019). Conflict Over Oil and Gas in the Mediterranean: Israeli Expansionism in Lebanon. *Arab Studies Quarterly*, 41(1), σσ. 95-110.
6. Assaad, R., & Krafft, C. (2015). The structure and evolution of employment in Egypt: 1998-2012. *The Egyptian Labor Market in an Era of Revolution*, σσ. 27-51.
7. Bahi, R. (2016). Egypt as a Leading Nation: Regional Imperatives and Domestic Constraints. Στο *Diplomatic Strategies of Nations in the Global South* (σσ. 155-179). New York: Palgrave Macmillan.
8. Berti, B. (2012). Hizbullah, Hamas, and the “Arab Spring”—Weathering the Regional Storm? *Israel Journal of Foreign Affairs*, 6(3), σσ. 21-29.
9. Beydoun, K. A. (2016). Islamophobia: Toward a legal definition and framework. *Colum. L. Rev. Online*, 116.
10. Bishku, M. B. (1986). The British Press and the Future of Egypt, 1919-1922. *The International History Review*, 8(4), σσ. 604-612.
11. Bonnett, A. (2018). *White Identities: An Historical & International Introduction*. Routledge.
12. Botman, S. (1991). *Egypt from independence to revolution, 1919-1952*. Syracuse University Press.
13. Bouchagiar, A. (2019). Transformation of EU and Eastern Mediterranean Energy Networks: Legal, Regulatory and Political Challenges. *Renewable Energy Law and Policy: RELP*, 9(2), σσ. 72-73.

14. Bourmaud, P. (2020). European Evangelicals in Egypt (1900–1956). Cultural Entanglements and Missionary Spaces. *Social Sciences and Missions*, 33(3-4), σσ. 416-419.
15. Bulfin, A. (2011). The Fiction of Gothic Egypt and British Imperial Paranoia: The Curse of the Suez Canal. *English Literature in Transition, 1880-1920*, 54(4), σσ. 411-443.
16. Burns, W. J. (1985). *Economic aid and American policy toward Egypt, 1955-1981*. Suny Press.
17. Buzan, B. (1993). From international system to international society: structural realism and regime theory meet the English school. *International Organization*, σσ. 327-352.
18. Carruthers, W. (2019). Credibility, civility, and the archaeological dig house in mid-1950's Egypt. *Journal of Social Archaeology*, 19(2), σσ. 255-276.
19. Clapham, C. (1996). *Africa and the international system: The politics of state survival (Vol. 50)*. Cambridge University Press.
20. Clarke, K. (2017). Egypt in a Time of Revolution: Contentious Politics and the Arab Spring- Book Review. Στο N. Ketchley, *Egypt in a Time of Revolution*. Cambridge University Press.
21. Cohen, M. J. (2014). *Palestine and the Great Powers, 1945-1948*. Princeton University Press.
22. Deringil, S. (1988). The Ottoman response to the Egyptian crisis of 1881–82. *Middle Eastern Studies*, 24(1), σσ. 3-24.
23. Dols, M. W. (2019). *The black death in the middle east*. Princeton University Press.
24. Dutt, R. (2009). *Fascism and social revolution*. Wildside Press LLC.
25. Eilam, E. (2012). Egypt: new government, old challenges. *Defense & Security Analysis*, 28(2), σσ. 185-191.
26. El-Hussini, M. (2016). *Soviet-Egyptian Relations*. Springer.
27. Elkady, K. (2020). US–Egypt Relations. Στο *Oxford Research Encyclopedia of American History*.
28. Eroukhmanoff, C. (2018). 'It's not a Muslim ban!' Indirect speech acts and the securitisation of Islam in the United States post-9/11. *Global Discourse*, 8(1), σσ. 5-25.

29. Faraguna, P., Fasone, C., & Tega, D. (2019). Greece, Ireland, Portugal and Spain ten years after the start of the Euro-crisis. A constitutional appraisal. *Quaderni costituzionali*, σσ. 199-214.
30. Fidler, D. (2001). Fidler, D. P. (2001). The return of the standard of civilization. *Chi. J. Int'l L.*, 2, 137. *Chicago Journal of International Law* 2(1), σσ. 137-157.
31. Foster, D. R. (1992). Land-use history (1730-1990) and vegetation dynamics in central New England, USA. *Journal of ecology*, σσ. 753-771.
32. French, D. (2012). *Army, Empire, and Cold War: The British Army and Military Policy, 1945-1971*. Oxford University Press.
33. Gardner, T. (2014). The Promise and Peril of the Anti-Commandeering Rule in the Homeland Security Era: Immigrant Sanctuary as an Illustrative Case. *Louis U. Pub. L. Rev.*, 34.
34. Gerges, F. A. (2003). Islam and Muslims in the mind of America. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 588(1), σσ. 73-89.
35. Giroux, H. A. (2017). White nationalism, armed culture and state violence in the age of Donald Trump. *Philosophy & Social Criticism*, 43(9), σσ. 887-910.
36. Gratius, S. (2006). The international arena and emerging powers: stabilising or destabilising forces? *The Economist*, 16.
37. Hahn, P. L. (1991). *The United States, Great Britain, and Egypt, 1945-1956: Strategy and Diplomacy in the Early Cold War*. UNC Press Books.
38. Hall, R. (2011). Balkan Wars (1912–1913). *The Encyclopedia of War*, διαθέσιμο σε https://encyclopedia.1914-1918-online.net/pdf/1914-1918-Online-Balkan_wars_1912-1913-2014-10-08.pdf.
39. Halvorson, D. (2010). Prestige, prudence and public opinion in the 1882 British occupation of Egypt. *Australian Journal of Politics & History*, 56(3), σσ. 423-440.
40. Haynes, M., & Giblin, M. (2014). Homeland security risk and preparedness in police agencies: The insignificance of actual risk factors. *Police Quarterly*, 17(1), σσ. 30-53.
41. Herminingrum, S. (2020). A Cultural Dimension of American-Indonesian “Fast Food Diplomacy”. *Jurnal Humaniora*, 32(1), σσ. 1-9.

42. Hughes, G. (2020). Courting Sadat: The Heath Government and Britain's Arms Sales to Egypt, 1970-1973. *The International History Review*, σσ. 1-16.
43. Hurrell, A. (2006). Hegemony, liberalism and global order: what space for would-be great powers? *International affairs*, 82(1), σσ. 1-19.
44. Kahan, J. (2015). Resilience redux: Buzzword or basis for homeland security. *Homeland Security Affairs*, 11, σσ. 1-19. Ανάκτηση από <https://www.hsaj.org/articles/1308>
45. Kelley, R. D. (2018). Black study, black struggle. *Ufahamu: A Journal of African Studies*, 40(2).
46. Kent, M. (2005). *The Great Powers and the end of the Ottoman Empire*. Routledge.
47. Khisa, M. (2019). Shrinking democratic space? Crisis of consensus and contentious politics in Uganda. *Commonwealth & Comparative Politics*, 57(3), σσ. 343-362.
48. Kienle, E. (1998). More than a response to Islamism: The political deliberalization of Egypt in the 1990s. *The Middle East Journal*, σσ. 219-315.
49. Kinsella, D. (1994). Conflict in context: Arms transfers and third world rivalries during the cold war. *American Journal of Political Science*, σσ. 557-581.
50. Kitchen, N. (2009). American power: for what? ideas, unipolarity and America's search for purpose between the 'wars', 1991-2001. *Doctoral dissertation, The London School of Economics and Political Science (LSE)*.
51. Klein, C. (2020, April 3). History Faceoff: Should the U.S. Have Entered World War I? <https://www.history.com/news/history-faceoff-should-the-u-s-have-entered-world-war-i>.
52. Kosba, M. (2019). Paradoxical Islamophobia and post-colonial cultural nationalism in post-revolutionary Egypt. *Islamophobia in Muslim majority societies*, σσ. 107-124.
53. Koulas, E. (2019). Defining Sovereignty and National Interest on Cyberspace: National and Supranational Paradigms. *Master Thesis, University of Macedonia*.
54. Kouskouvelis, I., & Zarras, K. (2019). Cairo and Riyadh, Vying for Leadership. *Middle East Quarterly*. Ανάκτηση από <https://www.meforum.org/57912/egypt-saudi-arabia-leadership>

55. Krasner, S. D. (2004). Sharing sovereignty: New institutions for collapsed and failing states. *International security*, 29 (2), σσ. 85 - 120.
56. Lang Jr, A. F. (2013). From revolutions to constitutions: the case of Egypt. *International Affairs*, 89(2), σσ. 345-363.
57. Lefebvre, J. A. (1993). The United States and Egypt: Confrontation and Accommodation in Northeast Africa, 1956–60. *Middle Eastern Studies*, 29(2), σσ. 321-338.
58. Litsas, S. N., & Tziampiris, A. (2018). *The New Eastern Mediterranean: Theory, Politics and States in a Volatile Era*. Springer.
59. Lynch, M. (2016). Failed states and ungoverned spaces. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 668(1), σσ. 24-35.
60. Maghraoui, A. M. (2006). *Liberalism without democracy: nationhood and citizenship in Egypt, 1922–1936*. Duke University Press.
61. Maoz, Z., & Astorino, A. (1992). The cognitive structure of peacemaking: Egypt and Israel, 1970-1978. *Political Psychology*, σσ. 647-662.
62. Mazanec, J. (2019). The Aspect of Water Supplies in the British Policy towards Egypt and Sudan: the Role of the Nile in Relations between Great Britain and France at the End of the 19th Century. *West Bohemian Historical Review IX*.
63. McGinnis, E. P. (2020). Out of Egypt, into the Great Laugh of Mankind, and I shake the dirt from my sandals as I run. Στο *Doctoral dissertation, UC Irvine*.
64. Mearsheimer, J. (2009). Reckless states and realism. *International relations*, 23(2), σσ. 241-256.
65. Mearsheimer, J. J. (2007). *Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*. Εκδόσεις Ποιότητα.
66. Mearsheimer, J., & Alterman, G. (2001). *The tragedy of great power politics*. WW Norton & Company.
67. Mikelis, K. (2019). In the shadow of civilization (s)? Civilizational thinking and the (re) construction of World Order. *Civitas Gentium*, 7(1), σσ. 66-82.
68. Morris, M. (2006). Al-Qaida as Insurgency: The Quest for Islamic Revolution. *Strategic Challenges for Counterinsurgency and the Global War on Terrorism*.

69. O'Reilly, W. (2001). Divide et impera: Race, ethnicity and administration in early 18th-century Habsburg Hungary. *Nations and Nationalities in Historical Perspective. Pisa: Plus*, σσ. 77-104.
70. Patterson, A. (2018). The Zimmerman Telegram. *The Student Researcher: A Phi Alpha Theta Publication*, 3(1).
71. Pedi, R., & Kouskouvelis, I. (2019). Cyprus in the Eastern Mediterranean: a small state seeking for status. Στο *The New Eastern Mediterranean* (σσ. 151-167). Springer, Cham.
72. Petrovich, L. L. (2013). More than the Boston Tea Party. *Doctoral dissertation, University of Colorado*.
73. Pfeifer, K. (1999). How Tunisia, Morocco, Jordan and even Egypt became IMF" Success Stories" in the 1990s. *Middle East Report*, (210), σσ. 23-27.
74. Piazza, B. A. (2019). The foreign policy of post-Mubarak Egypt and the strengthening of relations with Saudi Arabia: balancing between economic vulnerability and regional and regime security. *The Journal of North African Studies*, 24(3), σσ. 401-425.
75. Powell, E. M. (2012). *Tell this in my memory: Stories of enslavement from Egypt, Sudan, and the Ottoman empire*. Stanford University Press.
76. Roberts, J. T. (2011). Multipolarity and the new world (dis) order: US hegemonic decline and the fragmentation of the global climate regime. *Global Environmental Change*, 21(3), σσ. 776-784.
77. Ronen, Y. (2017). Libya: Teetering Between War and Diplomacy The Islamic State's Role in Libya's Disintegration. *Diplomacy & Statecraft*, 28(1), σσ. 110-127.
78. Schewe, E. A. (2014). *State of Siege: The Development of the Security State in Egypt during the Second World War* . Doctoral dissertation.
79. Sharp, J. M. (2009). *Egypt: Background and US relations*. Washington : LIBRARY OF CONGRESS WASHINGTON DC CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE.
80. Smith, B. (2017). *Rejecting America's Cold War: Sayyid Qutb's Nationalist-Islamist Agenda and the Failure of US Efforts to Win Over Egyptian Muslims Following World War II* . Doctoral dissertation, Georgetown University).

81. Snider, E. A. (2018). US Democracy Aid and the Authoritarian State: Evidence from Egypt and Morocco. *International Studies Quarterly*, 62(4), σσ. 795-808.
82. State, U. D. (2020). US relations with Russia. <https://www.state.gov/u-s-relations-with-russia/>.
83. Stohl, P. M. (2017). Quest for Egypt's Renewed Geopolitical Status. *The Dynamics of Conflicts in Africa in the Early 21st Century*, 85.
84. Taghdar, H., Ahmad, Z., & Alami, A. (2020). Egypt and the United States after the Egyptian Revolution in 2011. *Pertanika J. Soc. Sci. & Hum.* 28 (3), σσ. 2477 - 2484.
85. Tsourapas, G. (2016). Nasser's Educators and Agitators across al-Watan al-'Arabi: Tracing the foreign policy importance of Egyptian regional migration, 1952-1967. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 43(3), σσ. 324-341.
86. Tziampiris, A. (2019). The New Eastern Mediterranean as a Regional Subsystem. Στο S. Litsas, & A. Tziampiris , *The New Eastern Mediterranean* (σσ. 1-30).
87. Vile, M. J. (2008). *Politics in the USA*. NY: Routledge.
88. Watson, T. (2016). British Empire. *The Encyclopedia of Postcolonial Studies*, σσ. 1-10.
89. Wise, K. (2011). Islamic Revolution of 1979: the downfall of American-Iranian relations. *Legacy*, 11(1).
90. Wurzel, U. G. (2004). Patterns of resistance: economic actors and fiscal policy reform in Egypt in the 1990s. Στο *Networks of Privilege in the Middle East: The politics of economic reform revisited* (σσ. 101-131). New York: Palgrave Macmillan .
91. Κουσκουβέλης, Η. (2000). *Αποτροπή και πυρηνική στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*. Αθήνα : Ποιότητα.
92. Κουσκουβέλης, Η. (2007), *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Αθήνα: Ποιότητα
93. Λίτσας, Σ. (2010). *Πόλεμος και Ορθολογισμός - Θεωρητικές προεκτάσεις και στρατηγικές εφαρμογές*. Αθήνα: Ποιότητα.
94. Μάζης, Ι. (2017). - Εφαρμογή απλών και σύνθετων δεικτών των τεσσάρων γεωπολιτικών πυλώνων στην μεθοδολογία της Συστημικής Γεωπολιτικής

Αναλύσεως: η περίπτωση της Συρίας. *Civitas Gentium, Special Issue- 5(2)*, σσ. 9-78. Ανάκτηση από <https://cg.turkmas.uoa.gr/index.php/cg/article/view/73>

ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

The Central Intelligence Agency (CIA) World Factbook, “Egypt”, διαθέσιμο σε https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/print_eg.html, έγινε ανάκτηση 15 Ιουλίου 2020.

The Central Intelligence Agency (CIA) World Factbook, “Regional Maps”, διαθέσιμο σε <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/refmaps.html>, έγινε ανάκτηση 15 Ιουλίου 2020.

The Central Intelligence Agency (CIA) World Factbook, “Map of the USA”, διαθέσιμο σε https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/attachments/images/large/united_states.jpg?1547145655, έγινε ανάκτηση 15 Ιουλίου 2020.

Maps of U.S.S.R., Maps of the World, διαθέσιμο σε <https://www.mapsland.com/europe/ussr>, έγινε ανάκτηση 2 Αυγούστου 2020.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Figure 1, χάρτης της Αιγύπτου, πηγή CIA world factbook

Figure 3, χάρτης της ΕΣΣΔ, πηγή Maps of U.S.S.R.

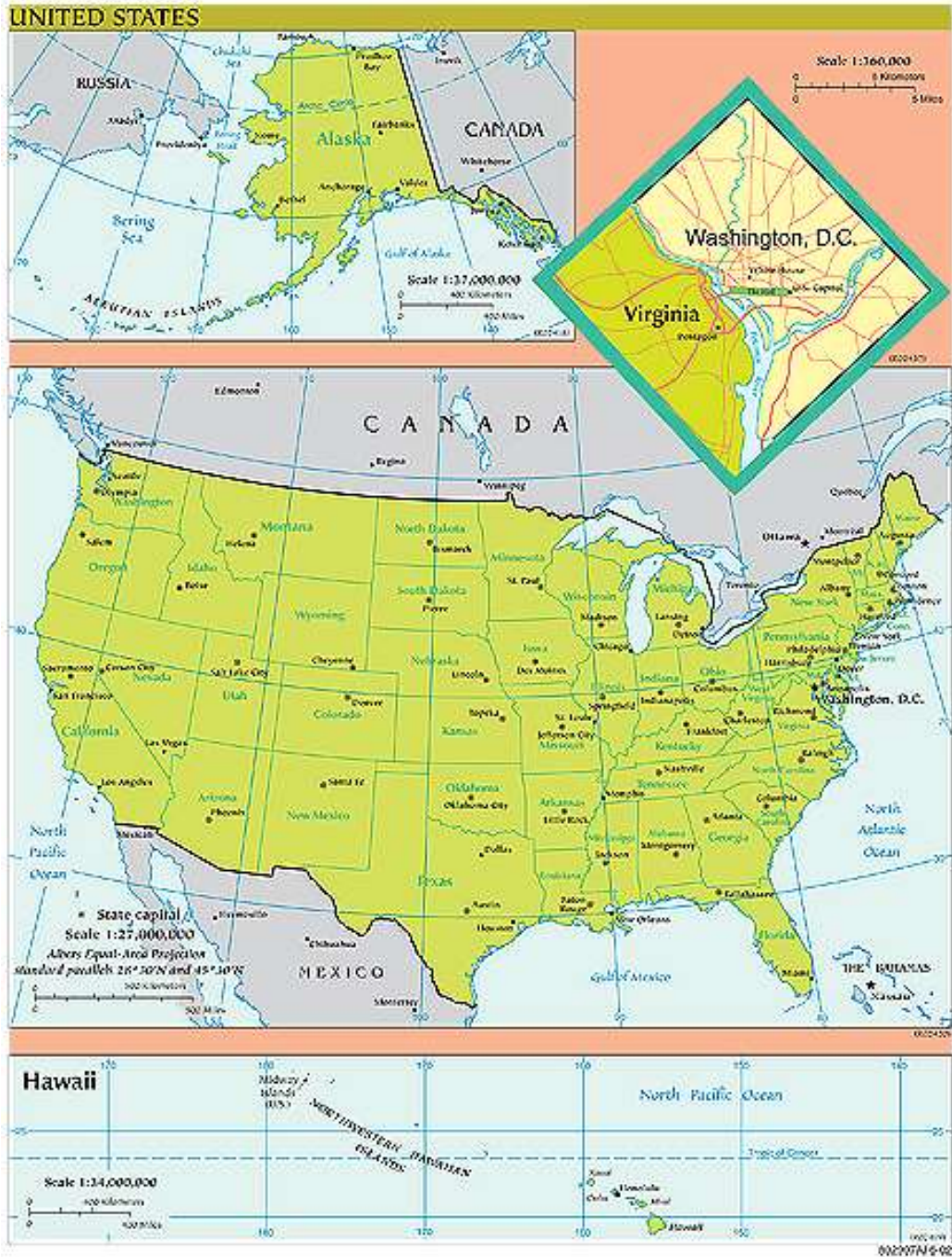

Figure 4, χάρτης των ΗΠΑ, πηγή CIA World Factbook